

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Szólj Uram! Hallja a te szolgád!

Meditáció reformáció hónapjában – *Dr. Hafenscher Károly* 302

Tanuljuk a Krisztust!

A Katolicitás gondolatának fejlődése a dogmatörténetben
Dr. Szűcs Ferenc 303

Catholicitas felekezeti szemmel – különös tekintettel a
bilaterális dialógusokra – *Dr. Hafenscher Károly* 306

Evangélikusok a nagyvilágban

Magyarnak maradni – Evangélikusokként
Vető István 310

Kitekintés az ökumené világába

Egyházi körúton az Amerikai Egyesült Államokban
D. Dr. Nagy Gyula 311

Dietrich Bonhoeffer – művei tükrében
Dr. Koltai Jenő 315

Lelkész-szemmel

II. János Pál pápa munkássága, különös tekintettel
magyarországi útjára – *Dr. Hafenscher Károly* 317

Tanít az egyháztörténet

Emléktábla a volt miskolci jogakadémia falán
Dr. Boleratzky Lóránd 318

Haan Lajos, a csabai lelkész – *Táborszky László* 320

A Haan család története – *Koren Emil* 321

Haan Lajos és a korabeli Békéscsaba – *Koren Emil* 322

A teológia szomszédságában

Dél-Koreában jártam – *Dr. Györiné Dr. Drenyovszky Irén* 323

Fórum

Lelki megújulás a Szentlélek által – *Csepregi Béla* 325

Igehírdető műhelye

Szentháromság ünnepe utáni 23. vasárnap – *Bozorády Zoltán* 327

Szentháromság ünnepe utáni 24. vasárnap –
L.-né Sztankó Gyöngyi 328

Az egyházi év utolsó előtti vasárnapja – *Táborszky László* 329

Szentháromság ünnepe utáni utolsó vasárnap – *Fehér Károly* 330

Gyülekezeti munkaterv az 1991/92. évre Főton 331

Gyülekezeti szolgálat – lelkészi közélet

Ponicsán Imre 1917-1991 – *Káposzta Lajos* 332

Megalakult a Magyarországi Evangélikus Külmiszió Egyesület
Keveházi László 332

Megnyílt a soproni Liceum – *Szimon János* 333

Nagybocskai Vilmos leveléből részlet 334

66

1991/10

Meditáció Reformáció hónapjában

„Te állasz mindenek középpontjában,
Te adod a mértéket és az Irányt
minden életnek”

A Lelkipásztor Imádsága (27. I.)

Elovasandó: Rm 11,36-12,1-2.v.

A Reformáció titka rejlik itt: megtalált középpont, egyedüli mérték, helyes irány. Mindez ígéretes, a Reformáció mai népének is. A Lelkipásztor Imádsága kedd déli egyik mondata meditációs anyag lehet valamennyiünknek.

Megtalált középpont. A szétesett egyházban valaki megtalálta az egyházi tanítás és egyházi élet középpontját. S ami megtörtént a Reformációban, megtörténhet ma is. Imádságban bizonyosságunk: „Te állasz mindenek középpontjában.” A húsvét utáni történetek egy mondatára emlékeztet: „Jézus megállott a középén.” (Jn 20,20-26.). A húsvét utáni egyház titka, hogy Ő áll a középén.

Nem más *valami*, hanem Ő. Nem egy könyv, a Szentírás, hanem Ő. Nem valamely szervezet, intézmény, hanem Ő. Nem egy épület, a templom, hanem Ő. Nem szertartás, rendtartás, hanem Ő. Minden említett fontos az egyházban, de a legfontosabb mégis Ő.

Nem *valaki* más áll a középpontban, hanem Ő, a Krisztusban megismert, testet öltött Isten. Nem egy próféta vagy apostol. Nem a pápa, püspök, felügyelő, lelkész. Nem Luther. Nem én, hanem Ő.

A lutheri reformáció jellemzője, hogy Jézus Krisztus önmaga koordinálta rendszerének középpontja, így gondolkodunk és eszerint élünk. Koncentrikus körökben helyezkednek el tanításunk többi elemei és egyházunk életének megnyilvánulásai. Ebben is különbözünk római katolikus testvéreinktől, akik az igazságok hierarchiáját említik ma is és az egyházi életükben is ez jellemző. Nálunk Ő áll a középén, a Megfeszített (I. Kor 2,2) és a Megelevenedett (I. Péter 3,18). Ezért mondjuk krisztocentrikusnak és sztaurocentrikusnak teológiánkat és Krisztus központúnak egyházi és egyéni életünket. Ezt kell tudatosítanunk a századvég szekularizált világában, amikor már az sem természetes, hogy a templom áll az emberi település középpontjában, helyette egy gyár, üzletház, bank, városháza áll a centrumban. A reformáció egyházában ma újra feladat rátalálni a középpontra. Ezért komoly hitvalló imádságunk: „Te állasz mindenek középpontjában”.

Egyedüli mérték. „Te adod a mértéket” – folytatódik imádságunk. Sőt tovább meditálók: Te magad vagy a mérték.

Amikor viszonylagossá váltak az emberi mértékek és értékek, és amikor őszintén kérdése sokaknak, van-e egyáltalán hiteles mérték és értékes érték ma még, mi valljuk, Ő a mérték. A Reformációban valaki rátalált újra a hit, szeretet,

reménység hiteles mértékére. Őseink gyakran emlegették a zsinórmérték (kánon) szót, konfirmandusaink, fiatal felnőtteink rendszerint már nem is értik, a köznyelvből is eltűnt, de a tartalma kell, hogy fontos legyen. Ő a mérték. Evangélikus felfogás szerint Jézus Krisztus a Kánon a kánonban. Ő mindenben az etalon, mint a Párizsban őrzött méter modell. Jézus maga mondja: „*Amint* én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást” (Jn 13,34). Nem kell másutt, másban keresni a mértéket. Ez az, amiről Pál apostol is szól, amikor nem kevesebbet kíván, minthogy Isten utánzó legyünk (Ef 5,1). Legyünk Isten követői, mint szeretett gyermekek és járjunk szeretetben, ahogyan Krisztus is szeretett minket... Ez az a mérték, amihez szabnunk lehet magunkat és nem a világhoz kell igazodnunk (Rm 12,1).

Zsinatol az egyház. Tárgyal a parlament. Vitázik az ország népe és sajtója. Kérdéssé vált gondolataink, cselekedeteink helyességének mértéke. Számunkra, a Reformáció népe számára Jézus a mérték. Szép nem csak a görög eredeti szöveg a Római levél 12. fejezetében, hanem a latin fordítás is, elgondolkoztató: *Nolite conformari huic saeculo, sed reformamini in novitate sensus vestri, azaz ne legyetek komformisták, hanem reformálódjatok a megújulás érdekében.* Imádságunk így hangzik: „Te adod a mértéket”.

Helyes irány. „Te adod az irányt minden életnek” – így fejeződik be imádságunk mondata. Jézus nem igazolja eddigi életirányunkat, hanem megtérést, megfordulást, új irányt kíván mindenkitől. Mt 4,17-ben olvassuk: „Térjete meg, forduljatok meg...” és az összefüggésből kitűnik, hogy a sötétségben élőknek, a halál földjén és árnyékában ülőknek szól a világosság e szava. A megtérés új irányának meghirdetésével kezdődött a Reformáció is. Luther a 95 tétel 1. tételként szól a megtérésről, mint napi feladatról. A megtérés: az ember saját életirányából Jézus felé fordulás.

A 20. században minden mozgásban van, naponta szinte az egész ország keréken mozog. Repülőgépből letekintve nem csak kétirányú mozgást észlelünk, az M 1-es, M 3-as, M 7-es autópályán, hanem nagyvárosok fölé kerülve fényfolyók, mozgó fényfolyamok haladnak alattunk minden irányból minden irányba. Akár a pluralizmus szimbóluma is lehetne ez a látvány.

Lehet, hogy volt a Reformációnak sok torzulása, de irányja jó volt: Istentől Istenhez, a haragvótól a szeretőhöz, az ítélőtől a megkegyelmezőhöz. Ez a jó irány. Aki útnak indul hajón, repülőn, vonaton, autón, tartania kell a jóirányt. A cél még nem látszik, de az irány fontos. Amiről Rm 12-ben beszél Pál, t.i. az okos istentiszteletről, az nem más, mint életünk jó irányba állítása. Jézus nem csupán alap, egyedüli fundamentum, amire, akire építeni lehet, hanem iránytszabó Úr. Az nem téved el ebben a bonyolult 20. századi életben, embererdőben, problémák dzsungelében, bűnök sűrűjében, aki Jézusi irányban halad. Ő az, aki gondolataink és cselekvésünk irányát megszabja.

A Reformációnak volt centruma: Ő. Volt mértéke: Ő. Volt irányja: Ő. Most már értem, miért kezdődik a Lelkipásztor imádsága így: „*Dicsérlek és imádlak Téged, Istenem!*”, mert adtál központot, Akire rátalálhattunk; adtál egyedüli mértéket, Akihez alkalmazkodhatunk, megszabta életünk irányát, hogy Hozzád érkezhessünk. Ámen.

Dr. Szűcs Ferenc:

A Katolicitás gondolatának fejlődése a dogmatörténetben

A katolicitás fogalmának értelmezésénél figyelniünk kell arra a lényegi és történeti kapcsolatra, amely egyfelől az *egység*, másfelől az *ökumenicitás* vonatkozásában áll fenn. Az Apostoli Hitvallás őse, a *Symbolum Romanum* mindössze egyetlen jelzõt használ az ecclesia mellett, a *sanciat*-t. A nyugati egyház kezdeti szóhasználatában tehát az egyház egysége és katolicitása olyan magától értetõdõ valóság volt, amelyet nem kellett hitvallásban rögzíteni. Így megállapíthatjuk, hogy nem csak a szó maga, de az egyházi szóhasználat is a görög nyelvû szövegekben honosodott meg elõször.

A *katholiké ekklésia* szóösszetétel egyébként Antióchiai Ignatius levelében szerepel így: „Ahol a püspök megjelenik, ott legyen a sokaság, ahogyan, ahol Jézus Krisztus van, ott van a *katolikus egyház*.” Figyelemre méltó, hogy Ignatius az, aki elõször dolgozza ki a püspök õegyházi értelmezését, valamint õ használja a dogma szót is elõször kötelezõ egyházi rendelkezés értelmében.

Ugyancsak a második és harmadik század fordulójáról való az az északafrikai liturgikus irat is, amely a római hitvallás görög szövegváltozataként már tartalmazza a *katholiké* jelzõt is. (Én té hagia *katholiké ekklésia*.) A Der-Balyzeh-i Eüchologion egy másik sajátossága egyébként, hogy az említett hitvallási rész a „test feltámadása” után következik. Amíg tehát a latin nyelvû *Symbolum* még a harmadik század elején sem használja a *katolikus* jelzõt, addig a korabeli görög szövegekben már jelen van, mégpedig pontosan és szervezeti egységet kifejezõ jelenléssel.

Az ökumenicitást, amint az mai szóhasználatunkban a lakott föld egyházainak a sokféleségben megmutakozó egységstörékvéseit jelenti, szintén felfedezhetjük a szó eredeti jelentésében. A „kat holon tén gén” a keresztény egyház egyetemességét fejezte ki szemben a heretikusok és szakadárak partikulárisan elfogadott „igazságaival”.

1. Az egyetemesség mint az ekkléziahöz kapcsolódó természetes igény

Bár az újszövetségi egyház bibliai teológiai vizsgálata külön előadás témája, a

történeti kibontakozás vizsgálatánál mégsem mellõzhetjük az újszövetségi tanulmányokat sem.

1.1. Az apostoli kerygma nem fejlődés útján jutott el az egyetemesség igényéig, hanem az kezdetõl fogva benne van egyfelõl a missziói parancsban, másfelõl a Krisztusról szóló üzenetben magában. (Máté 28, 18-20.) Az evangélium Isten szeretetének egyetemességérõl ad hírt, így nem a kevesek, a beavatottak privilégiuma, mint a misztérium vallásoknál, hanem a világ világossága. (Máté 5,14.) Olyan misztériumról van tehát szó, amelynek az a legfontosabb sajátossága, hogy nem akar titok maradni. „Isten üdvözítõ kegyelme megjelent minden embernek.” (Tit. 2,11.) Ha az egyház katolicitásának újszövetségi értelmét keressük, akkor az mindenekelõtt a rábízott üzenet egyetemes érvényében ragadható meg. Pál attól sem riad meg, hogy ennek az egységnek teremtésteológiai magyarázatot adjon. Az Ó nemzetsége vagyunk, tehát a teremtés és gondviselés jogán is hozzá tartozók, akik benne élünk mozgunk és vagyunk. (Acta 17,26-28.) Az ember, az emberi nemzetség olyan egyetemes kategória, amelyet származási, vagy kulturális hovatartozás pontosíthat ugyan, de nem tesz érvénytelenné. De ahogy az emberiség sajátossága, hogy sokfélesége ellenére is „egy vérbõl teremtett”, úgy az ekklésia sajátossága is az, hogy az egy véren megváltottak is minden nyelvbõl, népbõl és ágazatból kereszteltettek egy néppé.

1.1.1. Az egyház katolicitása Krisztus Úr-ságából, uralmából következik. Az egyházban ismerik fel, hogy Övé minden hatalom mennyen és földön és ott „vallja minden nyelv, hogy Jézus Krisztus Úr, az Atya Isten dicsóságára.” (Fil 2,6kk.) Ez az egyetemes vallástétel teremt meg az egybehangzó *homológiát*, a hitvallást. A homológia, mint a dogma újszövetségi őse és eredete nem mindenkire nézve kötelezõ tan itt még, hanem *mindenki által megvalóított* egyetemes igazság. A katolikus tanításnak (dogmának) az a késõbbi eredeztetése, hogy „amit mindig, mindenhol mindenki hitt,” végsõ soron ez a helyes forrása. Természetesen így, a késõi definíció már félreértéseket is hordoz, hiszen az egyházi konszenzust teszi meg az igazság eredetének. Mint látni fogjuk, az ókatolikus egyház éppen ezen a ponton már a

kezdeteknél elállította a váltót azért, hogy a hittartalom mellé a hagyományozódás „igazi” láncolatát is hozzákapcsolta.

1.1.2. A hagyományozódás és katolicitás.

A hitvallások, amelyek egyszerű formában megtalálhatók már az Újtestamentum szövegében is, a legõsibb idõktõl fogva kerítései is voltak az egyháznak. A tiszta tanítás köré vontak védelmet a herezisekkel szemben. Azon dõlt el a „jeltek” eredete, hogy vallották-e az igazságot a gyülekezet közösségével együtt.

„Valamely Lélek Jézust testben megjelent Krisztusnak vallja, az Istentõl van” tanítja János apostol (1Ján 4,2) szemben a doketista gnózis spekulációival. Az is természetes ezek után, hogy igazi közösség, koinónia, csak azok között van, akik ebben az igazságban járnak. „Amit hallottunk és láttunk, hirdetjük néktek, hogy néktek is közösségetek legyen mivelünk” – olvassuk a levél elején. (1Ján 1,3.) Közösséget és egységet a gyülekezeten belül és a gyülekezetek között egyaránt a közösen vallott és vállalt igazság teremthet. Az aki nincs az igazságból, magát helyezi az egészen kívülre. Így jelennek meg egészen korán a hitvallások, mint az egyház igazi katolicitását kifejezõ szimbólumok. Együttal ezek jelzik az õegyház eredeti sokféleségének határait is. Már Walter Bauer 1934-ben megjelent könyvében (*Rechtgläubigkeit und Ketzerei im alten Christentum*) rámutatott az õegyház egyik alapproblémájára, amely az ortho-doxia és a vélemények pluralizmusa közötti feszültség volt. A négy evangélium egymás mellettisége és az a tény, hogy az õegyház (de a késõbbi sem) nem alkotott a négybõl egyet (Tatianosz kísérletétõl eltekintve), mutatja, hogy az õegyház tiszteletben tartotta a helyi és tartományi tradíciók különbözõségeit és azokat képes volt nemcsak tolerálni, de integrálni is. A késõbb katolikusnak nevezett levelek mutatják, hogy a különbözõ tájegységeken élõ gyülekezetek ismerték az õvékétõl eltérõ tradíciókat is. (2Pét 3,15-16).

Könnyen megállapítható, hogy az elsõ század végére, ami a közös hitvallásos tradíciókat illeti, nagyobb konszenzus volt az õegyházban, mint azt feltételezni szokás.

Az egy testhez tartozás páli gondolata már az újszövetségi korban eléggé általános lehetett. Meg kell itt jegyeznünk, hogy a *soma tou Christou* páli teológumnonja nemcsak a korinthusi levél sajátja, ahol az egy gyülekezeten belüli egységet fejezi ki, hanem az efézusi és kolosséi levelek is, ahol egy krisztológiára alapozott egyetemes ekkleziológiával találkozunk. Pál itt nem csupán a testnek és főnek misztikus kapcsolatát ábrázolja, hanem azt az egységet is, amelyet Krisztus teremt a részek között. (V.ö. Ef 4,3kk.) Amikor az egység(henótés) vonásait sorolja fel, valójában a katolicitás ismérveiről is szól. Mivel „egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség” (4,5), ezért ezek egyetemes ismérvei is Krisztus egyházának, éljen bárhol is és bármikor. Az egy itt az egyetemes jelentést is hordozza, amelyet negatívumából úgy is érthetünk: nem lehet más a hit, más az Úr, más a keresztség az anyaszentegyházban. Érvényét nem az időbeni egyszerűség adja, hanem a krisztusi egyetemeség.

A kérdés mostmár csupán az, hogy ezt az egyedien és egyetemesen krisztusi hitet és keresztséget hogyan kell értelmeznünk az egyháztörténet útján.

Az Újtestamentum fényében itt *O. Cullmann*al együtt a tradíció kétféle modelljét fedezzük fel. Itt a katolicitás mellé kell tennünk az apostolicitás fogalmát is, amelyet később a nicea-konstantinápolyi hitvallás szintén besorol az egyház jelzői közé.

De mit jelent az apostoli tradíció? Az Újszövetségben ennek is kétféle modelljével találkozunk: a jeruzsálemi és páli értelmezéssel.

A jeruzsálemi modell (ApCsel 1,21kk.) a történeti folyamatosságra épül. A 2. századra ez bővül ki a successio olyan értelmezésével, mint amilyenre a bevezetésben Antióchiai Ignatiusnál utaltunk. Itt a küldetés rendje a János 17-el is összefüggésben a következő: az Atya küldi a Fiút, aki az Ő képmása (eikon), a Fiú elküldi az apostolokat, az apostolok pedig utódaikként a püspököket. Így a monar-chikus episzkopátus közvetlenül az Atya Isten küldő tekintélyére vezethető vissza. (A mon-arché jellegzetesen keleti gondolat, amelyben minden az egyetlen kezdetre, archéra (principium), vagyis az Atya-Istenre mutat vissza.) Ezért írhatja Ignatius a Trallésziének: „A diakónusokat mindenki úgy tisztelje, mint Jézus Krisztust, ahogyan a püspököt is, mert az Atya képmása (eikon)” (III.1.)

Ebben az isteni tekintélyt reprezentáló rendben nyeri el értelmét a bevezetésben idézett ignatiusi mondat: „Ahol a püspök megjelenik, ott legyen sokaság, ahogyan ahol Jézus Krisztus van, ott van a katolikus egyház. A püspök nélkül nem lehet sem keresztelni, sem szeretet-lakomát tartani: amit azonban jóváhagy, az Istennek is tetsző, hogy biztos és szilárd legyen minden amit tesztek.”

A mondat bizonyos ingadozásról árulkodik, hiszen a püspök és Krisztus jelen-

léte között csupán analógiás kapcsolat van.

Nem a püspök jelenléte teszi az egyházat egyetemessé, hanem Krisztus, de az is bizonyos, hogy a püspöki jelenlét nélkül nem beszélhetünk egyházzal sem és a sákramentumok sem szolgáltatathatók ki. Az egyház katolicitását tehát látható módon az episzkopátus ábrázolja ki. Ezért mondja *Harnack*: az egyház ezáltal vált az egyazon hitvallásnak látható intézményévé, a gyülekezetek pedig egy zárt „egyházzá” alakultak. Az egyház így nemcsak az üdvözültek közössége, hanem az üdvösség feltétele is lesz. A katolicitás itt már nem pusztán, vagy nem elsősorban teológiai fogalom, hanem olyan jelző, amely az empirikus egyházat jelöli. A „katolíké ekklesia” az egyetlen egyház, amelyre nézve *Cyprianus* már ezt az állítást teheti: „extra ecclesiam nulla salus”.

A páli modell szerint a *paradosis* összekapcsolja a történeti folyamatosságot krisztus spirituális jelenlétével. „Én az Úrtól vettem” (I. Kor 11,23) – mondja az úrvacsora szerezteszi szavainak bevezetőjében. Jóllehet minden bizomnyal az egyházi tradíció közvetítésével adja elő Jézus szavait, a közvetlen forrás mégis maga a *Kyrios*, aki minden hűséges és igaz paradosis ura is az egyházban. Pál számára a katolicitás forrása Krisztus, a közös és egyetlen Úr, akitől minden nemzedéknek vennie kell az Igét. Csak Őbenne és Őrá nézve egy a hit és egy a keresztség, de ugyanez érvényes az úrvacsorára is.

1.1.3. Egyetemesség az időben. Tévedés lenne a katolicitás gondolatát az első századokban csupán az institutionális fejlődéssel kapcsolatba hozni. A keresztyén egyház a maga őszövetségi üdvtörténeti előzményeivel a történelem holisztikus (így katoliztikus) szemléletét is megteremtette.

Itt elegendő két utalást tennünk: egyrészt az apologeták univerzalizmusára, másrészt *Lyoni Irenaeus* (cca 178) üdvtörténeti teológiájára.

A két irányzat nemcsak időben esik közel egymáshoz, hanem szemléletben is. *Irenaeus* azáltal, hogy *Markion*nal szemben védelmezte az Őszövetséget, egyúttal az egyház előzményét is hangsúlyozta az őszövetségi Izraelben. Isten egyháza az idők kezdetétől Krisztus visszajöveteléig tart, mint ezt később a reformátorok is vallották. (V.ö. *Heid. Káté* 54. k.f.) *Irenaeus* ezzel az univerzális történeti koncepcióval, – *nolens volens*, – a keresztyén időszámítás alapjait is megvetette. Az idő közepe Krisztus, így az egyetemes történelmet születésétől kezdve kronologizálhatja az egyház Krisztus utánra, ill. előttré. Az emberiség története tehát nem egyszerűen események halmaza és egymásutánja, hanem a kezdetektől a beteljesedésig tartó folyamat. A szemlélet egységén mitsem változtat az, hogy *Irenaeus* a két korszakot *antityposz*-ként látja, azaz Krisztus az elbukott Ádám tökéletes ellentéte, (akárcsak *Évává Mária*) ezért a

megváltás sem lehet más, mint restitutio in integrum. A kezdetben jó teremtés tökéletes rendje állítatik helyre majd az idők végén.

Megjegyezhetjük még, hogy a korai katolikus egyház terminológiájában *Irenaeus* vezet be a *kanon és alétheias* (az igazság kánonja) fogalmát, amely értelem jelenti itt az egyház dogmatikus értelemben vett tekintélyét és az őszövetségi Írászerűséget.

Amint *Irenaeus* az Őszövetség történetével tágtja a keresztyén egyházat egyetemessé, úgy az apologeták az antik szemleli örökség bekebelezésével teszik ugyanezt. Minthogy a logosz fogalmat nem csak krisztológiai, hanem antropológiai értelemben is használják, ezért minden értelmi tevékenység valami módon kapcsolatban áll az igaz ismerettel is. Ennélfogva a pogány bölcselemben is megvolt az a képesség, a logosz szpermatikosz – mint *Justin Mártír* nevezi hogy az igazságot felismerjék. Bármennyire vitatható is a filozófia utólagos megkeresztelése, egy ponton azonban fontos figyelmeztetés is: az igazság egyetemes, bárki és bárhol mondja is azt ki.

Amíg tehát egyfelől a korai katolikus egyházban a katolicitás elhatároló fogalom mindazzal szemben, ami „nem katolikus”, vagyis nem az egyházból való, addig ennek az ellenkező irányba is érvényesül: valami módon minden egyetemes értéket át kell menteni az egyházba.

2. A katolicitás és a zsinat értelmezése a konstani fordulat után

Figyelemre méltó, hogy az egyházban az egyetemes zsinatok sora az említett történeti fordulat után indul el. A területi egyházak a Niceai Zsinat (325) előtt is tartottak ún. partiális zsinatokat, sőt a nyugati (latin) teológiában főképp *Cyprianus* (+258) egyházatya nyomán kialakult a katolicitás jogi értelmezése is: az egyház egysége a püspökök egyetértésén nyugszik. A jog és a Lélek szabadsága így egymást kiegészítő pólusa lett az egyház életének.

Természetesnek kell azonban tartanunk, hogy az egyetemesség ilyen jogi érvényesítésére csak akkor kerülhetett sor, amikor az üldözött egyházból a császár által is támogatott egyház vált. A zsinat értelme itt annyiban módosult, hogy a kihirdetett döntések valóban dogmákká váltak a szónak korábbi, politikai értelmében is, vagyis császári rendeletté. Az ex-communicationak ezért már a száműzetés is következménye lehet. Ezt a hányattott sorsot *Athanásziosz* egyházatya élete példázza, aki ötször kényszerült elhagyni püspöki székét az arianizmussal szembeni küzdelemben és mintegy húsz évet töltött száműzetésben.

Nicea döntőfordulat volt tehát a katolicitás kérdésében, amennyiben eldöntötte, hogy az egyetemes zsinat határozatai érvényesek a távollévoakra is, valamint e

zsinatok hosszú időn keresztül képesek voltak a keleti és nyugati egyházak összefogására. Az utóbbi problémát természetesen nem oldották meg véglegesen, amit már az első zsinaton jelzett a nyelvi különbség és az azt követő hatalmi villongások. Konstantin császár latin nyelvű beszédét ugyanis a többségében keletről jött püspökök alig értették, a 342/43-as Sordikai zsinat pedig a két egyházrész hatalmi harcait tükrözi, el egészen egy korai skizma lehetőségéig.

E zsinatok során, – különösen is az első négyen, – olyan hitvallások döntései születtek, amelyek örökségét méltán tekinthetjük egyetemesen elfogadottnak. (Vö. II. Helvét Hitvallás 11. feje.) Ugyanakkor e döntések és a hozzájuk kapcsolódó császári rendeletek világosan kimondják, ki tekintendő katolikusnak és ki eretneknek. A „cunctos populos” kezdetű, a három császár (Gratianus, Valentinianus, Theodosius) által kiadott ediktum (Kr.u.380) kimondja: „meghagyjuk, hogy akik ezt a törvényt követik, azok a *katolikus keresztyének* nevét viseljék, a többiek pedig, akiket eszeteneknek és örülteknek ítélünk, az eretnek tan gyalázatát hordozzák és először Isten büntetése által, majd a mi lelkünk indulatából, amelyet Isten akarata kelt fel bennünk, megtorlással lakoljanak.” A hivatkozott törvény a Szentháromság megvallása volt, amely végülis a 381-es Konstantinápolyi Zsinaton pontot tett az ariánus eretnekséggel szemben folytatott küzdelem végére.

Kalkedón után (451) azonban e paradigma szerint az egyház katolicitásából a monofizita eretnekség miatt kizártnak olyan ősi orientalista egyházak, mint az egyiptomi és etióp keresztyének.

E korszakban dől el végképp, hogy a katolicitás egyetlen kritériuma a krisztológiai és trinitárius orthodox tan megvallása, úgy ahogy azt a zsinatok döntései kimondják. Nem a katolicitás mint absztrakt teológiai tétel a kérdés itt, hanem nagyon gyakorlatiasan az, hogy kik tartoznak a katolikus egyházhoz.

3. A katolicitás problémája és a skizma

Kelet és nyugat szakadásához több tényező részben már említett történeti előzménye játszott közre.

Politikai tényezőként említhetjük, hogy a kettős birodalom nyugati része hamarabb összeomlott, mint a keleti, s mint Harnack megjegyzi: a katolikus egyház lépett a birodalom, a római püspök pedig a császár örökébe. Ez a változás alapvetően változtatta meg a niceai zsinaton még képviselt négy pátriarchátus egyenlőségét.

Döntő különbség mutatkozott mind a kulturális háttér, mind a teológiai gondolkodás terén. Az augustinianus nyugati teológia még skolasztikus formájában is dinamikusabb maradt, mint a keleti skolasztika, amely Damaskusi Jánosban érte el csúcspontját (†cca 750) Az egyik antropo-

lógiai, szótérelológiai hangsúlyt hordoz, mindezt jogi terminológiában kifejezve, míg a másik metafizikai krisztológiája az ikonológiában végződik.

Kelet gondolkodásában a doxológikus csodálat, nyugatban a racionálisan elemző gondolkodás dominál. Ez utóbbira elegendő időznünk a 10-13. századi úrvacsora vitákat, valamint a hit és értelem viszonyának skolasztikus fejtegetéseit.

Az aktuális ellentétek, mint amilyen a *filioque* és az *azyma* vita inkább csak a fentiek következménye, semmint a szakadás tényleges oka...

Annyi bizonyos, hogy a katolicitás római kisajátítására már a szakadás előtt történtek kísérletek és már a VI. század végén a germán ariánus népekkel szembeni küzdelemben kialakult az azonosítás, hogy a katolikus azonos jelentésű a római. Az európai egyházak és népek történetében ennek a sajátos nyugati katolicitásnak két pozitíven értékelhető hatása mutatható ki: egy kulturális és egy politikai.

Kulturális szempontból meghatározó volt a közös latin nyelv liturgikus majd tudományos használata. Ez olyan közösséget teremtett, amely a 17. század elejéig egységbe fogta Európát.

Politikai szempontból pedig a *corpus christianum* az jelentette, hogy „századokon át egy organizmus tagjai voltak Európa történelem formáló népei. Hunokkal és tatárokkal, arabokkal és törökökkel szemben tudtak közös erővel fellépni. Ez a védelmi egység... nem engedte, hogy keresztyén uralkodó szövetségre lépjen a pogánnyal egy másik keresztyén uralkodó társával szemben. Ha ilyesmire vete-medik, Káin bélyegét semmiféle propaganda nem mossa le róla” – írja Török István.

Így, a nyugati egységként emlegetett korszak mégis csak bizonyos önállóságot is biztosított a nemzeti államoknak. A keresztyén katolicitáson belül megélhették nemzeti identitásukat. Ugyanakkor a 15. sz. végére ez az egység már gáttá is változott a nemzeti egyházak és kultúrák teljesebb önállósodásának útjában.

4. A katolicitás értelmezése a reformációban

A *corpus christianum* szétesésében kétségtelen szerepe volt annak, hogy Róma a reformáció megújító hatásaival szemben mereven ellenállt. Ezzel, bár a nyugat keresztyén történeti egysége meg bomlott, a reformáció egyházaiiban nem szűnt meg a katolicitás gondolatának hitvallásos öröksége.

Miben mutatkozott ez meg?

Elsősorban abban, hogy területileg tagolt részegyházak, bár tudatában voltak, hogy hitvallás alkotásuk kényszerében (status confessionis) már nem az egész keresztyénség nevében szólnak mégis, az igazság egyetemességének tudatában szóltak. Nem partikuláris érdekekért, hanem az egész egyházért, annak hangja-

ként szólnak meg.

Különösen református hitvallásaink ügyelnek arra, hogy kifejezzék az egyetemes zsinatok döntéseivel való közösségvállalásukat. Nem mintha ezeket a zsinati döntéseket önmagukban tartották volna tévedhetetleneknek, hanem azért, mert e döntésekben a Szentírással megegyező tanítást, tehát a *katolikus dogmát* fedezték fel. A katolicitást szellemi kontinuitásnak, lelki értelemben vett *successio*-nak fogták fel, ezért a régi zsinati döntésekhez is, valamint az atyák véleményéhez is így kapcsolódtak. A döntőbíró a vitás kérdésekben nem lehetett az antikvitás, hanem csakis az egyetemes érvényű krisztusi igazság. A II. Helvét Hitvallás ezért hivatkozik csupán a 4. első zsinat végzésére.

A maga egyházszervezetében sem formális tekintélyt ruházott a zsinatra. Nem a gyülekezetek „felett” álló intézménynek tekintette, amely bármely véleményt rákényszeríthetne a gyülekezetekre, hanem éppen a gyülekezetek közösségét reprezentáló összegyülekezésnek a közös igazság keresésére, amely, ha hitvallást fogad el, akkor az egyház hitbéli meggyőződésének kifejezője és a közös hit megvallásának alkalma.

Másfelől azonban az egyetemesség igénye mellett a reformátorok dialektikus feszültségben látták a dogma és hitvallásalkotás partikuláris jellegét, rész-szerintiségét és korhoz kötöttségét. A katolikus dogma nem attól válik örökérvényűvé, hogy azt az egyház annak deklarálja. Amint a II. Helvét Hitvallás előszava mutatja, annak aláírói, az *útonjárás* és jobbra tanítás alázatával fejezték ki hitbéli meggyőződésüket. Ebben kifejezésre jut egyfelől az, hogy e hitvallásokban Krisztus egyetemes egyházának egy része szól a maga szűkebb történeti szituációjában. Ezért a hitvallás és dogma sohasem töltheti be a norma normans, csakis a norma normata szerepét.

Másfelől azonban a rész szerintiség sem relativizmust, sem területi elszigeteltséget nem jelenthet. Ami az egyháznak egy pontján hitvallási kérdéssé vált, az valami módon az egyetemes egyház ügye is. Egy olyan egyházi döntésen, mint pl. a német hitvalló egyház Barneni Nyilatkozata volt, egyetlen egyház sem teheti túl magát még akkor sem, ha „hivatalosan” nem is fogadta el hitvallásaként.

5. Konklúzió

Az egyetemes anyaszentegyház közösségében, s ennek mind idői, mind térbeli vonatkozásában szabad magunkra alkalmazni a „hit analógiájának” (Rm 12,6) törvényét, úgy, hogy arról a Zsid 11. fejezetének felsorolása szól. Vajon valóban a hitben járók sorában vagyunk-e? A történelmi és egyéni sorhelyzetek egészen különbözőek lehetnek. Az egyik hit által tiltakozik, a másik hit által rejteget. Az egyik szenved és látszólag elbukik, a másik látványosan győz. Mégis, egyetlen analógia teremt egységet a felsorolásban:

valamennyien *hit által* cselekszenek.

Ezért teremthetnek a közös „katolikus” hitvallások is a „hit analógiája” szerint egységet, mind térben, mind időben. Egy több évszázados hitvallás ezért lehet több történelmi relikviánál és egy távoli földrész egyházának hitvallása pusztá kuriozumnál.

Ha rész-szerintiségünket a katolicitás fényében nézzük, akkor ez nemcsak sajnálatos szétszakadozottságunkat juttatja eszünkbe, hanem a Krisztusban való eredendő összetartozásunkat is. A református hitvallások így tekintettek mindig túl a partikuláris érdekeken és szólhattak a katolicitás tágasságában.

A katolicitást ezért úgy érthetjük helyesen, ahogyan a Nicea-Konstantinápolyi Hitvallás az egyház attribútumaiként rendben felsorolja: *unam sanctam, catholicam, apostolicam ecclesiam*.

A szentek közösségében, az apostoli hit egységében éljük meg a Krisztus testéhez, az egyházhoz való tartozásunk csodáját. Ez éppúgy megőrzi nyugati terhes örökségünk kísértésétől, az individualizmustól, mint az egyház kongregacionalista felfogásától. Ha valljuk is az I. Kor. 12-vel összefüggésben, hogy a gyülekezet, mint Krisztus teste teljesen egyház, az Efézusi levéllel kiegészítve azt is tudjuk, hogy nem a teljes egyház. A *pléróma*, a teljesség Őbenne van.

Időben ez történelmi létünk komolyan vételét jelenti: „az üdvözült sereggel egy nép és egy sereg vagyunk”. A földön küzdő „rész” egyház, része a megdicsőült egyháznak is. Ezért a beteljesedés, amely egyelőre hitbeli látás, a jelen egyháza számára eszkatológiai valóság. („Míg látomása egykor dicsőn beteljesül, S a győzdelmes egyház Urával egyesül.”)

Térben: Az egyetemes egyházhoz tartozásunk tudatát jelenti. Képes beszéddel ezt a Jelenések könyve 7 lámpása fejezi ki. A mécsesek különböző helyeken égnek, de együtt jelentik a teljességet. Közös energiaforrásuk (az olajtartó közös volt), az „egy Úr, egy keresztség, egy hit”, amely minden különbözőség ellenére is egyesít mindazokkal, akik „a mi Urunk Jézus Krisztust hívják segítségül bármely helyen.” (I. Kor. 1,2)

A katolicitásnak ezt az értelmét vállaljuk, és ne engedjük azt kisajátítani semmilyen szűkítő jelző által!

Rövidítések

JK= Jézus Krisztus
MEÖT = Magyarországi Egyházak
Ökumenikus Tanácsa
ÖTK = Ökumenikus Tanulmányi Központ
RKE = Római Katolikus Egyház
OSZ = Ószövetség, *osz-l* = ószövetségi
USZ = Újszövetség, *usz-l* = újszövetségi
LVSZ = Lutheránus Világszövetség
ev = evangélikus, It = istentisztelet
EVT = Egyházak Világtanácsa
CA = Confessio Augustana
catholicitas = katolikus
quaker = kvéker

Catholicitas felekezeti szemmel

– különös tekintettel a bilaterális dialógusokra

Doktorok Kollégiuma Plenaris ülés

1991, Augusztus 27.

Bemutkozás-bevezetés helyett

Köszönöm a megisztelő bizalmat...
Örömmel jöttem a Magyar Református Egyház egyik fellegvárába...

Dr. Fabiny Tibor kollegámat kell helyettesítenem, aki betegsége miatt mondta le előadását illetve ruházta rám a kapott feladatot.

Így egyúttal én lettem az egyetlen, aki ezen a konzultáción az evangélikus felekezet álláspontját igyekszem képviselni.

Szubjektíve fontos ez az alkalom számomra, mivel 11 éven át 1973-84 között a LVSZ-Vatikán között folyó hivatalos párbeszéd Közös Bizottságának tagja voltam – ezt a tevékenységemet magyar protestáns részről egy bizonyos gyanú is kísérte és beszámolóim, megjelent publikációink nyomán többen kryptokatolikusnak könyvelték el... Teológus hallgató korom óta mindig jó kapcsolataim voltak református kollegákkal és gyülekezetekkel (baptista-methodista testvérekkel) így nem tartottam szükségesnek bizonygatni, hogy öntudatos protestáns vagyok, s maradtam még inkább, amióta megismertem közelebbről a római egyházat is magyar és nemzetközi vonatkozásban is, jó tulajdonságaival, szellemi lelki gazdagságával és árnyoldalaival egyaránt...

A közelmúltbeli pápalátogatás különösen aktuális teszi kérdésünket ezekben a napokban, de természetesen nem egyedüli meghatározó tényező. Valóban sokat foglalkoztunk e látogatással valamennyien (jómagam is írtam a Diakoniában, Evangélikus Életben, Lelkipásztorban, a MEÖT Nyilatkozatának egyik (társ)szerzője vagyok, az ÖTK kiadványának társszerzője, a Katolikus Krónikában, és a Református Örömhírben velem is készítettek TV interjút stb.), mégis az aktuális eseményen túlnő a mi kérdésünk és ha a látogatás hírhullámai, sőt kiértékelése is már nem számítanak újdonságnak, témánk még teológiai érdeklődésünkben jelentős helyet foglal el a jövőben is.

Feladatom, – ahogyan én értelmezem

Mivel az ósz-i és úsz-i alapvetéssel, a gyökérfelvetéssel már a két délelőtti elő-

dás foglalkozott és a dogmatörténelmi áttekintés előadásomat majd követi (dr. Szűcs Ferenc prof) másrészt hallunk még ugyanerről a témáról előadást római katolikus, orthodox, baptista, református szempontból (nekem) szabad csak az evangélikus álláspontra szorítkoznom, nem feledve más felekezetek álláspontját, tanításának contextusát sem. Jelen esetben külön is figyelek az 1984-90 között folyt Református-Római Katolikus Közös Bizottság dialógusára, aminek Az egyház közös értelmezése felé c. dokumentumát ismerem a Vatikáni Information Service 74. sz.-ből (80-88 paragrafus!).

Talán nem lenne teljesen felesleges egy ilyen előadás keretében sem az evangélikus specifikumokra is rámutatni általában, mégis megmaradok szűkebb témánk keretei között. Evangélikus specifikumon értem

1.) *JK személyének abszolút központba állítását* (ezt rk. oldalról gyakran redukciónak értékelik, református részről krisztomonizmusnak, vagy Jesulatriának), másként kifejezve ez a négy protestáns elv közül a Solus Christusnak biztosít prioritást – a sola Scriptura, sola fide, sola gratia előtt...

2. *Az evangélium törvény fölé helyezését*, másként Isten kétféle igéje a törvény és evangélium nem egy szinten van, az igazi opus proprium Isten részéről az evangélium és ez az egyház legdrágább kincse az ÁH szerint.

3.) *...A Szentíráskezelésünk is más hangsúlyú, mint a legtöbb protestáns egyházé, az ÚSZ kerül az ÓSZ fölé, akkor is, ha egybe van kötve két szent könyvünk. Számunkra nemcsak az igaz, hogy ÓSZ nélkül nem érthető az ÚSZ (tehát nem a hellenizmusból kell értenünk az ÚSZ-et), (hanem az is hogy az ÓSZ-et viszont az ÚSZ felől kell közelítenünk. Nem „antik” és ezért van meg ma is a lutheri distincio egyes könyvek között... Nemcsak János evangéliumát helyezük Eszter könyve fölé, hanem pl. a Prófétákat vagy Zsoltárokat is a Leviticus, vagy Numeri fölé. A quod Cristum treibt lutheri teológiai szentírásmagyarazati elv, vagy a népi valóságosság nyelvén elmondott pólyaelmélet a Szentírás pólya s benne fekszik a bethlehemi gyermek ma is érvényesül egyhá-*

zunkban minden szinten.

4.) *Hitfogalmunk és értelmezésünk* is evangélikus specifikummak mondható, ami több irányban is mássá tesz, egyfelől a fiducia, a gyermeki bizalom nem azonos a fidessel, intellektusunk tudatos megalkodásával, másfelől az engedelmesség követelményével sem párosul szükségszerűen (Glaube und Gehorsam).

5.) A *Praesentia realis* komolyan vétele tipikusan lutheranus tanítás és gyakorlat mind az igehirdetésre, mind a szentség kiosztásra, mind az egybegyűlésre nézve érvényesen (+az Ó kicsinyeiben...) Az in-cum-sub praesentia vallása sokféle kihatással jár (it. élet, igehirdetés, gyakorlat, diakonia, egyházfelfogás stb.).

6.) Az *evangélikus egyházfelfogás* széleskörű sem szervezeti, sem liturgikus, sem personális kötöttsége nincs. Természetesen ilyen specifikumokat meg lehet találni az evangélikus kegyességi életben is, mind egyéni, mind közösségi vonatkozásokban, mint ahogyan más felekezeteknél is tanítási, szervezeti és kegyességi sajátosságok fellelhetők s ebben nem a másságot, hanem a sokszínűség gazdagságát látjuk ma elsősorban (dicsőítés, Igéhez kötöttség, római centralizmus, orthodox liturgikus központú teológia és életgyakorlat stb.).

Evangélikus felekezetünket – ezt a részegyházat konfesszionalizmussal szokták vádolni – s ebben benne van a szeparatizmus vagy izoláció gyanúja is, egy bizonyos szűkkeblűség, esetleg fanatizmus, vagy „protestáns bigottság” (?). Magam a hitvallásosságát identitástudatnak értem, s mint ilyen normalis jelenség, számunkra a hitvallás olyan mint az anyanyelv, amin legjobban beszélünk, de nem tagadjuk más nyelvek lehetőségét, olyan mint egy koordinata rendszer, amiben igyekszünk mindent elhelyezni. Lehet a rossz értelemben vett konfesszionalizmus bűn is, ami gőgössé, tárgyalóképtelenné tehet de ez nem szükségszerű.

A *CA VII.* közismert tömör megfogalmazása: „az egyház a szentek gyülekezete, melyben az evangéliumot tisztán tanítják és a szentségeket helyesen osztják ki” azzal a megelőző mondattal kezdődik: „Az anyaszentegyház örökké megmarad (ez a katolicitás és nem egy felekezetre utal...) és azzal folytatódik (a satis est!) az egyház valódi egységére elegendő, hogy egyetértés legyen az evangélium tanítására és a szentségek kiosztására nézve” (ez is a catolicitást feltételezi s szembenáll minden un. felekezeti sovínizmussal.) Amennyire én ismerem a *CA-t* *békülékeny* irányzatú, *nyitott, tágölelész, reménykedő* hangú és reménykeltő jellegű. Már előszavában olvassuk, hogy ez a Hitvallás azért született, hogy „ezeket a dolgokat rendezni lehessen az egyetlen egyszerű igazság és *ker. egyetértés érdekében*, hogy kövessük és megőrizzük ezután az egyetlen tiszta és igaz vallást, s amiképpen egy Krisztus uralma alatt vagyunk és küzdünk, ugyanúgy egy *ker. egyházban*

is élhessünk egységben és egyetértésben.”

A *CA nyitott* a múlt és jelen irányában egyaránt. Hangsúlyozza a kontinuitást az egyház addigi történetével. Pillanatig sem kérdéses benne, hogy az első 15 évszázadot is vállaljuk, szerkesztői nem akarnak új egyházat alapítani, hanem az egyházban támadt vitás kérdéseket akarják rendezni. Feltűnően sokszor idéz egyházatyákat. Ezt olvassuk „Semmit sem soroltunk itt fel sértő szándékkal, csak azokat soroltuk fel, amik szükségesnek látszottak hogy mindenki megérthesse nem fogadunk el semmi olyat, ami ellenkező a Szentírás-sal, vagy az egyetemes keresztyén egyházzal, mert mi a legnagyobb gonddal vigyázunk arra, hogy valamilyen újfajta tévtanok be ne lopózzanak gyülekezeteinkbe” (Befejezés). Megjegyezendő hogy a *CA latin* változata itt is megtartja a *catholica* jelzőt, ami nem római, hanem egyetemes jelent – legfeljebb a magyar fül számára megtévesztő, de minden hitvallásunkban úgy szerepel, mint ami bizonyítja, hogy nem vagyunk kivált szekta, leszakadt testrészt vallásos magánjellegű csoportosulás, hanem az *egyetemes egyház szerves része*. – Az akkori jelenben szembenálló felet, partnert, táborat a *CA* úgy kezeli, mint ugyanannak a családnak tagjait, akikkel ugyan most családi ellentét támadt, nézeteltérés, de ez megoldható esetleg egy összegyházizsinat keretében (Előszó 20. sor), de a vita az egy keresztyén egyház belügye.

A *CA tágölelész* – éppen egyházfogalmán érezhető ez. Benne nem vetődik fel az igény, hogy csak az irat elfogadói lehetnek az igaz egyház tagjai, az ellentábor tagjaitól sem tagadja meg az egyház voltot. „Amint megállapítható semmi sincsen benne, ami a Szentírás-tól, az egyetemes keresztyén egyháztól (!) vagy akár a római egyháztól eltérne, amennyire ezt az egyházi írókból ismerjük. Mivel így áll a dolog kiméletlenül ítélnék azok, akik „azt követelik, hogy a mieinkkel eretnekek módjára kell bánni” (Előszó 83. sor)

A *CA reménykedő* és reménykeltő irat „Avégből írtuk, hogy megegyezésre jusunk, amennyire tisztességes és lehetséges... és véget vessünk a közöttünk levő viszálynak... az egy Kr. uralma alatt kell lennünk és az egy Kr.-t kell vallanunk „Előszó 11 sor)

Névadó hitvallási iratunkból itt legyen ennyi elég...

I. Az egyház katolicitása evangélikus szempontból

Utolsó magyar nyelven megjelent teljes evangélikus dogmatikánk (Dr. Pröhle Károly a Hit világa Győr 1948/Az Anyaszentegyházról) (14. fejezet 281 kk) című fejezetben így határozza meg az egyházat: „Az egyház magának Istennek, a Szentháromságának, sajátképpen a Szent Léleknek a műve és műhelye ebben a világban.” Majd utal a Pünkösdi eseményére, hangsúlyozza, hogy a Krisztusról szóló bizonygatótétel minden nép megértheti, Isten

maga építi a Kr. anyaszentegyházát minden nép igazi otthonául. Ebben világosan kifejezésre jut a Kr. egyházának az egész emberiségre kiható, görög eredetű szóval katolikus, vagy ami ugyanazt jelenti, ökümenikus azaz egyetemes (régebben közönséges) jellege és jelentősége. Pröhle nyomtatékosan szembeszáll „a rk. intézmény jellegű egyházfogalommal, amelyet a kiépített hierarchikus szervezet jellemez” a pápa fősege alatt szervezett hierarchikus szervezet jellemez” a pápa fősege alatt szervezett hierarchikus kegyelem és üdvösségközvetítő intézmény.” Ezzel állítja később szembe az Újszövetségben található Jó pásztor és nyáj képet, majd a többi úsz-i képet sorolja fel (ház, test, templom, Krisztus menyasszonya.) Részletesen fejt ki, hogy az anyaszentegyház egyetemes volta hitünk tárgya, hitünk tárgyaként isteni valóság a világban. – Az egyház lényegéből folyó tulajdonságok 4 jelzője (egy, egyetemes, szent és apostoli) közül az egyetemesről (catholicitás) csak emmit ír: „Az egyház egységével adva van egyetemeség is. A megváltásnak ugyanaz az egy evangéliuma szól minden népnek, az egész emberiségnek, az egész világnak. Ezen alapul az egyház *elévülhetetlen missziói joga és kötelessége*.” Ezt a könyvet itt azért érdemes idézni, mert nemzedékek tanultak belőle az evangélikus magyar lelkészek közül.

Victor János egykori dogmatikájában a Református Hiszekegyben (Bp.1948) hasonló a gondolatmenet. Az eltérés az, hogy a látható és láthatatlan egyház témakörébe helyezi el az egyház egyetemeségének kérdését „Közönséges, idegen szóval katolikus, mai nyelven egyetemes az egyház vagyis megkülönböztetés nélkül kiterjed minden emberre. Bármilyen nemzetiségű, fajú, műveltségű, társadalmi helyzetű embernek egyformán része van a közösségben, ha hisz Jézus Krisztus-ban” Ezt a könyvet is több teológus nemzedék tanulta. Most nem térek ki az azóta napvilágot látott jegyzetekre teológiai hallgatók számára.

Mind Luthert, mind a Melnachthon által szerkesztett *CA-t* vádolták azzal, hogy az egyház catholicitását megvetik és ezzel eretnekéssébe esnek, szakadórokká válnak. Ezért pl. a *CA* védőirata az Apologia (IV. 10.-ben) ezt írja „Katolikusnak mondjuk az egyházat, hogy senki se tartsa az egyházat egyes bizonyos nemzetek külső szervezetének, hanem inkább az *egész földkerekségen elszórt emberekből állónak*, akik egyeznek az evangélium felfogásában s ugyanazon Krisztusuk van, ugyanazon SzentLelkük és ugyanazon szentségeik vannak, legyenek bár emberi hagyományaik akár azonosak, akár különbözőek” – Egyház-fogalom meghatározásnál az Apologia különben a *Krisztus élő teste* meghatározást részesíti előnyben. Vagyis amelyik nemcsak névleg, hanem tényleg egyház” (IV.12).

Az Ágostai Hitvallás és Luther egyszerű egyházfogalma (már a 7 éves gyer-

mek is tudja mi az egyház t.i. azok a juhok, akik hallgatnak a Jó Pásztor hangjára) a későbbi dogmatikákban, a különböző tévántításokkal szembeni küzdelmek során egyre bővül és bonyolódik... Mindig előkerül az egész világon szétosztott ecclesia: per totum orbem sparsi... mindig hangsúlyozott a Szentlélek hívása: per Spiritum Sanctum convocati... a rómaiakkal szemben: sub uno capite Christi... a különböző ajándékok komolyan vétele szerint: in una fide-multiplicibus dotibus. A két fővonás: az evangélium pure docetur és az administratio Sacramentorum consentanea Evangelio Christi újra és újra előkerül, a jövőről pedig: perpetuo mansura societas. Ez nem önbizalom vagy önhittség, hanem a jézusi ígértben bízalom s a Szentlélek munkájához tartozik: A Szentlélek ad consummationem saeculi perseverat.

Jellemző az is, hogy a későbbi dogmatikák az egyház sajátosságait úgy tárgyalják, hogy az egy és egyetemes (una et catholica) jelzőt együtt kezelik. Ez az egység azokból álló lelki közösség (unitas spiritualis), akik az Evangéliumban egyetértének (qui et catholica) jelzőt együtt kezelik. Ez az egység azokból álló lelki közösség (unitas spiritualis), akik az Evangéliumban egyetértének (qui de evangelio consentiunt) egyazon Krisztusuk és egyazon szentségeik vannak: qui habent eundem Christum eundem Spiritum Sanctum et eadem sacramenta- az emberi hagyományok, szertartások azonossága vagy különbsége mellékes – ez azt jelenti, hogy a különböző tradíciók, rítusok, strukturák mellékesek (adiaphora!).

Vissza kell térnünk az egyház katolicitásának tárgyalásakor is a legegyszerűbb meghatározásokhoz még pontosabban hitünk megvallásához – ami mindig több, mint definíció vagy tanítás: – *Ubi Christus -ibi ecclesia* ez talán a legtömörebb meghatározás. Így nem mitőlünk függ, nem is tanításunktól, elveinktől, tökéletes életünktől, hanem Tőle egyedül - így kell értenünk, hogy Luther elismerte, sok hamis gyakorlat ellenére a középkorban volt egyház, vagy a rajongók között is ott az egyház, ha Christus jelen van, egyházunk nem az atyák egyháza, hanem az evangéliumé, nem Lutheré, hanem Jézusé. Isten nem bénult le a középkorban és nem szűnik meg a jövőben sem az Üdvözítő és evangéliuma miatt. Satis est.

Az egyház katolicitása Jézus katolicitásán nyugszik... Luther számára az egyház csak az evangélium gyümölcszeként érzékelhető, vagy másként Jézus Krisztus Felke teremtő munkájának eredménye, creatura verbi, creatura evangelii...

Jézus egész világra szóló mandatuma biztosítja az egyház katolicitását. A világot térben és időben is szabad érteni egyszerre.

Az a benyomásom, hogy az evangéli-

kus teológiát általában német teológusok révén ismerik más felekezetekben elsősorban, manapság részben amerikai teológusok munkáján keresztül, pedig van egy olyan speciális Luther értelmezés, a svéd teológia Luther értelmezése, ami éppen ezen a területen sokat és újat mondó és egyúttal rávilágít az evangélikus katolicitás felfogására is. ...Anélkül, hogy ennek részleteibe mennék, sokak számára novum lehet... a katolikus szó nem jelent értelem és érzelmezavaró kifejezést, mert külön szavuk van rá: az allmännelig, amit az Apostoli hitvallásban éppen úgy használnak, mint a teológiai munkákban Gustaf Aulén híres többnyelvre lefordított dogmatikájának címe is ez volt Den allmänneliga kristna tron...

Ragnar Bring 1931-ben megjelentett egy dolgozatot, aminek a címe magyarul: A svéd lutherkutatás 3 évtizede. Vagyis a századfordulótól datálja azt, ami a német ev. teológiában csak évtizedekkel később vált közismertté. Ebben írja a nálunk méltatlanul elhanyagolt Bring „Aulén analízálta először (1912!-ben) Luther egyházlátását és állította szembe a római egyházfogalommal. Luther szerint az egyház az evangélium teremtette szentek közössége, lelki nagyhatalom és mint ilyen hitbéli célja van, sohasem külső közösség, aminek határait megszabhatnánk. Az egyház felüli bizonyosságunk azon a meggyőződéseken alapul, hogy az evangélium sohasem gyümölcs nélkül való.

Gustav Wingren -Einar Billinget, (teol. profilját) analízálva hivatkozik a genuin lutheri egyházfogalomra, ami meg egyezik az Aulén által felfedezettnek.

Két könyvet kell megemlítenem még itt En Bok Om Kyrkan Lund 1943 ami egy előző évben Nyköpingben tartott teol.konferencia anyaga és széles körben mutatja be az akkor svéd teol. eredményeit. A II-III. fejezete foglalkozik a mi témánkkal. A szerkesztők felsorolása is bizonyítja a könyv súlyára: Gustaf Aulén, Fridrichsen, Lindroth, Anders Nygren, Ragnar Bring...

A másik könyv Edgar Carlson amerikai teol. írása, amiben nagyszerű áttekintést kapunk a svéd lutherkutatásról és benne külön fejezet Luther egyházfogalmáról The Nature and the Church címmel, a könyv címe The Reinterpretation of Luther (Saint Peter USA 1948).

A témában való evangélikus hozzájárulásnál tekintetbe kell venni a svéd Luther kutatást, aminek fókuszában az egyház kérdése állt. A dologra térve: Luther felfogása az egyházra nézve (még a Kriche szót sem használta szívesen, mert rossz etimológiának esett áldozatul és azt hitte a Curia szóból ered): Az egyház-Eine Versammlung aller Christgläubigen auf Erden, congregatio sanctorum. Máskor használja a congregatio spiritualis hominum és az eine Gemeinschaft der Heiligen kifejezést. Rómával szemben az alapvető tévedésnek tekinti, hogy a rómaiak a Krisztust evangéliumának helyét a pápával töltik be. A sektásokkal szem-

ben azt tartja, hogy a vallásos élmény tölti be az ev. szerepét és ez éppen úgy megrabolja az evangélium helyét az egyházban, mint a hierarchia Rómában.

A svéd teológusok azt is észreveszik, hogy Luther inkább használja az ecclesia universalist mint a catholicat, noha azt érti ezen. „Az egyház annyira universalis, amennyire az evangélium az” (Aulén). Az universalis egyháznál nem feledhetjük az evangéliumban nyert kijelentés dinamizmusát, az evangélium kreatív erő, ami egyházat teremt.

A svédek felismerik, hogy Luther nem volt rendszeres teológus, mint Aquinói Tamás, vagy Melanchthon-vagy akár Calvin (Institutiones). R. Billing szerint „Luther gondolatai olyanok, mint a rózsaszirmok egy közös centrum körül helyezkednek el s ez a centrum-mindig újra visszatérően az evangélium. Carlson így mondja: „Ez a lutheri felismerés szíveközepe, izzó központja, s mint a nap sugarai ebből az izzó központból áradnak szét.” Érdekes, hogy A. Nygren nem az egyház universalitása érdeklődésű, hanem az egyház és Krisztus viszonya és a kérdése mélyen ott rejlik a századforduló kérdése: akart-e Jézus egyáltalán egyházat, vagy az egyház csak egy történelmi szükségeszerűség szülötte, ahogy a francia liberalis teológusok fogalmazták. Jézus meghírdette Isten országát és helyette megjelent az egyház. Ezzel áll élesen szembe Nygren (Kristus och hans Kyrka). (A francia teol. aki említi Nygren A. Loisi L' Evangile et Léglise 1902-ben megjelent írása).

Az említett okok miatt nem foglalkoztam itt a német kutatókkal, a klasszikus német dogmatikákkal (Elert, Althaus, a Luther kutatók: Holl, Sommerlath, Kattenbusch neve is okvetlenül megemléstésre kerülhetek volna, akik a lutheri egyházfogalommal törődtek Edmund Schlink aki a Hitvallási iratainkat elemezte és Hermann Sasse, aki 1934-ben megjelentette híres könyvét: Was heisst lutherisch? Egy fejezete a mi témánkkal foglalkozik. Ezek helyett inkább megemlítem két rk. teol. nevet Fr. Heiler és a legújabb korban Otto Pesch, akinek a Luther évfordulóra írt könyv olyan elemzést nyújt, ami páratlan a maga nevében. Az anglikán Neil értékelése ökumenikus szempontból kiegyensúlyozza az egykor negatív Luther értékeléseket (Bell is Temple is). A methodista Watson és a Gauker Bainton Luther egyház fogalmának elemzése éppen olyan érdekes lehetett volna, mint Bonhoeffer Communicatio Sanctorum c. disszertációja – aki nem a megszokottabb lutheri congregatio sanctorum, hanem az ősi communio sanctorum iránt érdeklődik... Végül itt említem meg, hogy ebben az évben doktorált nálunk Dr. Pósfay György, Genfben élő

ev. ny. lelkész, akinek a disszertációja Luther teológiájának számunkra fontos elemzése, hiszen az egyház catholicitásáról szól: A Földön élő egész egyház. Alcíme: Mit tanított Luther az egyház egyetemességéről? – E disszertáció alapján tartott disputatio egyik opponense voltam. Sokat tanulhattam a szerzőtől.

II. A bilaterális dialógusok esélye korunkban

Azon a véleményen vagyok, hogy a múlt regionális dialógusok és a nemzetközi és felekezetközi világszervezetekkel (EVT, EEK, pl) folytatott párbeszéd eredménytelenebb és lassúbb, mint a bilaterális dialógus.

Mivel Magyarországon most a Római Katolikus egyház került az érdeklődés fényszorójába így fogalmazom: Működött ugyan egy Közös Bizottság a Római Katolikus Egyház és az EVT között 1983-1990-ig, készített is hat riportot, de az összefoglaló jelentése 1990. augusztusában, tehát egy évvel ezelőtt igazán szerény anyagot ölel fel tartalmilag... Két témával foglalkoztak: 1. Lokális és univerzális egyház 2. az igazságok hierarchiája ... Nem csodálom a RKE hozzáállását: két különböző jellegű partnert lát maga előtt, az EVT nem egyház, hanem Tanács, lényegében fórum s az EVT-n belül igen-igen sok vélemény eltűrt az eredeti amszterdami vagy a mostani Új Delhi óta érvényes kritérium szerint. Az anglikánoktól az independens egyházig kicsoda széles a skála, s kicsoda teológiai tisztázatlanság (gondoljunk csak Canberrara!) Melyik rész-egyházat vegye a magát egységesnek tartó, minden különbözősége ellenére is egy bizonyos tanfegyelmet tartó RK Egyház? A Nairobinban 1975-ben bejelentett RK távortartás óta világosan érzékeljük, hogy az EVT teljes tagságával nem tud mit kezdeni Róma, az egyedüli Bizottság, amiben aktívan participált a Faith and Order Committee volt, nem véletlenül, a Limai Dokumentum mutatja ebben teológusok dolgoztak (BEM Paper....)

Érzésem szerint a RKE Magyarországon is (túl minden egyébként is észlelhető lemaradáson) nem tudja számontartani a MEÖT tagegyházait, nem könnyen megy bele egy szimultán jellegű játszmába. Most van egy bizonyos *kairos* a párbeszéd elkezdésére, hogy t.i. in sacris is hajlandó közeledésre a MRKE. Nem kellene a tagegyházanként megkezdenni a dialógust? Egy-egy felekezet megjárhatná az ökumenikus párbeszédnek lépcsőfokait: megismerni egymást, megérteni egymást, tisztelni egymást, tanulni egymástól, változni-mozdulni a saját álláspontokról, testvéregyháznak tekinteni egymást...

A bilaterális dialógus nem sérti a multilaterális dialógust, sőt szervesen kiegészíti, elmélyíti, esetleg megindítja, modellt állít – mindez elképzelhetetlen egy túlságosan is sokszínű, vegyes összetételű partner kapcsán. – A bilaterális dialógus előnye, hogy tisztázottak a pozíciók, azonos jellegű partnerek ülnek egymással szemben (nem tanács, vagy föderáció, Bund stb. szinten). Nem szeretném csökkenteni a már említett Limai Dokumentum értékét, vagy a bazeli Konvokacio jelentőségét. A bilaterális dialógus kisebb hatáskörű nyilvánvalóan, de több és mélyebb eredménnyel járhat anélkül, hogy elárulná az egyik vagy másik részegyház a MEÖT közös ügyét.

Nem szeretnék részletekbe menni, de tapasztalatom, hogy pl. a LVSZ és Vatikán között folyik világméretű dialógus 1965 óta, a kiadványok, közös nyilatkozatok mutatják, hogy nem is eredménytelenül, ugyanakkor ilyen Magyarországon el sem kezdődött a két felekezet között pedig USA-beli, német, vagy skandináv példák egész sorát említhetném. Világszövetségünk munkája jó háttérrel és egyben kidolgozott anyagot is nyújthatna a lokális dialógushoz anélkül, hogy kopiroznánk mindent (híd szerep).

A MEÖT-ben élő valamennyi tagegyház kezdetben ilyen dialógust, sokszor még azt is gondolom, hogy kis közösségek, új felekezetek zúrzavarában sokat segítenek éppen ma az un. történelmi felekezetek egymásközi dialógusa. A történelmi egyházaknak körvonalazható profiljuk és nagy történelmi tapasztalatuk van, ami egy új helyzetben sem elhanyagolható. Ezek után a dialógusok után lehetne szó a MEÖT és a MRKE között érdemi közeledésre.

Valóságban ma Magyarországon semmiféle felekezeti párbeszéd nem folyik, ez nyugtalanító tény, sajnálatos lemaradás. A viszony javult, a kapcsolatok kiszélesedtek, az atmoszféra pozitív értelemben felekezetközi relációban megváltozott, de oly mértékben vagyunk elfoglalva saját bokros teendőinkkel, rendcsinálással vagy pozíció szerzéssel, hogy nem érünk rá egymással beszélni sem.

Ezernyi feladat áll itt előttünk: az elmúlt évszázadok történelmének és egyháztörténetének újra értékelése

– egymás istentiszteleti életének és kegyességének megismerése,

– felfedezni a konszenzus lehetőségét egy sor teológiai kérdésben

– az un. váltanok elemzése és mai értékelése, közös álláspontok kialakítása, a szekularizáció adta kihívásokra válasz keresés, a teológusképzésben egymás támogatása, a nem-lelkészi elem találkozása, híd szerep vállalás és teljesítés egy-egy felekezet felé, ellenségek megszüntetése.

Eredményeinket vegyük figyelembe, de meg ne elégedjünk velük. Úgy gondolom megérett az idő a mozdulásra, saját körünkből kilépésre a közös misszió érdekében, ma a sokat idézett mondat, hogy mindnyájan egyek legyenek másodikk fele, vagy folytatása a hangsúlyos: „hogy elhiggye a világ...”

A catolicitással foglalkozás ezen a konferencián egyben ösztönöz a bilaterális dialógusok elindítására a közel jövőben.

Túllépve a római katolikus-bilaterális dialógust (bármelyik MEÖT tagegyháza részéről) egymással, vagyis tagegyház a tagegyházzal is folytathatna dialógust Magyarországon is. Nem kellene megelégedni az evangélikus református relációban a Leuenberg-i Konkordátummal, nemcsak azért, mert már a múlt században megtörtént a nagyerezsdi egyezmény s azóta pulpitus és Úrasztala közösségekben vagyunk, hanem azért sem, mert volt idő, amikor egymást is kiátkoztuk – s ezeket érvényteleníteni kellene és közösen lehetne foglalkozni határainkat átszelő teológiai kérdésekkel. Az sem elég, ha az anabaptistákra vonatkozó hitvallási irat idézeteket citálunk, ma volna mondanivalónk egymásnak evangélikus-baptista, vagy evangélikus-methodista vonatkozásban is, amíg még nem tájékozódunk másfelől az un. magyarországi kis egyházak. Az sem elég, ha VIII. Henrik házassági botrányait emlegetjük és általában a XVI. század anglikanizmusát. Jobban kellene s lehetne egymást megismerni a nagyon comprehensiv anglikán világegyházzal, ami sokáig az EVT-ben, de az ökumenikus mozgalomban általában vezető szerepet játszott. Nem folytatom: látom a bilaterális dialógusok szerepét a jövőben.

Tudom a teológia művelődéshez sok fantázia kell, valóban dús képzelőerő, kreativitás, hogy ne csak kompiliációs munkává degradálódjék, jó humor is kell, ami az önironiával kezdődik – csak akkor szabad másokon nevetni, ha már magunkon tudunk mosolyogni és végül állóképesség is kell, hosszútűrés, hogy bírjuk ne csak rövid távon. Mindez fokozottan érvényes az ökumenikus teológia művelésére.

Dr. Hafenscher Károly

Magyarnak maradni - Evangelikusokként

- a Torontói Magyar Evangelikus Gyülekezet 60 éve -

„A torontói magyar szivárványból még nem fakult ki az 'ágostai hitvallású evangelikus' szín." Így vezeti be Bernhardt Béla Hűség a kevesen című emlékfüzetét, amelyet a Torontói Magyar Ágostai Hitvallású Evangelikus Egyház 60 éves évfordulójára adtak ki 1987-ben. Ebben a mondatban foglalja össze a szerző a gyülekezet életének hat küzdelmes évtizedét, amely tele volt a kilátástalanság és reménység, a kudarc és lelkesedés, a lelki éhség és magújulás hullámvölgyeivel és -hegyeivel.

A 45 oldalas írás hűen tükrözi Bernhardt Béla személyes kötődését a torontói magyar evangelikus gyülekezethez. A szavak mögött rejtőzik az evangelium ügyéért küzdő, magyarságához hű lelképásztor szeretete és felelősségérzése azért a kicsiny nyájért, amely a történelem nehéz időszakain átvégződve ma is él, és tanúskodik Isten gondviseléséről. E füzet olvasója maga is átélheti azi, az állandó küzdelmet, amely jellemezte az óceánon túlra vetődött magyar evangelikusok mindennapi életét, hogy megőrizték nemzeti tudatukat és lutheri örökségüket.

Bernhardt Béla három időszakra osztja a gyülekezet történetét, amelyet legjobban talán az ott szolgáló lelkészek nevének megemlékezésével és munkásságuk összegzésével lehet jellemezni. 1. A gyülekezet megszervezése (1927-42). Már a húszas évek második felében megindult az I. világháború után betelepült torontói magyarok lelkigondozása. Papp János László, aki Montréalból került Torontóba teológiai tanulmányok folytatására, részt vett a Magyar Egyesült Egyház szervezésében, amely a református, evangelikus és más protestáns híveket fogta össze. Ugyanakkor kísérletet tett arra is, hogy az evangelikus gyülekezeti tagokat önálló magyar evangelikus közösségbe önmörítse. 1927. decemberében álma meg is valósult, és ő lett a magyar evangelikus gyülekezet alapító lelkésze. Az öröm azonban nem tartott sokáig, mert Papp János László alig fél évvel később más gyülekezetet választott szolgálati helyéül, ahol ugyan lelkes munkája gazdag gyümölcsöt termelt, de a torontóiak kis csapata hamarosan szétszóródott. 1933-ig nem is volt remény a megkezdett munka folytatására. Ekkor azonban Ruzsa Jenő került Torontóba, akinek munkássága alatt felélénkült a gyülekezeti élet. Megalakult a Nőegylet, és fölépült a gyülekezeti ház is. Ebben az időben a hívek szoros kapcsolatot tartottak a különböző egyházi intézményekkel, egyletekkel, támogatták a rászorulókat, szombati és vasárnapi iskolát szerveztek, és hazafias ünnepségekkel, színielőadásokkal, tudományos előadá-

sokkal erősítették a magyarok nemzeti tudatát. 1939-ben azonban a gyülekezet elszegényedett, és gondozását lelkésze sem tudta vállalni a bizonytalan anyagi lehetőségek mellett. A hívek erejüket meghaladó áldozatot hoztak, hogy Ruzsa Jenőt ott tartsák, de három évnél tovább ezt a helyzetet sem lehetett tartani. A gyülekezet újra mélypontra jutott. Ruzsa Jenő 1942-ben elhívták egy másik gyülekezetbe. Ettől kezdve egészen 1952-ig szünetelt a torontói magyar evangelikusok lelkigondozása. Az átmeneti tíz esztendő azonban nem múlt el eredmények nélkül.

Kanada más gyülekezeteiben tovább folyt a küzdelem az életben maradásért. Windsorban 1946-ig sikerült fenntartani a gyülekezeti életet, Montréalban valamivel tovább is. Ekkor elfogyott az erő és a remény. A magyar evangelikus hívek más magyar protestáns vagy angol nyelvű gyülekezetekhez csatlakoztak: Lézáruilt egykor, de ekkor már működött az 1940-ben megalakult AMEK (Amerikai Magyar Evangelikus Konferencia), amely feladatul tűzte ki a szétszóródott hívek gyülekezeteinek újraszervezését.

2. A gyülekezet újjáélesztése (1952-56). 1952-ben az AMEK elnöke, dr. Leffler Andor clevelandi főesperes Torontóba látogatott, és szorgalmazta a gyülekezeti munka újraindítását. Ekkor kezdte meg munkáját Károlyfalvi Béla, akit 1953. novemberében iktattak be missziós lelkésznek. Munkássága ideje alatt megnövekedett a templomlátogatók száma, de a fel lendülés megint csak néhány évig tartott. 1955-ben világgossá vált, hogy a magyar evangelikusok közötti missziós munka napjai meg vannak számlálva, és az év végén hivatalosan meg is szűnt a gyülekezet.

Az ezt követő átmeneti időszakban csak néha-néha volt lehetősége a híveknek, hogy anyanyelvükön hallják az evangeliumot. Károlyfalvi Béla odaadó hűséggel vállalta alkalmanként a szolgálatokat, de 1964-ben végleg megszakadt kapcsolata a gyülekezettel. A hívek lelkigondozását a Magyar Egyesült Egyház lelkészei végezték. A gyülekezet jövőjét illetően nagyon jelentős volt, hogy a keresztesítés, esketés, temetés és a konfirmációs oktatás az evangelikus rendet követte.

3. A gyülekezeti élet megszilárdulása (1965-87). Az a tény hogy a Magyar Egyesült Egyház tudatosan megőrizte a hívek között végzett szolgálatok evangelikus jellegét, sokat segített abban, hogy a gyülekezet hamar talpraálljon. 1963-ban már említés történt „kicsi, alakulásban lévő Magyar Evangelikus Egyházunk”-ról. Két

évvel később Buthy Dénes buffaloi lelkész vállalta az istentiszteletek rendszeres megtartását. Ettől az időtől kezdve napjainkig folyamatos a lelkészi szolgálat a gyülekezetben. Buthy Dénes 1969-ig végezte szolgálatait. Őt váltotta Brachna Gábor főesperes, aki 1955 óta az AMEK elnöke. 1978-ig volt a gyülekezet adminisztrátora. Helyére Bernhardt Béla került, aki a mai napig végzi ott lelkészi munkáját.

Ez az időszak más szempontból is jelentős a gyülekezet életében. Elvileg volt már állandó lelkészi szolgálat a torontói magyar evangelikusok között, csak hogy a fentemlített lelkészeknek saját gyülekezeteiket is gondozniuk kellett. Szükség volt olyan szolgatársakra, akik pótolni tudták őket, amikor másirányú elfoglaltságaik nem tették lehetővé, hogy a torontói alkalmakat elvégezzék. Így kerültek a gyülekezetbe lévíták - laikus munkatársak -, akik nagy segítséget jelentettek az utóbbi három évtized gyülekezeti életében.

1979. június 7. a torontói magyar evangelikusok számára nagyörömmünnepet jelentett. Ekkor hangzott el a Kelet-Kanadai Egyházkerület közgyűlésén az alábbi javaslat: „Javaslom, hogy a Torontói Magyar Evangelikus Egyházat vegyük fel a Kelet-Kanadai Egyházkerületbe.” A javaslatot örömmel elfogadták, és ezzel megvalósult a gyülekezet nagy álma, hogy beletartozzon az angol anyanyelvű gyülekezeteket összefogó egyházi szervezetbe, ami nem csupán anyagi támogatást, hanem biztontságot és stabilitást is adott létének. A Torontói Magyar Evangelikus Egyház tagjainak számát tekintve a legkisebbek közé tartozik, de története, életútja tanúsítja, hogy reménysége nem szegyenült meg, „hűségét a kevesen” Isten megáldotta.

Bernhardt Béla így fejezi be a gyülekezet 60 éves jubileumára írt emlékfüzetét:

„S vajon hányan is vagyunk? Ilyen kérdéssel évről évre akkor állunk szemben, amikor az Egyházkerület statisztikái ívét kell kitöltenünk. Hát bizony kevesen. Tudomásul vesszük a tényeket, hogy magyar evangelikus hittestvéreink közül sokakat hiányol az Egyház Ur a gyakorló keresztyének sorából, és azt is, hogy számosan többféle megfontolásból más gyülekezeti közösségekben találták meg a helyüket és ott hűségesen munkálkodnak. Ezért körülményeinknél fogva megelégszünk azzal, hogy annyian vagyunk, ahányan istentiszteleteinken, rendezvényeinken, gyűléseinken részt vesznek, a Torontói Magyar Ágostai Hitvallású Evangelikus Egyház létét, szolgálatát igénylik, támogatják, s fenntartják. Mindnyájukért, gyülekezeti létezésünk hatvan évéért Istennek zengünk dicséretet, azért, hogy viszontagságok, nehézségek, küzdelmek, s egyéb gyarlóságok ellenére megnyilvánulhatott hit, remény, szeretet, mert a Szentlélek által ebből alakultak éveink, s ezek alakítják azokat, amik még nekünk adatnak.

Vető István

Egyházi körúton az Amerikai Egyesült Államokban

Tapasztalatok a mai amerikai egyházi életről

1. Bevezetés

Hazai egyházunk a döntések keresztútján

Egyházunk történelme sorsdöntő fordulóhoz érkezett. Törvényalkotó zsinata nyilván hosszú időre kijelöli majd útját a harmadik keresztény évezred küszöbén. Milyen célok felé, milyen keretek között haladjon tovább? Az államegyház és a nagy tömegeket átfogó népegyház – német, illetve skandináv – életformája ezután is járhatatlan út marad kisebbségi egyházunknak. Az egyház és állam szétválasztása, az egyház teljes függetlenségének megőrzése, a követendő út!

De ebben is *különbé* „modellek” lehetségesek. Az egyik ilyen lehetőség: az állam a társadalomban végzett erkölcsi, szociális és kulturális segítő tevékenységért erkölcsi-anyagi támogatásban részesíti az egyházakat. A másik „modell” az ún. szabadegyházi életforma lenne, amelyben az egyház a társadalmi feladatok (iskola, kórház stb.) helyett belső, lelki feladataira koncentrálna és nem tart igényt az állam semminemű anyagi támogatására. A két modell között sokféle átmeneti forma lehetséges.

Ma zsinati döntéseink a szervezeti újjáépítés, a törvényalkotás kérdéseiben nem másolhatják le egyszerűen egyik külföldi példát sem. Hiszen mögöttük legtöbbször a mienktől alapvetően különböző, évszázados fejlődés áll. De mindenesetre sokat tanulhatunk tőlük! Még akkor is, ha egyházunk új életkereteinek mindenekelőtt egyházunk tanításából, több évszázados történelmi tradícióinkból és mai társadalmi életünk kontextusából kell kialakulnia. A múltban – geopolitikai és történelmi helyzetünk miatt – érthető módon a német és észak-európai evangélikus teológia, kegyesség és egyházszervezeti életformák voltak erős hatással egyházunkra. Aránylag igen kevés figyelemben részesült az angolszász-amerikai egyházi életforma.

Régebbi tapasztalatok az Egyesült Államok egyházi életéről

Felejthetetlen körülmények között volt legelőször találkozásom az amerikai egyházi életformával: 1957 nyarán, a

vasfüggöny legelső és rövid megnyílásakor, a Lutheránus Világszövetség minneapolis-i világyűlése idején. A legelső külföldi utam volt ez, az Ordass Lajos püspök – vezette öttagú egyházi delegációnk tagjaként. A világyűlés előtt látogatókörúton vehettem részt New Yorkban, Philadelphiában, Springfieldben és Columbusban. Felejthetetlen istentiszteleti szolgálatokkal együtt New Brunswick és Pittsburgh magyar evangélikus gyülekezeteiben.

Ezzel hosszú időre lezárult előttem is a határ. Csaknem tizenöt évvel később, genfi meghívásom és szolgálatom alatt, két másik észak-amerikai körúton elsősorban a teológiai főiskolákat látogathattam végig: de természetesen szolgáltam magyar gyülekezeteinkben is.

Negyedik utam, a nyolcvanas évek vége felé, Chicagoba vezetett, az evangélikus-református világdialógus harmadik állomásaként. Ez a látogatás főleg az észak-amerikai ökumenikus helyzetbe adott mélyebb bepillantást. Közben, 1971 és 1980 között, a genfi nemzetközi, amerikai típusú evangélikus gyülekezet életébe kapcsolódtunk bele családommal és így belülről ismerhettük meg ezt a gyülekezeti életformát.

Májusi körútunk az Egyesült Államokban

Több évtizedet átfogó tapasztalataimat egészítette ki sok új ismerettel idej utunk, feleségemmel együtt. Főbb állomásaink voltak: New York–Cherry Hill (Philadelphia)–Washington–Chicago–Cleveland–Buffalo. Öt napot töltöttünk a nemrég egyesült Amerikai Evangélikus Egyház chicagói székhelyén. Itt találkozhattunk Chilstrom püspökkel, Rusch ökumenikus igazgatóval, az országos egyház vezető munkatársaival és a híres Lutheran School of Theology tanáraival, hallgatóival. Látogatásunk egyik legkiemelkedőbb része volt a találkozás a magyar evangélikus gyülekezetekkel Chicagóban, Clevelandban és Buffalóban (erről az Evangélikus Élet június-júliusi két számában adtam beszámolót). Utunk az Amerikai Evangélikus Egyház tavalyi meghívására történt, egy részében pedig az Egyesült Metodista Egyház egyik vezetőjének vendégei lehettünk (Cherry Hill, Philadelphia, Had-

donfield és Atlantic City). Öt istentiszteleti szolgálat és hat előadás tartozott körútunkhoz, az utóbbiak elsősorban hazai egyházunk életéről. Egyetlen ilyen cikk kereteibe természetesen nem fér bele a számtalan élmény, ismeret, a testvéri szeretet megható öröme és a kis egyházunk iránti őszinte megbecsülés átélése. Amire ez a beszámoló irányul: közelebb hozni az észak-amerikai evangélikusok, Krisztus ott élő egyháza, mai életformáját. Talán adhat néhány indítást hazai egyházunk mai, történelmi időszakában!

2. Hogyan alakult ki az evangélikus egyház Észak-Amerikában?

Gyülekezetek keletkeznek

Vessünk egy pillantást a múltba, hogy a jelent megérthessük! A lutheri reformáció egészen más utat járt be az észak-amerikai kontinensen, mint Európában. A XVII. század mustármagnyi kezdeteiből, majd bevándorlók és menekültek kis gyülekezeteiből, európai evangélikus egyházak áldozatos missziói munkájából alakultak a lutheri reformáció első szigetei a mai Egyesült Államok területén. A spanyol, francia és brit kolonializmus időszaka után főleg a XIX. sz. bevándorlónak egymást követő hullámaiból alakultak ki a legelső evangélikus gyülekezetek, egymástól függetlenül (svéd, norvég, német, finn gyülekezeti csoportok), amelyek hűségesen őrizték anyanyelvüket és európai egyházi tradícióikat.

Evangélikus egyházak alakulnak

Az észak-amerikai evangélikusság életét még a XX. sz. első felében is ez a nekünk annyira szokatlan, sokféle nyelvű és tradíciójú, szervezeti különállás – evangélikus egyházak egymás mellett élése – jellemzi. A nyolcvanas évek közepeig nagyszámú kisebb és három nagyobb evangélikus egyháztest élt egymás mellett. A *Lutheran Church in America* New York székhellyel és 3 millió hívővel, az *American Lutheran Church* Minneapolis székhellyel és 2,5 millió hívővel, valamint a fundamentalista jellegű, elzárkózó *Missouri Synod Evangélikus Egyháza*, St. Louis székhellyel és 2,6 millió hívővel. Továbbá a hasonlóan

konzervatív irányu *Wisconsin Synod Evangélikus Egyháza*, Wisconsin központtal és 430 ezer hívővel, rajta kívül még több mint 10 kisebb evangélikus egyházi csoporttal.

Az Amerikai Evangélikus Egyház születése

Hosszú tárgyalások után a Lutheran Church of America, az American Lutheran Church és a Missouri Synodból kivált Association of Evangelical Lutheran Churches (100 ezer hívő) egyesüléséből 1988 januárjában megalakult az új *Evangelical Lutheran Church in America*, Chicago székhellyel és 5 millió 239 ezer gyülekezeti taggal. Ez az új, egyesült egyház (ELCA) ma, a 7 milliós svéd államegyház után, a második legnagyobb autonóm evangélikus egyház a világon. Ma még külön áll és nincs vele szószék- és úrvacsora-közösségben a Missouri Synod és a Wisconsin Synod két egyháza, valamint 10 más különálló evangélikus egyházi csoport 500-30.000 közötti lélekszámmal.

Az Amerikai Evangélikus Egyháznak ma mintegy 11 ezer gyülekezete és 17 ezer lelkésze van, élén *dr. Herbert W. Chilstrom* vezető püspökkel. A gyülekezetek 65 „zsinatot” (synod) és 9 régiót alkotnak. A synod nagyobb a mi esperességeinknél, 20-200 gyülekezet alkotja; de nem jelent egyházkerületet sem a mi fogalmaink szerint. Élén egy-egy „synodal bishop” (körzeti püspök) áll. A régiók viszont nagyobb területi egységek, 5-10 synodból állnak és egy-egy missziói koordinátoruk van.

Néhány fontosabb számadat az ELCA életéből: 10 teológiai főiskolája és 29 egyetemi kollégiuma van. Ez utóbbiakban és további 500 egyetemen és kollégiumban 270 egyetemi lelkész (campus pastor) végez szolgálatot. Az egyház 270 szociális intézményt tart fenn (öregek otthonai, kórházak, stb.) és 220 konferencia központja van. Kórházakban, a hadseregben és börtönökben 820 lelkésze teljesít szolgálatot. A külmiszóban, 63 országban, 360 misszionárius munkálkodik. Az országos egyház munkáigairól később szólunk. –

3. Gyülekezeti élet Amerikában

Az északamerikai egyházi élet jellegzetesen gyülekezeti vonásokat mutat. Itt valóban „a gyülekezetekben él az egyház”! De ez a gyülekezeti élet sok mindenben különbözik a miénktől.

Családiasság

Az amerikai gyülekezetek általában – az intenzív lelkipásztori gondozás és közösségi élet érdekében – 300-600 megke-

resztelt hívőből állnak. Igazi „gyülekezeti családot” alkotnak. Első amerikai utamon, Minneapolis-St. Paul ikervárosban, meglepve tapasztaltam, hogy ott mintegy 300 evangélikus gyülekezet élt egymás mellett. Néhány utcával odább már egy másik evangélikus templomot és gyülekezetet találtunk.

A családiasság, az áttekinthetőség, a lelkész és a hívek szoros személyes kapcsolata erősen érezhető a gyülekezeti élet minden területén. szinte mindenki ismer mindenkit, a családi események (születés, házasság, haláleset) az egész gyülekezet nagy eseményei. Istentisztelet után rendszerint együtt maradnak a hívek a templomban vagy a gyülekezeti teremben, egy csésze kávé vagy tea mellett, jó időben pedig a templomudvaron. Mindenki beszélget mindenkivel. Gyakoriak a gyülekezeti közös ebédek és vacsorák, gyakran 15-25 dolláros megváltással, valamilyen gyülekezeti célra. Gyülekezeti termek rendszerint konyhával, étkezővel együtt épülnek. Az idegeneket és látogatókat az istentiszteleten külön üdvözlők, s utána szeretettel körülveszik. Ezért is van az, hogy Északamerikában a gyülekezetek a társadalmi és közélet valóban fontos gócpontjai.

Sokszínűség

Európában a sokévszázados múlt és a tradíciók ereje a gyülekezeti és egyházi élet legtöbb területén sok hasonló vonást, bizonyos azonosságokat alakított ki. Mivel az Óceánon túl ilyen többévszázados tradíciók az egyházakban nincsenek, ezért a gyülekezetek élete is hihetetlenül sokszínű, nagyon sok eltérést mutat. Teológiailag ugyanabban az egyházban is sokszor keveredik a hitvallásosság erős bibliai fundamentalizmussal, karizmatikus – entuziasztikus vonásokkal, vagy a Szentírástól idegen rajongó apokaliptikus irányzatokkal. Nem rendkívüli még evangélikus gyülekezetekben sem a röplapok terejtése új prófétai kinyilatkoztatásokról, a legképtelenebb apokaliptikus nézetekről, Krisztus közeli visszajöveteléről, az Orion-kódban megnyílt „harmadik égről”, a Biblia és a mai tudományos ismeretek rajongó összekeveréséről, stb. Az istentisztelet központi jelentősége mellett a gyülekezeti élet erősen széttagolódik kisebb csoportok programjaira, különféle munkaágakra, társadalmi jellegű eseményekre. Fontos szerepet játszanak a legtöbb gyülekezetben az énekkarok, szép egyenruhákban, sokoldalú szereplésekkel.

Vannak „specializálódott gyülekezetek” is. Csak egy példát említek. New York híres belvárosában, a Manhattanban, a felhőkarcolók között él a százéves Szent Péter – gyülekezet. A Lexington Avenuen, a Citybank felhőkarcoló-óriásának földszintjén, van ennek az evangé-

likus gyülekezetnek a központja: ultra-modern kápolnája, mindennap délben tartott istentiszteletekkel, ahová az utcáról térnek be a metropolis hívői. Van egy 250 ülőhelyes, híres zeneterme, amely a klasszikus és modern egyházi zene szolgálatában áll és különösen híresek jazz-áhítatai és jazz-koncertjei, vasárnapokon és a hétköznapi déli óráiban. Az értelmiségiek állandó tanfolyamai, pszichoterápiái tanácsadó központja is különleges gyülekezetnek. Akinek alkalma adódik eljutni New Yorkba, ne mulassza el fölkeresni ezt a valóban egyedülálló, rendkívüli evangélikus gyülekezetet!

Missziói lelkület

Meglepően erős mind a gyülekezetek, mind a hívek missziói felelőssége; mégpedig mind a „honi misszió”, az evangélizáció, az elidegenedettek iránt (*oureach*), mind a világméretű külmiszó iránt. A közömbösek, az elidegenedettek és Istent nem ismerők misszionálása, az evangélium mindenkivel való megismertetése, állandó témája a gyülekezeti életnek és erős anyagi áldozatkészség is együtt jár ezel a misszió ügye iránt. Az amerikai evangéliusok két missziói alapelve: „Két milliárd ember van, akinek még nem volt alkalma hallani az evangéliumról. Másfél milliárd embernek csak a legminimális ismeretei vannak Krisztusról... Ezért el vagyunk kötelezve, hogy azoknak, akik még nem vagy csak felszínesen hallották az evangéliumot, hirdessük Jézus Krisztust mint Megváltót és Urat, hogy higgyenek.” S a másik fontos alaptétel: „Miközben azok felé fordulunk, akik még nem hallották az evangéliumot, felismerjük, hogy megközelítően 80 százalékuk szegénységben és elnyomás alatt él ... Mi hisszük, hogy Krisztus arra hív, hogy vegyünk részt életük szenvedéseiben. Ilyen helyzetben Isten arra hív el minket, hogy hűséggel tanuskodjunk az evangéliumról mind szavakban, mind cselekedetekkel... Ezért fáradozni akarunk, együtt az egész emberiséggel, az igazságosságért, békéért és a teremtett világ megújulásáért.” (ELCA-irat: A misszió kötelezései az 1990-es évekre).

Szociális felelősség

Egy másik, erős vonása az amerikai gyülekezeti életnek a sokoldalú szociális felelősség, a szeretet belső elkötelezettsége a szenvedők és bajban lévők iránt. A gyülekezeten belül is: legyen az beteg, magányos öreg, színes, szegény család, munkanélküli vagy sérült testileg-lelkiileg. De kifelé is: sokat áldoznak a szociális intézményekre, a menekültekre, a világméretű katasztrófák, háborúk áldozataira, az éhezők millióira. „A gazdagságukból telik erre” – mondhatja valaki. Az érdekes azonban az, hogy a

szeretetszolgálat igazi támogatói általában a kisebb jövedelműek, nem a gazdagok. Emlékezem rá, hogy mondta egyszer nekem Genfben könnyek között egy idős amerikai asszony: „Miért nem szeret minket, amerikaiakat a világ, hiszen olyan sokat adunk a világ szenvedőinek a gyülekezetekben!”

Mostani utam egyik nagy élménye volt Atlantic City-ben tett látogatásunk. Las Vegas után ez a város az USA legnagyobb szórakozó-központja. De a fényűző felhőkarcolók, mulatók és kaszinók árnyékában ezerszámra élnek fehérek és feketék a legnagyobb nyomorban, ott-hontalanul és munka nélkül. Az evangélikus, római katolikus és metodista gyülekezetek ökumenikus összefogással csodálatra méltó gondozó munkát végeznek közöttük, ahogy ezt magam is láthattam. Templomaik nem a milliomosok, hanem a szegények és nélkülözők menedékei.

Erős anyagi felelősség és szervezettség

Az egyik legelső szó, amelyet megtanulunk az amerikai gyülekezeti életben a „*stewardship*” a sáfárság. Azt jelenti ez a bibliai gyökere szó, hogy az anyagi javaink mind Istenéi: csak ránk vannak bízva, felelős elszámolásra. Ezért a gyülekezet anyagi fenntartása a hívőknek Istentől kapott felelőssége. Nem az állam és nem a központi egyházszervezet, hanem a gyülekezet feladata! Állami vagy központi egyházi támogatás a gyülekezet fenntartására nincsen. A lelkész addig végzi szolgálatát és a gyülekezet addig él, amíg a hívei gondoskodnak róla! Ezért évente gyülekezetek százai szűnnek meg és keletkeznek. Az írásban is elkötelezően vállalt „havi felajánlás”, de a rendkívüli gyülekezeti adományok is az istentiszteletnek egy része. A gyülekezetben pontosan számon tartják, ki mennyivel vesz részt az anyagi fenntartásban. Rendesen az istentiszteleten, kis borítékokban, fizetik, be a lelkiismeretük szerint vállalt, nem csekély anyagi hozzájárulást. Bár csak a mi gyülekezeteinkben is érvényesülne ez az alaposan megszervezett arányos és erős anyagi felelősségvállalás az egyház, a gyülekezet életéért! Mint sok másban, ebben is sokat tanulhatunk az amerikai gyülekezetektől.

Gyülekezet, helyi önkormányzat, országos egyház

Az északamerikai egyházi életnek három szintje van. A legfontosabb a *helyi gyülekezet* életszintje. Van egy középső szervezeti egység, az egymással szomszédos gyülekezetek közössége (a synod és a region.) A harmadik szint a világ-résznyi területet átfogó, országos egyházszervezet élete.

Mint említettük, az országos egyház és az állami kormányzat anyagilag nem vesz részt a gyülekezetek fenntartásában.

Itt a gyülekezetek elsősorban magukra és nehézségek esetén a környező gyülekezetek, a *synod*, segítségére vannak utalva. A synod sok esetben anyagilag is segítséget ad a bajbajutott gyülekezeteknek.

Meg kell említenünk, hogy a *helyi önkormányzatok* (a város és települések) az államtól eltérően sok esetben segítik az egyházak szociális és kulturális tevékenységét. Atlantic City-ben például az otthontalanok és munkanélküliek hatalmas, modern otthonát közösen tartják fenn a városi önkormányzat, az egyházak és a nagyobb vállalatok. Nagyon jelentős segítséget kapnak a gyülekezetek az *országos egyháztól* a teológiai munkában, a lelkészek és más egyházi munkások képzésében, missziói és szociális felelősségük gyakorlásában, valamint az egyházi kommunikáció területén. Erről a következő fejezetben szólnunk. Egy ilyen központi segítségnyújtást a gyülekezetek számára azonban már itt megemlítek, ami ugyancsak „példaértékű” lehet a mi számunkra is.

Ez a havi országos „*Action packet*”, a központi munkaanyag a lelkészek, gyülekezeti vezetők és munkatársak számára. Előtte van az 1991. áprilisi „csomag”, segítséggel a gyülekezeti teendők-höz. Tartalma: istentiszteleti információk, imádság-tárgyak, köztük egy külön színes kiadvány: „Imádságok a békért”; egyháztörténeti évfordulók; megjelent új teológiai gyakorlati könyvek bemutatása; körlevél a gyülekezetek ökológiai felelősségéről; az evangélikus világmiszió körlevele, misszionáriusok toborzása; adományokra irányuló kérések belföldi és világméretű segélyakciók támogatására (ez maga mintegy 60 oldalas anyag). Ez a „munka-csomag évente tíz kiadásban jelenik meg. Kézhez kapja minden gyülekezet, lelkész és gyülekezeti munkás, teológiai hallgató és diakonissza, és az egyházi testületek minden tagja, ingyenesen. „Gazdag egyház, megteheti” - mondhatja valaki. Ha szerényebb méretekben, nagyon jó segítség lenne ilyen központi munkaanyag a mi gyülekezeteinkben is!

4. Országos munkaágak – ökumenikus kapcsolatok Amerikában

Az országos egyházi központ

Az ELCA országos hivatalai 1988 óta Chicagóban vannak, egy tizenegyemeletes, hatalmas épületben (*Lutheran Center*). Csaknem 500 tisztviselő munkahelye. Legfelső emeletén a vezető-püspök és az ökumenikus ügyek hivatala van elhelyezve. A földszint a „látogató központ”, ahol mindennap vezetők mu-

tatják be a központ épületét és munkáját az idelátogató hazai gyülekezeti csoportoknak és külföldi vendégeknek, filmek vetítésével egybekötve. Állandó és időleges egyházművészeti kiállítások is itt vannak elhelyezve.

Ugyanakkor az országos egyház vezető munkatársai a gyülekezetekkel való szoros kapcsolattartás céljával évente 3-4 körzetben „*egyházi napokat*” tartanak. Ezeken az országos egyházi munkaágakkal ismertetik meg a gyülekezeti tagokat, találkoznak a helyi problémákkal, a gyülekezetek mindennapos gondjaival. Ez a szoros, kettős kapcsolat az országos egyházi központ és a gyülekezetek között nélkülözhetetlen, de egyáltalán nem könnyű feladat.

Az országos egyház munkaágai

Az Amerikai Evangélikus Egyház legfőbb irányítását, a vezető püspök elnöklétével, az Egyháztanács végzi. Négy országos hivatala van: az ökumenikus ügyek, a személyi ügyek, a tervezés-kutatás és az országos pénzügyek hivatalai. Munkáját további öt bizottság és hat ügyosztály segíti. Végül hét országos egyházi szervezet felügyelete is idetartozik (ifjúság, nők, férfiak szervezetei, folyóiratok, más kiadványok és nyugdíjügyek). Évente kétszer tanácskozik a „püspöki tanács” (a vezető püspök és a 65 körzeti püspök); hozzá tartozik az istentiszteleti rend, a lelki megújulás kérdései és a teológiai nevelés irányítása.

Belső misszió és evangélizáció

Az egyik legfontosabb országos munkaág a „*Division for Outreach*”, amely országos szinten irányítja a gyülekezeti evangélizáció és a misszió munkáját. Segíti új gyülekezetek megalakulását, a meglévő gyülekezetek kiépülését, az evangélium minden irányú továbbadását az amerikai társadalomban. Kapcsolatokat tart fenn más belső egyházi és ökumenikus szervezetekkel, valamint a helyi önkormányzatokkal is, mivel a missziót és a szociális szolgálatot elválaszthatatlannak tartja egymástól.

Szociális-társadalmi szolgálat

Egy másik országos egyházi munkaág és hivatala az egyház társadalmi szolgálatát van hivatva segíteni. Hatáskörébe mintegy 270 különféle diakóniai intézmény tartozik (szegények, otthontalanok, öregek, betegek, testi-lelki sérültek, menekültek gondozása). Szoros kapcsolatot tart fenn a helyi gyülekezetekkel, más egyházakkal és a helyi önkormányzatokkal.

Teológiai és egyházi nevelés

Szólunk már röviden az ELCA teológiai főiskoláiról (*seminary*) és a nevelési intézményekben (*kollégiumok*, *egyetemek*) végzett munkájáról. Egy na-

pon át volt alkalmam találkozni az országos hivatal és a chicagói teológiai főiskola vezetőivel. A teológiai nevelés természetesen nemcsak a lelkészképzést jelenti, hanem hangsúlyozottan „Isten egész népe” – világi vezetők és gyülekezeti tagok, nemlelkész-munkatársak – teológiai nevelését is. Az amerikai teológiai nevelés mai fő problémái – mint az LSTC (Lutheran School of Theology in Chicago) professzorai és hallgatói elmondták – az amerikai társadalom morális nevelése és az egyház szerepe ebben, a katechéta- és laikus teológiai kurzusok megszervezése, általában az egyház és a nevelés viszonya (világi iskolák, egyetemek). A lelkész-képzésük erősen gyülekezet-orientált: a teológiai tanulmányok befejezése előtt egy évet kell a hallgatónak gyülekezeti gyakorlatban (internship) eltöltenie.

Az Egyházi Nevelés Osztálya foglalkozik az evangélikus óvodai, elemi és középiskolai intézményekkel. Másfelől koordinálja és segíti az igen széleskörű evangélikus aktivitást a főiskolai, egyházi és világi kollégiumokban, az egyetemi lelkészek között.

Világmisszió

Egyik legérdekesebb, legszínesebb országos munkaág a „Global Mission” chicagói központja. Az ELCA a világ 63 országában, 360 misszionáriussal végez missziói szolgálatot. Évente mintegy 26 millió dollárt közvetít ezenkívül az éhezők, szenvedők segítésére. Csaknem 1800 gyülekezete közvetlenül is segíti a világmisszió szolgálatát. A központ egyik missziói vezetője *Dr. David Nelson*, aki közöttünk is jól ismert, többször járt egyházunkban. *Kunoss Jenő* győri lelkészünk révén hazai egyházunk közvetve részt vett az ELCA világméretű missziói munkájában, Kínában. Más lelkészeink (Pósfay György, Hefty László, +Leskó Béla, Benkő István, Gémes István, Görög Tibor, Szilas Attila és mások) pedig a latinamerikai misszióban végeztek áldott szolgálatot. (Az ELCA itt szoros kapcsolatban áll a Lutheránus Világszövetséggel.) Példásként a Global Mission már idézett alapirata, a „kilenc elkötelezéssel” a világmisszió munkájára.

Női munka az egyházban

A „réteg-munkaágak” (Evangélikus Ifjúság, Nők, Férfiak, Diakonisszák Szervezetei) közül külön ki kell emelnünk a Női Osztály munkáját. Az Evangélikus Nők Szervezetének félmillió tagja van. Rendkívül sokoldalú munkát végeznek a gyülekezetekben (evangélizáció, bibliatanulmányok, misszió, szociális munka, ökumenikus együttműködés, vezetőképzés). Színes havi folyóiratuk 300 ezer példányban jelenik meg. Maguk gondoskodnak e mun-

kaág 4 millió dolláros évi országos költségeiről.

Egyházi kommunikáció

Egyik legfontosabb országos munkaág: ez köti össze egymással a helyi gyülekezeteket, a körzeteket és az országos munkaágakat... Számos lap és folyóirat (köztük a színes, háromhetenként megjelenő „The Lutheran”) kiadása, könyvek, rádió-, televízió- és video-szolgálat, képzés a média-munkára, széleskörű, gazdag információk az ELCA életéről – ezek ennek a munkaágnak a legfontosabb területei.

Egyházi pénzügyek

Érdekes beszélgetésünk volt *George E. Aker* pénzügyi igazgatóval. Elmondta, hogy az ELCA évi 100 millió dollár körüli bevételeiből mintegy 60 millió dollár a gyülekezetekbe megy vissza és 30 millió a körzetek és országos munkaágak által kerül szétosztásra. Például az elmúlt évben 11 millió jutott az ELCA közvetítésével a világ éhezőinek. Tapasztalatuk szerint a hívek legszívesebben a látható gyülekezeti és a konkrét, világméretű célokra adakoznak; itt soha sincs deficit. De őszintén szólt az ELCA anyagi gondjairól is. Az országos egyházszervezet fenntartása az egyesülés után – igaz, egyre csökkenő mértékben: 16-4,2-1,4 millió dolláros - deficittel járt.

Ökumenikus kapcsolatok

Az Ökumenikus Ügyek Hivatal élén *Chilstrom* püspök és *Dr. William Rusch* ökumenikus igazgató állnak. Ez a hivatal foglalkozik az országon belüli evangélikus kapcsolatokkal. A teljes különállás ellenére vannak közös szervezeteik a *Missouri Synod* egyházával (Evangélikus Együttműködés Tanácsa, Evangélikus Világsegély). De a *Missouri Synod* jelenlegi konzervatív vezetése miatt kevés remény van a közelebbi együttműködésre.

Krisztus Egyházainak Nemzeti Tanácsa az USA-ban 32 (protestáns, anglikán és ortodox) egyház ökumenikus szervezete, mintegy 42 millió hívővel, New York központtal. Munkája sok vonatkozásban ígéretes; az ELCA aktívan részt vesz benne.

A *Lutheránus Világszövetség* és az *Egyházak Világtanácsa* munkájával is ez a hivatal tart kapcsolatot. Az LVSZ vezetésében és anyagi fenntartásában jelentős a szerepe. *Fry* elnök, *Michelfelder* és *Lund-Quist* főtitkárok szolgálata a LVSZ-ben felejthetetlen marad. Az Egyházak Világtanácsa munkájában erősödik az ELCA részvétele.

Rövid ökumenikus helyzetkép az Egyesült Államokban

Rusch igazgató szerint a legnagyobb amerikai egyházzal, a *római katolikus*

egyházzal (53 millió hívő) jók a kapcsolatok. Az amerikai püspöki kar és a Vatikán között azonban gyakoriak a feszültségek.

Bár nem áll fenn közöttük „egyházközösség”, a *református* (presbiteriánus) egyházzal ígéretes, közeledést jelző dialógus folyik. Az *episzkopális* (anglikán) egyházzal legújabbán jelentős teológiai konszenzus jött létre, s a jövőben a szószék- és úrvacsoraközösség is elképzelhető voltuk. A „szabadegyházak” Amerikában a legnagyobb egyházak közé tartoznak. A legjobbak a kapcsolatok a *metodistákkal*. A *baptista* egyházban amely a legnagyobb lélekszámú protestáns egyház, újabban megerősödtek a konzervatív-fundamentalista irányzatok és még a belső egyházzsuzakadás is elképzelhető. Az evangélikális, fundamentalista és apokaliptikus irányzatok átjárják valamennyi protestáns egyházat és sok belső feszültséget okoznak (a TV-prédikátorok körüli botrányok, stb.)

Az ökumenikus fejlődést erőteljesen segítik az amerikai egyházak többsége közötti teológiai *dialógusok*. Ezek anyaga állandóan kiadásra kerül és sokat segít egymás megismerésében, a közeledésben.

5. Befejezés

Az elmúlt fél évszázadban gyökeresen megváltozott körülmények a világ képe. Az összezsugorodott „világfalú” és a Földet átfogó „globális ökumenizmus” egyik legfontosabb következményét éljük át ma: a világ egyházi teológiai nézeteiben, életmódjukban és szervezeti formáikban is sokkal közelebb kerültek egymáshoz, mint akár csak egy emberöltővel ezelőtt.

Az amerikai teológiai gondolkodás és egyházi életforma, amely azelőtt nagyon távol volt tőlünk és 40 éven át hermetikusan el is volt zárva előlünk, ma szinte a szomszédságunkba került. A jövőben, a német és északi evangélikus hatások mellett, sokkal erőteljesebben kell számolnunk ennek a jelentős „egyházi életformának” a hatásaival.

Hazafelé vezető útonkon, az óriásgép fedélzetén, a felkelő Nap óriás aranykorongjának sugaraiban tüntek fel Európa szárazföldjének körvonalai. Gyönyörű és felejthetetlen kép volt. Talán Isten új ígérete a legrégebb keresztyén kontinens jövője felől. Talán szabad ebben a hívő reménységben élni ma Európában, a harmadik keresztyén évezred kapujában!

D. Dr. Nagy Gyula

Dietrich Bonhoeffer

- művei tükrében

Dietrich Bonhoeffer a XX. századnak talán legnagyobb hatású evangélikus teológusa. Műveit ma szerte a világon sokan olvassák, mert azok utat mutatnak a Krisztus-követésre a mai világban.

Legismertebb írásaiból egyik legjelesebb tanítványa, *Ottó Dudzus* válogatott: 6 olyan műből, amelyek mártírhalála után jelentek meg. Egy másik jeles tanítványa, az egyetlen élő magyar, *Lehel Ferenc*, Ottó Dudzus jóbarátja, fordította le a válogatást, és zárótanulmányt is írt hozzá. A könyv a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztályának kiadásában jelent meg.

A „Szabadságra vívő útnak” Bonhoeffer - verses formában - 4 állomását jelöli meg, ezek a következők: Fegyelem - Tett - Szenvedés - Halál. Ezzel mintegy megadja gondolkodásának alaphangját, amelyet azután részletesen bont ki e fontos munka.

Mielőtt azonban a következő fejezetek témájáról szólnánk, röviden arról, ki is volt Bonhoeffer.

1906-február 4-én született Bresslauban, 8 gyermekes családból. 1928-ban végezte el az evangélikus teológiát, miután tudományos fokozatot kapott a „Sanctorum communio” című munkájára. Ekkor Barcelonába, majd New Yorkba került lelkésznek.

1931-ben Berlinben teológiai tanár, és ekkortól lett nagyon szoros a kapcsolata az ökumenikus mozgalommal. 1933-ban Londonban volt lelkész, majd újra Berlin követte, – ahonnan 1938-ban kiutasították. 1940-ben hosszú hónapokon keresztül az ettali bencés kolostor lakója, ez nagy hatással volt rá. Nemcsak teológus volt, hanem politikus is. Írásait 1943-tól fogva betiltották, majd április 5-én letartóztatták. Több helyütt volt koncentrációs táborban, mígnem 1945 április 9-én Hitler személyes parancsára – ugyanis belekerült az ellene szőtt összeesküvésbe – felakasztották.

Emlékére Nemzetközi Bonhoeffer Társaság alakult, amely összegyűjti és rendszerezi iratait, főleg pedig az ő szel-

lemében iparkodik működni világunkban, amelyből a Bonhoeffer által is hírdetett és megélt eszmék annyira hiányoznak.

Térjünk vissza ezután a műveiből készült válogatás méltatásához. Már csak azért is, mert annak egyes fejezetei annyira keresztények, hogy nemcsak az evangélikus teológusoknak és híveknek szólnak, hanem mindegyik felekezethez tartozók nagy lelki haszonnal olvashatják és elmélkedhetik végig azokat. Bonhoeffer egyáltalán nem könnyű olvasmány. A fordító joggal írja: „Ha egy témába belement, – szinte rapszódikus. Egyik oldalról villantja fel a dolgot, s az egyoldalúság veszélyének elkerülése érdekében váratlanul átugrik a másik oldalra, s onnét kezdi meg a vizsgálódást.” Az általa felvetett témák: ima, imaélet, hallgatás, közösség, ellenség iránti szeretet, vagy: ki áll hely? szenvedés, halál, a legyőzött halál, a végső előttiben élünk és a végsőben hiszünk, ... - mind-mind olyanok, hogy mindnyájunk számára közősek, hiszen Krisztus követésére indítanak bennünket a mai szekularizált világban.

A vele foglalkozó katolikus teológusok főleg a „drága és olcsó kegyelemről” szóló írását méltatják, valamint egy másik, ugyancsak érdekes megközelítést a kegyelem – szabadakarat kérdésének: „Csak az engedelmes hisz!” Gondolatai igen sűrűek, asszociációi néha váratlanok. Ezért kísérte őket sokáig értetlenség protestáns és katolikus részről egyaránt. (Protestáns gondolkodók olykor „kripto-katolikusnak” is nevezték.)

Ökumenikus belállítottságának alapja a bibliai tanítás: „A Krisztusban való testvériség.” Meglepő, hogy ez a gondolatsora sok protestáns számára – amint erre a fordító is figyelmeztet – még napjainkban is idegen! Pedig biblikus alap nélkül nincs ökumené és ökumenikus mozgalom, lelki megújulás!

Bonhoeffer ökumenikus lelkületére vallott az is például, hogy a katolikus Egyház nagy kincsét, a fülgyónást „nagy áldásnak” nevezte és tartotta.

Bonhoeffert és tanítását egyre többre értékelték a katolikus teológusok is, élükön VI. Pál pápával, aki így nyilatko-

zott róla: „Ő ugyan nem volt katolikus, de Krisztust nagyon szerette!”

VI. Pál pápa a II. Vatikáni Zsinat folytatásakor ünnepélyesen bocsánatot kért a protestáns egyházaktól azért, ami és ahogyan történt. Ennek viszonzása protestáns részről mindeddig nem történt meg. Pedig abban minden jeles protestáns teológus – így Bonhoeffer is – egyetért, hogy a felekezeti közti légkör elmérgesedéséhez ők is hozzájárultak.

A válogatás fordítója abban látná ennek az „elmaradt bocsánatkérésnek” egyik lehetséges „pótlását”, ha magyar Bonhoeffer Társaság is alakulna, tovább folytatva és hazai adottságaink közé átültetve az egyetemes ökumené szellemiségét és egyre égetőbb lelki követelményeit.

Annál is inkább fontos volna egy ilyen hazai kezdeményezés, mert világszerte sok katolikus teológus is foglalkozik Bonhoeffer személyével és írásaival. Így például Kelly az Egyesült Államokban; szerinte, ha megértjük Bonhoeffer lelkiségét, már nem jelent problémát a hit és jócselekedet sokszor vitatott – és félreértett – viszonya! Említhetjük még *Alemany* madridi jezsuita professzort (Helder Camera érsek jóbarátját és szellemi társát), *Feil*, *Peters*, *Mödlkammer* prfoesszorokat és másokat.

Az idén példái eddig már 3, német nyelvű, római katolikus professzor tolalából megírt tanulmány foglalkozik Bonhoeffer szellemiségével, annak pozitív tartalmát és ökumenikus vonatkozásait méltatva.

Amikor megismerjük és megértjük Dietrich Bonhoeffert, mi leszünk lélekben gazdagabbak, nyitottabbak és készségesebbek arra, hogy egymást jobban megértjük, tiszteljük és Krisztusban testvérként elfogadjuk! (Egyébként erre adott történelmi példát II. János Pál pápa Debrecenben 1991. augusztus 18-án, amikor megkoszorúzta a gályarabok emlékoszlopát!)

A szép kiállítású könyvet sok fénykép teszi teljessé.

Dr. Koltai Jenő
rk. plébános

II. János Pál pápa munkássága, különös tekintettel magyarországi útjára

Doktorok kollégiuma

1991. augusztus 29.

– VÁZLAT –

Néhány megállapítás

1. *Mithológiátlanítani kell!* E kifejezés ugyan Bultmann 1941. Entmythologisierung-ról szóló füzeté óta újszerű terminus, mégis egyházi, egyházpolitikai, felekezeti viszonylatban is használható. Itt azt jelenti: mindenféle mithoszból ki kell bontani az eseményt, akár euforikus hangulat szövi a mithoszt, akár a félelem, gyűlölet, sértődöttség vagy más negatív indulat. Meg kell próbálni realisan szembenézni a tényekkel. – Az indulatok (emóciók) nem jó tanácsadók...

2. *Egy személyre kell koncentrálni*, aki hús-vér ember és nem kell az egész pápaság kérdését mindenestől tárgyalni, noha a személy és tisztség összefügg nyilvánvalóan. Karol Woytila volt itt...

3. *Legalább négy síkon*, vagy területen kell vizsgálni a látogatást

1. A Magyar Köztársaság vendége volt
2. A MRKE vendége is
3. A MEÖT tagegyházainak nem volt vendége, de a magyar kereszténység egészét érintő esemény volt
4. E körökön részben túl esik a magyar társadalom nem vallásos része illerve a zsidó közösség érdekeltsége...
4. *A kairost felismerő lelkülettel kell mérlegelnünk...*

Az esemény páratlansága nem vitatható, ezt sem túlértékelnünk sem alábecsülnünk nem szabad, s ez azt a reménységet keltheti bennünk, hogy valami valóban mozdulhat az ökumenikus közeledés terén, előbbreléphetünk, rk. testvéreink is kimozdíthatók, mert ha a pápa ezt mondta vagy mutatta, úgy már mi is mondhatjuk – a pápa szerepe más a rk. gondolkodásmódban és életgyakorlatban, mint nálunk és ezt fel lehet most használni... Róma magyar népe nem egységes, nem is túlságosan tájékozott, most váltónál állunk, a következő évek vonata most kerül sífre – nem mindegy, hogy Cegléd felé, vagy Pásztó felé megyünk ... A kairost elmulasztani vétek.

5. *A főutcát kell látnunk*, mint egy idegen városban – úgy nem tévedünk el, (a giccсарadat T-shirtől a kis szobrocskáig, a trafikban árusított jelvényektől a hasonló értékű röplapokig széles a skála) – nekünk a Doktorok Kollégiumához méltó módon kell a kérdéshez nyúlnunk megfelelő önmérséklettel, protestáns méltósággal, önmagunk álláspontjának tartásával, de az új felé nyitot-tan.

6. *Nincs még történelmi távlatunk* – az egy hét, ami elvászott még a kiértékelésre sem elég, hát még komoly végleges tételek megfogalmazására. Elhamarkodottan nem kell nyilatkoznunk, egymásra is kell figyelniünk, s világkontextusba kell beállítani az

eseményeket... tekintetbe lehet venni az előkészületeket, más-ként az elvárásokat – s hogy ebből mi valósult. Szinkronba kell hozni az ÖT Nyilatkozatának tartalmával és a Debrecenben elhangzott MEÖT elnök köszöntése és a Hegedűs püspök úr által átnyújtott memorandummal (vegyesházasságok és ethnikai kérdésben segítségkérés)... Nem most kezdjük tehát az ügygel való foglalkozást az elő és utó munkát egyeztetni kell!

Ezek után kívánok néhány pontban egy bizonyos háttéranyagot nyújtani: A pápa egyéniségét és munkáját szélesebb távlaton bemutatva nem feledve elődjait és világméretű szolgálatát – Majd a hazai lehetőségeket kísérlem meg felvázolni...

Summázva azt lehet mondani, hogy a pápa látogatás sikeres volt.

A MK teljesítette vendéglátói kötelességét, biztosította a világ legveszélyeztetettebb diplomatájának testi épségét, utazási lehetőségét, személyi védelmét minden szinten, amellel engedte találkozni emberekkel, tehát nem volt a „pápmobil abszolút foglya”

– A MRKE a Vatikánnal együttműködve és koordinálva teendőit jól előkészítette a látogatást minden szinten, belement a görög katolikus egyházmegeye ilyen mérvű hangsúlyozásába (Keresztes Szilárd hajdúdorogi megyéspüspök lett a koordinátor, nem a püspöki kar elnöke, Seregély egri érsek úr és nem is az esztergomi érsek). Ha nem is valamennyi, de nagyon különböző egyházmegeyek életébe bepillantást engedett és a néppel, hívőse-rgel találkozható a pápa, a környező országokból érkezettek-kei is, megjelent a protestáns Rómában, ahol az igeliturgia kere-tén túl, a gályarabok emlékművénel történt koszorúzás (ami az utolsó pillanatig nem volt a forgatókönyvbe) gesztus értékű és azt is jelenti, hogy a pápa hajlékonyabb, mint maga a Vatikán, árvelte a kettős célú memorandumot (az egyházi diplomácia szépség-hi-bája, hogy a MEÖT nevében csak református szerepel, sem főtitkár, sem alelnök nincs.) A rövid találkozás nem lehetett dialogus jellegű, de azért több volt mint protokolláris esemény. A pápa szavaiban sok előremutató nem volt (a gázpedál és fékpedál használata vezetőknel szükségszerű). Maga a jelenség jelzésérték-ű volt, főleg rk. papok és hívek felé. – A nem hívők körében, vagy másvallásúak körében vagy a diplomáciai testület előtt tkp. nagyobb zökkenők nélkül peregtek az események. A zsidó közö-ség világi vezetője szemrehányó szavai inkább az utolsó Piusnak, mint II. János Pálnak szóltak (a Hochhut dráma Stellvertreter főfigurája más mint a krakkói zsinagógában és a római zsinagó-gában prédikáló pápa).

– A pápa néhány társadalmi és néhány külpolitikai kérdéshez is hozzászólt: az élet védelmében (abortusz kérdés), a gazdasági kizsákmányolás ellen is szólt (egy új dimenzióba állította a szocialista, vagy kapitalista társadalmi lehetőséget – ezzel mutatva azt, amit a Centesimus Annus dekretum olvasása után is érzékeltünk, hogy II. János nem Európa-centrikusan gondolkodik, ha-nem valóban világméreteken. Aki járt más kontinensen és főleg járt a déli féltekén az érzékeli, hogy ma túl vagyunk az eurocent-rikus gondolkodáson. Egy évvel a Columbus esemény 500 éves évfordulója előtt tudjuk, hogy van tovább Plus ultra – ti. a Gibraltári szoroson és nem igaz, hogy non plus ultra. Amíg mi az európai házba igyekszünk helyet kapni a Föld sok részén nem rajonganak Európáért és ezt az utazó érzékeli és érzékelteti. Két alkalommal konkrét levegőben levő külpolitikai égető kérdéshez is hozzászólt: először amikor Horvátországot emlegette és nem Jugoszláviát, egyben bízattva és bátorítva üzenetet intézett a rk. horvát néphez, másodsor, amikor a még el nem dölt Gorbacsov ügyben szimpáthiájáról biztosította a SZU elnökét, sőt imádság-ba foglalta.

Lelkipásztori jellegű feladatainak is eleget tett, ahogy az programjában elő volt készítve: papokkal és noviciusokkal, apá-cákkal és noviciákkal találkozott, teológiai tanárokkal és szerze-tesekkel szót váltott, betegekkel, öregekkel, s az ifjúsággal talál-kozott. – A lelkesedéstől nem bódult el, a katonai piros szőnyeges fogadtatást éppen úgy elviselte, mint a rekkenő hőséget. – Talán nem kellett volna a magyar nyelvvel újra meg újra próbálkozni –

bár ez a népszerűségben sokat nyomhat a latba, mások számára deguszáló, ha olyan nyelven beszél valaki, amin nem ért, s a különben nyelvtelenséggel megáldott római püspök a magyar nyelvvel még nem bírkózott meg.

Ki volt itt közöttünk? A pápa, aki egyéniség és aki egyben egy nagyon sokrétű hivatal viselője. Amikor 1967-ben VI. Pál Genf-be látogatott így mutatkozott be: My name is Paul, I am called Peter. Ezzel a kettősséget érzékeltette. Pálnak hívnak, ez az egyéniségre utal – ahogyan II. János Pál is egyéniség, hiába keresnénk benne XXIII. János derűjét, VI. Pál egyensúlyozó művészetét, I. János Pál a 33 napig pápáskodó irodalmi magasságú spiritualitását, ő II. János Pál – a lengyel pápa, az egész „Máriás”, nemzeti lengyel katolicizmussal háta mögött és a szívében, aki sem a fasizmusnak, sem a kommunizmusnak nem lett székértelője, a jó sportoló, aki sízni és evezni, gyalogolni és úszni jól tudott, aki szindarabfő és rendező, énekes is volt az ügy érdekében, kétkezi munkás és teológiai tanár, a II. Vatikáni Zsinat előkészítésében tevékeny, azóta az ökumené terén lassan lépegető, de az ökumenét visszafordíthatatlan szűkségszerűségnek (irreversibilis, necessitas) tartó, utazó pápa. Ő nézett le ránk az utcán plakátról, a Metróban diáktrikóról, újságban, könyvben, TV-ben. Őt kell magunk előtt látnunk, a mese alak helyett valóságos embert, a számbelileg legnagyobb ker. felekezet vezetőjét. Nem vehetjük át a Narancs gyalázkodó hangját, sem a Bibliaszövetség anakronisztikus 16. századi dallamát, de nem is kell euforikus révületbe esnünk, mint az Áldásnak, vagy a Dunakanyarnak a hasábjain olvastuk.

Ami a leglényegesebb volt elmondtuk a II. János Pál Mo-i látogatása c. ÖTK kiadványban, nem léptük túl a határt, a MEÖT Nyilatkozatban (érdekes, hogy Rapcsányi László az egyik legjobb szemf. újságíró a Rádió és TV újságban ezt írta többek között:

„1983-ban a nemzetközi Luther évben II. János Pál megmelekezett a prot. születésének 500 éves évfordulójáról és az első pápa, aki ellátogatott (és prédikált) a római ev. templomban. Napjainkban egy külsejében szerény, de tartalmában jelentős magyar kiadvány a prot. ÖTK füzeté ismerteti nem katolikus szempontból imádságos reménnyel a pápa magyarországi látogatásához fűzött lelki várakozást. (Rapcsányi említi különben az 1965-ös Nostra aetate deklarációt, ami kizár minden discriminációt és antiszemitizmust.) Formailag reprezentatív megnyilvánulása volt ennek 1986 április 13-ának délutánja, amikor II. János Pál személyében először lépett be római pápa a Tevere parti Tempio Maggiore zsinagógába ahol Elio Toaff főrabbi és a rk. egyházfő megölték egymást, majd együtt a hitközséggel imádkoztak(!)”

Az elmúlt fél évben Teol. Akadémiánkon meghírdtettem spec. koll-ként „*Ismerkedjünk a Római Egyházzal*” címen. Ebben a pápaság rövid történeti összefoglalója után, részletesen foglalkoztam a XX. sz. pápáival, XII. Piussal, az alapjában békés természetű ember a XX. sz. eddigi legszörnyűbb háborújának pápája lett, a defensor civitatis koronája (Rómért kiállt) a híres tiara töviskoronává lett – Vele lezárult egy korszak – Imponáló végrendelete maradt igazán: „Könyörülj rajtam Istenem nagy irgalmasságod szerint! – Megválasztásom pillanatában mondtam ki ezeket a szavakat, most fogyatékoságom tudatában, hosszú pápaságom alatt az oly nehéz időben elkövetett hanyagságaim, gyarlóságaim és hibáim legélesebben lebegnek szemem előtt – ezért még jogosabban ismétlem meg ugyanezt” A még magas trónon ülő, még a tiarát viselő, uralkodni akaró, arisztokratikus kormányzó pápa nekem legnagyobb az Isten előtt leboruló alázatában lett. XXIII. Jánosról nem nyilatkozom, a világ első plébánosát, a nagy meglepetések pápáját, az aggiornamento meghírdetőjét én a XX.sz. egyik legnagyobb ker. alakjának tekintem. Erről írtam az *Az egész világ az én családom című cikkemben* a 25 éves halála évfordulóján.

Háromszor jártam Rómában, nekem mindig a meglepetések városa marad: 1949-ben Amerikából hazajövet csóró kispapként, 1974-ben az LVSZ-Vatikán Joint Commission tagjaként, 1984-ben mandátumunk visszaadásakor. A személyes találkozás, az előadás a Pápai Magyar Intézetben, a fogadás, csak egy-egy arc az öröknek mondott városból. A R.-i egyház pápájával együtt ugyancsak permanens meglepetés marad. Más és meglepetés-

szerű. Néha lassabban mozdul, mint várnánk - nem feledhetjük, hogy nagy test, a kínai NK-hoz hasonló taglétszámmal (!) csak mégnagyobb területre szétszórva tagjai... máskor viszont évszázadok lemaradását hozza be, mint a II. vatikáni zsinat idején ablakot nyit és igyekszik naprakész lenni (dokumentumok) sőt az aggiornamento egyik értelmezése szerint olyan friss árut adni amit aznap el lehet adni a piacon...

Ezek után három javaslatom van:

1. A DC próbálja meg a meglévő és a még befutó adatok alapján összegyűjteni a pápalátogatás tapasztalatait és valamilyen rendben summázni minimális emócióval és maximális tárgyilagossággal, természetesen a nem római katolikus egyházak szempontja szerint

2. Dolgozzon ki általános tervet a jövőre nézve: ha valóban fordulatot jelentett a rk -és nem rk.viszonylatban hazánkban ez a látogatás, úgy a MEÖT keretében és a tagegyházaknál külön milyen „stratégiai” - „menetrendet” kell követni a jövőben Magyarországon.

3. Kísérletje meg felsorolni azokat a kérdéseket, amikről tárgyalni érdemes: akár az igazságok hierarchiája szerint, akár a megszokottabb téma regisztrálással t.i. a megegyezéseket és a különbségeket számbavesszük, másszóval azt fogalmazzuk meg mi köt össze és mi választ el. Itt van egy bizonyos megkezdett program: A/ az 1991-ben kiadott közös nyilatkozat (MKPK és MEÖT) március 13 B) a MEÖT Nyilatkozata, ami megjelent a protestáns és részben a rk. magyar sajtóban. C) A MEÖT elnöke köszöntő szavai, amelyek elhangzottak a debreceni ökumenikus it. keretében. d/ az a memorandum, amit Hegedüs püspök úr nyújtott át a pápának (Vegyesházasságok és etnikai kérdések) – de ezzel kezdeni nem lehet, ehhez már kiegyensúlyozottabb és kultúráltabb kapcsolat kell! Most Dr. Bolberitz Pál által javasolt lista – amit egyúttal javaslatnak is tekinthetünk, mint ilyet rk. kezdeményezésnek.

Két ügyrendi javaslatom van: 1.) az ökumenikus szakcsoport ismertesse eredményeit és terveit a DC plenáris ülésén

2.) mindenképpen meghatalmazott képviselők tárgyaljanak minden szinten a rk. szintén meghatalmazott illetékes képviselőivel. A rk. egyház minden magánvállalkozást, beszélgetést partizan vállalkozásnak tekint és ezekből sohasem lesz recepció, ennélkül viszont nem érdemes tárgyalni sem tanításbeli, sem egyházjogi kérdésekről.

Dr. Hafenschér Károly

E vázlatban használt Rövidítések

MK = Magyar Köztársaság

MRKE = Magyarországi Római Katolikus Egyház

MEÖT = Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa

ÖT = Ökumenikus Tanács

ÖTK = Ökumenikus Tanulmányi Központ

MKPK = Magyar Katolikus Püspöki Kar

DC = DK = Doktorok Kollégiuma

it = istentisztelet

spec. koll = speciális kollégium

T shirt = T alakú tornatrikó

Emléktábla a volt miskolci jogakadémia falán

„Ebben az épületben működött 1919-1944 között az ősi eperjesi kollégium jogutódja: a Miskolci Evangélikus Jogakadémia dr. Bruckner Győző akadémikus, dékán vezetésével. Ennek a főiskolának volt professzora az Idelglenes Nemzetgyűlés elnöke: dr. Zsedényi Béla, aki 1955-ben mártírhalált halt.

Miskolci Öregjogászok Baráti Köre

Ez a szöveg olvasható azon az emléktáblán, amelynek leleplezésére 1991. szeptember 12-én került sor. A megemlékezés az alábbiak szerint hangzott el:

Van valami felemelő, de egyben megrázó is, amikor most a Miskolci Öregjogászok Baráti Köre nevében, de úgyszintén a jogakadémia egyik utolsó tanára megálllok ez előtt az emléktábla előtt, hogy tiszteletünket és szeretetünket lerójuk az ősi, több mint 400 éves eperjesi kollégium, illetve annak jogutóda a miskolci jogakadémia és annak tudós tanárainak emlékére.

Felemelő ez a megemlékezés azért, mert voltak a kollégiumnak ragyogó időszakai, amikor az intézmény és vele együtt annak tanárai dicsfényrel sugározták be a jogi kultúrának ezt a sziklára épült fellegvárát, de megrázó azért, mert mindezek ellenére sorsa az elbukás, a felszámolás volt.

Az indulás dicsőséges volt. Amikor Thököly Imre és az öt szabad kir. város főbírája 1665-ben aláírta a kollégium alapítólevelét, annak célkitűzését így fogalmazták meg! „Legyen ez az intézmény a Mindenható Isten tiszteletének temploma, az igaz tudományok universitása és a hazaszeretet bevehetetlen fellegvára örök időknön át.” A kollégium igyekezett ezeken az elveken mindenkor eleget tenni.

A kollégium a nagyhrű magdeburgi professzor: Pomarius Sámuel vezetésével mellett indul meg és tanárai között ott szerepel Pankratius Mihály, aki első magyar közjogi munkájával tette nevét országosan ismertté.

A kollégiumot a XIX.sz. elején újjászervezik és a koreszmék leghatalmasabb fellegvárává válik élén Greguss Mihállyal és Vandrák Andrással. A hallgatók sorában 1816-1819 között Kossuth Lajost is megtaláljuk.

Bizonyára nem véletlen, hogy a márciusi ifjak az eperjesi kolégium tanftvá-

nyai és a kollégiumot Petőfi Sándor és Tompa Mihály is felkeresik.

A kiegyezés után a jogakadémia gyors fejlődésnek indul; 1892-ben a tiszai evangélikus egyházkerülettel lép szoros kapcsolatba, 1914-ben már tíz tanszéken folyik az oktatás és a tanárok közül olyan országos híreket találhatók mint Horváth Ödön, Mikler Károly, Raffay Ferenc, Ereky István, Réz Mihály, Flórián Károly, Obetkó Dezső, Moór Gyula, Maléter István, a teológián pedig Mayer Andre, Csengey Gusztáv és Szlávik Mátyás.

A jogakadémia átmentése Miskolcra Mikler Károly dékán érdeme és így már 1919. március 15-én megnyithatja kapuit. Miskolcon válságos évek köszöntenek a jogakadémiára és már-már fennmaradása is veszélyeztetve van az állami támogatás megszüntetése miatt.

Új korszak kezdődik 1923-ban Bruckner Győző dékánválasztásával. 21 éves dékánága alatt megteremt a jogakadémia biztos anyagi bázisát a Miskolc városával kötött szerződés révén, de szellemi téren is a magyar művelődés és iskolaügy fellegvárává teszi.

Sajnos időnként a jogakadémiák el-sorvasztására irányuló törekvések is erőteljes hangot kapnak, ezeknek ellensúlyozására Bruckner Győző hatalmas akcióba kezd: bel- és külföldi tudósokat, egyházi vezetőket – köztük Söderblom Náthán uppsalai érseket és Hindenburg elnököt is mozgósítja, akik komoly erkölcsi támogatást is nyújtottak.

Bruckner Győző a szó valódi értelmében a jogakadémia atyja, aki minden szív-dobbanásával a jogakadémiáért és hallgatóiért küzd. Óriási lelkesedéssel szervez és nemcsak a Tudományos életet virágoztatja fel s közben őt magát is a tudományos Akadémia tagjává választják, hanem az ifjúság minden gondját-baját felvállalja és szociális téren ösztöndíjakkal és egyéb módon támogatja az arra érde-

meseket. Nemcsak a Miskolci Jogászéletet indítja útjára, amely 18 éven keresztül szolgálja a jogtudományt, hanem négy különböző kiadványsorozattal (Szemináriumi Kiadványok, Tudományos Értekezések Tára, Jogászélet Könyvtára, Egyházjogi szeminárium kiadványai) és számtalan tudományos kiadvánnyal, 1924 óta pedig a rendszerezett egyházjogi szemináriummal hívja fel magára a figyelmet.

1925-ben a Maléter István nyugdíjazásával megüresedett közjog nemzetközi jog-politikai tanszékére új erő kapcsolódik be Zsedényi Béla személyében, aki a jogakadémia tudományos felvirágoztatásából oroszánrészt vállal. Kitűnő tanulmányokkal és nagyszerű előadásaival páratlan népszerűséget szerez s az ő óráit mindig igen nagy számban keresték fel a hallgatók. Ő indítja el Magyarországon elsőnek a sajtótudományi szemináriumot, felismerve a sajtó óriási jelentőségét azzal is, hogy ő maga is bekapcsolódik az újságírásba.

A szegedi egyetemnek Kolozsvárott történő folytatásáról szóló 1940. évi XVI-II. tc-ben volt a rejtett cikkely, amely a jogakadémiák két évfolyammal való működtetését rendelte el, bár ennek a törvénynek a végrehajtására egyelőre nem került sor, mégis ezzel elkezdődött a jogakadémia agóniája. Bár Zsedényi Béla, mint az ország államfője a közvetlen veszélyt elhárította, sőt még azt is elérte, hogy a női hallgatók képzése biztosítva legyen, azonban a kommunista diktatúrának az egyházi iskolák államosítására irányuló szándékát kivédni már nem lehetett. 1948. június 30-ával megszűnt az intézmény egyházi jellege, egyházunk elveszítette egyetlen, ősi főiskoláját s az állami jogakadémia is már csak egy esztendeig vegetált, korábbi jogaitól megfosztva, hogy aztán 1949. augusztus 31-én végleg bezárja kapuit.

Óh, a történelmi múlt félelme válik azokra, akik erőszakkal és hazugsággal meghamisítják a történelmi valóságot és elárulják a történelem régi, hamisítatlan igazságait.

De próbáljunk röviden választ adni arra a kérdésre, miért volt az alma mater olyan kiemelkedő tudományos és kultúr-intézmény országos szinten is. Csak mint érdekességet említtem meg közbevetően,

hogy Heckel erlangeni professzor a közel-múltban arra kért, hogy írjak a Zeitschrift für Savigny Stiftung számára bő ismertetést a jogakadémiáról, mert annyi jót hallott erről az intézményről, hogy szeretné múltját közelebről is megismerni. Úgy tűnik, hogy külföldön nagyobb megbecsülés övezte ezt az intézményt, mint nálunk.

A jogakadémia kimagasló szerepének egyik oka talán abban kereshető, hogy gyakorlatilag magasabbak voltak a tudományos követelmények, mint az egyetemeken, mert egyetemi magán tanári képesítés volt a feltétele a rendes tanárrá választásnak.

Ez másik irányból nézve azt jelentette, hogy szinte mindegyik jogakadémiai tanár egyetemi katedrához jutott. Elég ha csak néhányat említek közülök: Surányi Unger Tivadar, Sztehlo Zoltán, Schneller Károly, Hacker Ervin, Pólay Elemér nevét.

De volt még valami, amiben a jogakadémia többet nyújtott, mint az egyetem. A kisebb létszám miatt tanár és hallgató között bensőséges kapcsolat alakult ki. Ez a kapcsolat a szív táján nyújtott valami melegséget. Nemcsak fizikailag sugárzott fényt felülről, hanem szeretetet, ragaszkodást és viszonzszeretetet indukált tanár és hallgató között. Ez a szeretet, amely soha el nem fogy, véste bele ebbe a hideg márványkőbe az ősi főiskola emlékét, amely még akkor is hirdetni fogja az ősi főiskola évszázadokon át kisugárzó erejét, amikor már mi, volt tanítványok is porladunk.

Az alma mater, a szó valódi értelmében, mint az áldott édesanya, minden kincsét szétozotta gyermekei között, magát megüresítette és nem maradt más ékessége, mint a homloka köré font babérkoszorú és vele hallgatóinak áldása, imádkozó hű szíve.

Bruckner Győző és Zsedényi Béla. Felhőn átfénylő csillagok. Emlékezetük eszmévé magasztosult. Cselekedetük és egyéniségük minden megnyilatkozásukban előttünk ragyognak. Bruckner Győzőnek életerejéből még arra is futotta, hogy összegyűjtögesse a jogakadémia szétszóródott értékeit és papírra vesse több, mint ezer oldalon keresztül a jogakadémia évszázados történetét. Zsedényi Béla tanításának megkoronázása az volt, hogy életét adta nemzetéért, egyházáért, de értem is, hogy szabad legyek. Bruckner Győző a tudomány oltárán égett el, Zsedényi Béla mártírhálálával pecsételte meg az eperjesi gályarabok emléken olvasható igazságot:

Istent imádni, hazát szeretni, tőle tanuljatok. Hajtsuk meg fejünket az eperjesi szellem kimagasló képviselői előtt azzal a tudattal, hogy nem haltak meg azok, akik szívüket, lelküket élőknak osztották szét.

Dr. Boleratzky Lóránd

Haan Lajos, a csabai lelkész

A békéscsabai evangélikus egyháznak sok kiváló lelkésze volt az elmúlt századokban. Közöttük tartjuk számon Haan Lajost, a Magyar Tudományos Akadémia és a dorpati (Észtország) Tudós Társaság tagját.

Haan Lajos 1818. augusztus 13-án Sámsonházán született. Ott ringott bölcsője, de nem sokáig. Négy hetes csecsemő volt, amikor szüleivel Békéscsabára érkezett, miután édesapja, Haan János békéscsabai lelkész lett.

Haan Lajos nem volt még hat éves, amikor iskolába került. Hamar kitűnt eszességével és sokoldalú figyelmességével. „Az önképzés vágya ösztönzött” – írja Naplójában. „Ha csak tehettem... a templomjáró öregeket faggattam kérdéssel a régi Csabáról tudakozódnak: hogy meddig terjedt az 6 gyermekkorukban Csaba? Kik voltak a papok, a tanítók? Hol voltak az iskolák, a temetők? stb. Később, amikor már egy kissé latinul is megtanultam, legnagyobb élvezettel forgattam a régi anyakönyveket... a történelem mindinkább kedvenc tanulmányom lett.”

Középiszkolai tanulmányait a mezőberényi evangélikus gimnáziumban kezdte, majd Eperjesen, a híres evangélikus kollégiumban folytatta. A németországi Jénában volt egyetemi polgár. Ez időben – főként gyalog – bejárta Németországot.

Haan Lajost 1843. pünkösdjén szentelte pappá Szeberényi János szuperintendens (püspök) Selmecen, és azt követően a Szentháromság ünnepe utáni negyedik vasárnapon „beiktattatott kettős hivatalába” az akkori esperes, Kuczjan György által.

Mit jelentett a „kettős hivatal”? Azt, hogy egyszerre volt káplán, azaz segédlelkész a gyülekezetben, és tanár a „felsőbb magyar” iskolában, ahol minden tantárgyat magyarul tanított. „Aki rosszul beszélt magyarul, azt a viláért nem volt szabad kigúnyolni, hanem kiigazítani.



Korántsem akartam elérni, hogy tanítványaim magyarokká legyenek, s felejtsek el, vagy pláne lenézzék a magyar miatt a tót anyanyelvüket - óh, az ilyen gondolat valóban távol állott tőlem – hanem igenis akartam, hogy az iskola feleljen meg kitűzött céljának, hogy abban a gyerekek magyarul megtanuljanak. S ez Isten segédelmével sikerült is. Aki két évig járt iskolába, az olyan hibátlanul beszélt és írt magyarul, mintha csak Kecskeméten iskoláztatták volna” – írja Naplójában. Haan Lajos nagyon komolyan vette tanári tisztét, kitűnően és eredményesen végezte munkáját olyannyira, hogy tanári működésének harmadik évében minden szülő hozzá szerette volna adni gyermekét. Ez érthető, ha tudjuk, hogy Haan Lajosnak sikerült tanítványaival megszerettetni az iskolát. Tanulásért sohasem büntetett, legfeljebb dorgált. Az erkölcsi kihágásokat azonban keményen megtorolta. Kis diákjai versengtek egymással a tanulásban és disznótör vagy lakodalom okán sem akartak mulasztani az iskolából. Iskolájának olyan híre volt, hogy arról a vármegyei gyűléseken is beszéltek, és a hírlapok is többször írtak róla. A tanítói hivatással kapcsolatosan ezt írja: „Nem is vettem én csak úgy félvállról a dolgot. Emlékeszem, hogy néha órahosszat elsétáltam este udvaromban, kertemben, arról gondolkozva, mit kellene még tennem iskolám emelésére. Én azt tartottam, hogy amelyik tanító ezt nem teszi, iskolájáról nem elmélikedik, iskoláját nem tekinti úgy, mely körül,



mint középpont körül minden érzeményné-
nek, minden gondolatának, minden csele-
kedetének mozognia kell, az inkább mond-
jon le a tanítóságról, mert az nem egyéb,
mint napszámos, aki csak kenyérért dol-
gozik.”

A jó hírnevének örvendő tanár korá-
nak kitűnően képzett tudós lelkésze volt
elsősorban, több nyelven írt és beszélt.
Tanári munkája mellett segédlelkészi
szolgálatokat is végzett. Naplójában ezt
írja: „Az én tisztemhez tartozott nem csak
az iskolában tanítani, hanem a lelkészek-
nél az úrvacsoránál, az oltárnál, a halot-
taknál segíteni és... a magyar prédikáció-
kat végezni.” Az általa tartott magyar is-
tentiszteletek igen látogatottak lettek,
ezért a presbitérium megbízásából ma-
gyar nyelvű énekeskönyvet készített és
adott ki 1847-ben „Kis énekeskönyv a bé-
készsabai ev. egyház külön használatára”
címen.

Parókus (önálló) lelkészként először
Nagylakon szolgált (1849), ahonnan
édesapja halála (1855) után Békéscsabára
választották rendes lelkésznek. A békés-
csabai gyülekezetben Haan Lajos idejé-
ben is nagyon sok szolgálatot kellett vé-
gezniök a lelkészeknek. Erről így ír Bé-
készsaba című kéziratában: „Esketünk,
temetünk, templomi szolgálatot végzünk,
keresztelünk, bizonyítványokat adunk, s
ezen munka között úgy eltelik az idő,
hogy néha egész nap szobáinkból ki nem
mozdulhatunk, mert ügyes-bajos hivünk
alig zárja az ajtót (a) másik már nyitja.”
Hogy milyen sok alkalommal prédikált,
arra nézve ezt olvashatjuk Naplójában:

„4894 halotti prédikációt mondtam”.
Ezt tudva nagyon meglepő, hogy sok lel-
készi munkája mellett szakított időt más
tevékenységre, a tudományok művelésére
is.

Nagyon jelentős irodalmi munkája,
ezen belül főként történeti tárgyú művei,
amelyeket magyarul, latinul, németül és

szlovákul írt. Történetírói munkájáról e
lap hasábjain dr. Szabó Ferenc múzeum-
igazgató tájékoztatja a kedves Olvasót.

Haan Lajos néprajzi tevékenységét is
sokra értékelhetjük. Alaposan megfigyel-
te és gondosan lejegyezte a csabai embe-
rek szokásait, nyelvi sajátosságait, építke-
zés módját, népviseletét, erkölcsi felfogá-
sát. „Mi a csabai nép erkölcsösségét illeti,
arról hála Istennek, a nélkül, hogy híze-
legni akarnék, csak dicsérorog lehet meg-
emlékezni. A megye tömlöceiben csa-
bait látni ritkaság.” Ennek okát abban lát-
ja, hogy: „A csabaiak a templomot
szorgalmasan látogatják, és egyáltalában
vallást szeretők.

Az evangélikus nagytemplomban sá-
toros ünnepeken oly sokan vannak, hogy
öt-hatszáz ember kénytelen hazamenni,
utána a templomban már helyet nem ka-
pott” - írja Békéscsaba c. iratában. Ugyan-
akkor nem hallgatja el népe hibáit sem.
Elítélte a babonát, mely az egészségre is
ártalmas. „Orvost a csabai nem igen hivat,
de igen papot, s többnyire a pap javasolja
az orvoshívást, holott ellenkezőleg kelle-
ne történnie.”

Haan Lajos szívén viselte hiveinek,
népének sorsát. Felekezetre, nemzetiségre
tekintet nélkül segített az elesetteken. Né-
pének javát szolgálta akkor is, amikor a
szolnok-aradi vasútvonal tervezésekor
igyekezett meggyőzni a városi vezetőket,
hogy a várost érintő változat mellett dönt-
senek. Ez a döntés végül is nagyban segít-
tette Békéscsaba fejlődését.

Haan Lajos szép példáját adta a több-
nyelvűségnek, és a különböző nyelven be-
szélő emberek testvéri együttélését segít-
tette elő. Jó hazafi volt. Nagy örömet je-
lentett számára az 1848-as forradalom
győzelme és a Habsburg uralkodóház
trónfosztása. Ezzel kapcsolatban Naplójá-
ban leírja, hogy a nagy esemény öröme
„este az egész város, különösen a nagy-
templom ki volt világitva” s ő maga az

alábbi versikét helyzete transzparensként
az ablakába:

„Ezen házban pap lakozik
Aki gyakran imádkozik,
Ámde az ő legszebb imája:
Legyen áldott a magyar hazája.”

1849-ben a magyar szabadságharc
idején táborig lelkészként szolgált.

Haan Lajos közéleti, tudományos
munkájára sokan felfigyeltek, s azt hiva-
talanosan is sokra értékelték. A Magyar Tu-
dományos Akadémia és a dorpat (Észtor-
szág) Tudós Társaság tagjává választotta.
Ófelsége a Ferenc József rend lovagke-
resztjét adományozta neki.

A békéscsabai evangélikus egyház
Haan szolgálatát örömmel és hálával fo-
gadta. Erről tanúskodik az 1880. novem-
ber 30-i presbitéri ülés jegyzőkönyve:
„Nt. Haan Lajos úr, éppen a múlt vasárna-
pon az ő helybeli papságának 25. évfordu-
lóját érte meg... Az összes presbitérium,
de az összes egyház hálással ismeri el azon
halhatatlan érdemeket, melyekre ezen hí
szolgája az Urnak az isteni kegyelem
alapján egy negyed század alatt nem csak
és kivált ezen helyi, de egyetemes evangé-
likus egyház körül szerzett, s ezért neki az
Istentől hosszú életet kíván, hogy ernye-
detlen jó erőben azon koszorút tovafűz-
hesse, mellyel egyházát, hazáját, s a tuda-
mányt ez korig díszítette.”

Tizenegy évvel később, 1891. augusz-
tus 13-án ezt jegyezték a békéscsabai ev.
egyház jegyzőkönyvébe: „Augusztus 12-
én a hajnali órákban... tetszett az élet és
halál szabados Urának Haan Lajos lel-
készt urat hosszú és kínos szenvedés után
magához szólni.”

Haan Lajos életútja sámszonházán kez-
dődtött és Békéscsabán ért véget.

1991. augusztus 11-én az egykori szü-
lőháza helyén álló parókián avattuk fel
emléktábláját. Szeptember 6-án az általa
épített békéscsabai paplakon helyeztük el
a reá emlékeztető márványtáblát, hogy a
ma és a jövő nemzedéke ne feledje a hű-
séges lelkész és kiváló tudós életművét.

Mi, kései utódok sokat tanulhatunk
Haan Lajostól. Mindenekelőtt azt, hogy
szeressük Istent és szeressük Isten sokféle
nyelvű, rendű és rangú gyermekeit, em-
bertársainkat. Szeressük, és hűségesen
szolgáljuk egyházunkat és hazánkat.

Táborszky László

A Haan család története

Elmondta a békéscsabai Haan centenáriumon,
1991. szeptember 7-én D. Koren Emil

Dolgozószobám falán a fejem fölött függ űlkapám, Haan János (1779-1855) békéscsabai lelkész életnagyságú ülőképe. Fiának, Haan Antal festőművésznek alkotása (95x120 cm). Merengve megmégállok előtte s a hallgatag képet valatom elődeim, papi őseim életútja felől. A képen a száj konokan zárt vonala nem nyílik meg, de vallanak a családi elbeszélések, a dokumentumok, a felgyűjtött s leírt történetek, főleg unokatestvérem, néhai ifj. Rell Lajos feljegyzései. Őket valatom most. És persze főleg Haan Lajos naplójának családi közléseit.

A családot Korponáról származtatjuk (Ma Krupina). Ma 7000 lakosú városka a Garam völgyében, ám valamikor jelentős város volt, IV. Béla olyan városi jogokkal ruházta fel, mint volt akkor Pozsony, Buda és Brassó. Ma gyümölcsstermő táj, egykor bányavidék volt, ahová emiatt német telepek bőven jöttek. Haan négy száz családot említ, Boon, Daxner, Haan és Launer, akik a környéken bányát műveltek.

Az első Haan, akiről névszerint is tudunk, Haan Dávid az 1650-es évekből, aki korponai polgár volt. Innen indítjuk a származási táblázatot. Két fia, András és József 1694-ben kaptak nemesi rangot.

József származási táblázatát öt generációra tudjuk elvezetni, egyre bővülően. Mind férfiak, összesen 16-an, az 1700-as évek végéig. Mind közigazgatási tisztviselők: fősolgabírók, telekkönyvezetők, vármegyei számvevők Bars, Hont, Nógrád megyékben, Ipolyságon, Túron, Váccon. Éppen egy századon át tudjuk nyomon kísérni őket, 1832-ig. A negyedik generációban a mi nemzetség-táblázatunk megszakad.

Andrásé a másik ág, aki szintén korponai polgár volt. Fia, unokája és dédunokája mind Jánosok voltak. Fia Korponán élt. Unokája evangélikus tanító volt Ábel-falván (Abelován). Felesége Boon Mária volt, a fent említett telepes családok egyikének sarja.

Dédunokája, a legifjabb János, már közelebb áll korban is, személyében is hozzánk.

1779-ben született Ábel-falván. Atyja korán elhalt – ő négy éves volt akkor – anyja pedig aránylag hamar újra férjhez ment, s ő árva maradt. Amivé lett, saját szorgalmából érte el. Iskoláit Losoncon és

Korponán végezte. Az abelovai lelkész felismerte tehetségét, s száz tallért adott neki, amivel kiment Wittenbergbe, s elvégezte a teológiát. Lyci Kristóf szentelte lelkésszé Besztercebányán, 1809. február 4-én. Sámsonházán választották meg lelkésszé, ahol 1809-1818-ig szolgált. Közben még az év végén a felkelő sereghez állt be tábori lelkésznek. 1811 májusában megnősült. Feleségül vette jótévőjének, Petényi Gábor abelovai lelkésznek leányát, Mária Juditot, akivel 44 évig élt boldog házasságban. Hét gyermekük született, akik közül öten megérték a felnőtt kort, túlélvén szüleiket is.

Haan Jánost, a kicsiny, bár homogén, tiszta evangélikus Sámsonháza lelkészét nem kis megtiszteltetés érte, amikor a távoli, és igen nagy békéscsabai gyülekezet hívta meg lelkészül 1818-ban, a nagytemplom építésének idején. 37 évig volt itt lelkész, 1855-ben bekövetkezett haláláig.

A gyülekezetnek hűséges, szeretett pásztorja volt, de műszaki fogékonyságának is hasznát vette a templomépítés hosszú évekre kiterjedő munkájában a gyülekezet. Ez a műszaki fogékonyság kedvtelésre is sarkallta: kerekeket, kocsiakat, hajókat barkácsolt, sőt a perpetuum mobilét is meg akarta alkotni.

Második gyermekének, Vilhelminának (Molnár Józsefnek) gyermekét utazott Nagyváradra megkeresztelni 1855 szeptemberében. Hazatérőben Szalonta és Sarkad között régi hasi fájdalmai rátörték, de mire hazaért Csabára sérvtől eredő bélgyulladás lépett fel, s már nem lehetett megmenteni. A Kastélyi temetőben fekszik, ahová később szeretteit is temették. 76 éves volt, amikor meghalt. (Meghajtom fejemet szobámban függő képe előtt – az idén tavasszal töltöttem be én is 76. életévemet.)

Mint említettük, felesége, Petényi Judit hét gyermekkel ajándékozta meg boldog házasesetük során. Az abelovai evangélikus parókiáról meleg családi légkört hozott és táplált is új otthonában. (Termő otthona volt a szülői ház: testvér bátyjából lett az országos hírvitató, Petényi Salamon).

Ezt a szakajtóalja gyermeket érdemes szemügyre vennünk, mert innen ágazik szét a kimutatható Haan leszármazottak

széles tábora, akik közül az ő Haan Dávid óta a tizenegyedik generációban ma 38 leszármazottat tudunk számon tartani. Vegyük hát sorra azt a hét Haan gyermeket.

Haan János békéscsabai lelkésznek (1779-1855) hét gyermeke közül az elsőszülött *Haan Vilmos* volt (1812-1884). Ő még Sámsonházán született, de hamarosan Békéscsabára költöztek, ahol árvabiztosítványi ellenőrként dolgozott. Felesége Hofman Paula volt, akitől öt gyermeke született. Az ő utódainak nemzetségáblázata a legterebélyesebb, főleg Ida leányának utódai révén. Tisztviselő volta mellett földbirtokos is volt.

Öt gyermeke közül Béla otthoni, szarvasi, majd pesti tanulmányai után ügyvéd lett, Békéscsaba főügyésze. Neki hat gyermeke volt: Ágnes, Albert, Dóra, Ince, Gábor és Éva. Közülük Ágnest és Dórárt még ismertem, a Mátrában éltek egymásra hagyatottan, Dóra ott volt postamester-nő. Albert Gyulán volt solgabíró, valahogy kikerült Svédországba, s Munkedaltban halt meg. Béla gyermekeiben a Haan név megszakadt.

Vilmos második gyermeke, *Ida* révén lett legkiterjedtebb a család, bár több már nem Haan néven. Ida Donner Lajoshoz ment férjhez, aki békéscsabán volt tanár, felsőbb leányiskolai igazgató, körmendi származású. Öt gyermekük révén az utódok szétáradtak szerte a világban, s ma ez az ág 25 leszármazottal oszolva él Ausztráliától Anglián és Németországon át Vácig és Békéscsabáig. A Donner nevet is sokféle változtatás: Hoday, Hrehuss, Pethő, Petényi, Fehér, Zaár, Farkas, Koren, Sántha. Vilmos gyermeke volt még *Elek* és *Emma* akinek festőművész tehetsége volt, s végül *Gizella*, akitől ismét bőven szétáradt a család Keresztessy, Tóth, Lóránt, Belenta, Rusnyák és Baji utódokra.

Haan János második gyermeke *Vilma* volt (Vilhelmina), aki férjhez ment Molnár József gyógyszerészhez. Nekik hét gyermekük volt. Ottika nevű legkisebb leányuknak gyermeke Hámori Lajos.

A harmadik gyermek, Anna, és a hatodik, Konstantina, korán, alig két éves korukban elhunytak. Az ötödik gyermek, Albert, levéltáros volt Békéscsabán.

Mielőtt Haan János lelkész következett gyermekéről, a negyedikről, Haan Lajos Augusztól szólnék, a legfiatalabb Haan fiúról, *Antalról* hadd tegyek említést. Ő is azok közé tartozik, aki szélesebb körben ismertté tette a Haan nevet, s ráadásul az egyik legváltozatosabb életű tagja a családnak. (1824-1889). Festőművész, de restaurátor is, vatikáni festőművész, természetbúvár, múzeológus stb. Bécsben végezte művészeti tanulmányait, majd végigharcolván a szabadságharcot, rövid csabai tartózkodás után jobbnak látta áttelepedni Rómába, ahol olasz tájakat, pa-

raszt alakokat, arcképeket festett, és sokat dolgozott onnan is haza. Művészeti élete nagyobb részét külföldön töltötte, de mindig hazavágyott. csak egyszer volt itthon rövid néhány évig, édesanyja halála után. Ezalatt állandó rendőri titkos megfigyelés alatt állt a szabadságharcban teljesített katonáskodása miatt. Végül is jobbnak látta visszamenni Rómába, majd Capri szigetén házat vásárolt, s ott élt haláláig a „Villa Haan”-ban. Ott is temették el. Itthon tartzkodása alatt sokat festett, főleg arcképeket: a csabai evangélikus egyháznak, az egri és nagyváradi r.k. püspökségnek, békéscsabai családoknak, oltárképet a kistemplomnak (utóbb a jaminai oltárra került), az ambrózfalvai, a csanádalberti és a mokrai evang. templomok oltárképeit. 1988 elején az eddig viszonylag legteljesebb Haan Antal képkiállítást rendezte meg a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum B. Turok Margit összeállításában, ami minden gazdagsága ellenére is tanúsítja, hogy milyen sok Haan-kép rejtőzik még az országban és az országban kívüli.

Haan Antalról írta egyébként a 96 éves híres művészettörténész, Lyka Károly, élete utolsó cikkét az Élet és Tudomány c. folyóiratban, 1965 májusában.

Végül, de nem utolsó sorban hadd foglalkozzam Haan Lajos békéscsabai lelkész, történész, polihistor életével, akinek most halála centenáriumán emlékezzünk. Csak egészen röviden életrajzi adatait kívánom ideiktatni, hiszen együttlétünkön éppen tíz előadás foglalkozik vele, az egyéb vele kapcsolatos esemény mellett.

Haan Lajos August (1818 Sámsonháza – 1891 Békéscsaba) Haan János negyedik gyermekeként született, Sámsonháza. Egynapos csecsemő volt, amikor apját békéscsabán megválasztották, egyhónapos volt, amikor Csabára került. Elemi iskoláit Csabán végezte, de már ekkor jobban érdekelték az öregek elbeszélései a csabai életről. Már ekkor is szerette adatokért az anyakönyveket bújni.

Gimnáziumba Mezőberénybe került. Ezt az iskolát hamarosan áthelyezték Szarvasra. Haan ekkortájt került Eperjésre. Ahogyan szorgalma és tudása sokat fejlődött Berényben, úgy Eperjes egész életére ható benyomásokat jelentett neki. Főleg az önképzőkör, amely akkor szinte nagyobb hatású volt, mint maguk a studiumok. Magyar és tót önképzőkör működött, s ő a magyarokhoz járt, bár a tót tagokkal is igen jó viszonyban voltak. A kor mozgolódása, a forradalmi eszmék erős hatással voltak az ifjúságra. a pályaválasztáskor főleg Munyay Antal tanára erősítette meg a teológiai tanulmányok mellett. 1839-ben fejezte be Eperjesen a teológiát, s még csak 21 éves volt. Apja nevelőnek küldte gyakorlásra a Vidovich családhoz Békésre. Innen hamarosan Selmeczre ment, Szeberényi János püspök-nél letette a papi vizsgát. 1841-ben Halle-

ban folytatta tanulmányait, majd fél évre átment Belrinbe, ahol igen tág körű tanulmányokat folytatott. Hazajövöben igen nagy körutat tett német és cseh földön.

Itthon azonnal meghívták az újonnan szervezett polgári magyar iskolába tanárnak, s egyben apja mellé segédlelkésznek. Lelkesen indult mindkét feladatnak. Közben a békés megyei „Örseregbe” behívták katonának, de csak három hétig volt a seregnél Nagybecskerekén.

1846. október 1-jén oltárhoz vezette Wilim János tanító leányát, Karolinát, akitől 1948. szeptember 20-án megszületett mindvégig egyetlen leánya, Karolina. A gyermek édesanyja november 19-én meghalt vízbetegségben. Ő volt az első, akit a Kastélyi temetőbe temette. 1850-ben újra nősült, elvette meghalt feleségének testvérét, Amáliát, aki a kis Karolinát édes gyermekeként nevelte.

Kedves fényképet őrzök: Haan Lajos és Amália felesége az asztal mellett ülnek, az asztal mögött áll a már eladósorban lévő leányuk, Karolina. (Nagyapámnak: Koren Pálnak akkor segédlelkésznek adta emlékül Haan Lajos.) Ám ez jóval később volt. Közben 1849-ben meghívták Nagylakra lelkésznek. Itt szolgált 1855 végéig.

Atyja halála után azonnal, minden próbaszónoklat nélkül meghívták Békéscsabára lelkésznek, s itt szolgált haláláig.

Száz évvel ezelőtt hunyt el, 1891. augusztus 12-én. Felesége hét évvel élte túl férjét. Egyetlen leányuk, Karolina, 19 éves korában férjhez ment Zsilinszky Mihály szarvasi főgimnáziumi tanárhoz, aki később csongrádi, majd zólyomi főispán, végül közoktatásügyi államtitkár volt. Jeles egyháztörténétfő (Magyar prot. Egyháztörténet, stb.). A Magyar Tudományos Akadémián ő mondta igen színes emlékbeszédét apósáról, Haan Lajosról, amely mindmáig egyik legjobb és legteljesebb értékelés róla. Tőle és Karolinától ágazott szét a Zsilinszky majd a Füzék (Osten) és a Várkonyi család, máig tíz utóddal.

Íme tehát a korponai Haan Dávidtól, 1650 tájáról származó tizenegy nemzedék. Ebből számba tudtunk venni 156 le-származottat, s ebből a legutóbbi 11-ik nemzedékben 38 utódot. Az utóbbi három nemzedékből még élünk több mint százan. Tartson meg Isten, hogy még sokáig jó bizonyosságai lehessünk a száz éve elhunyt „tisztelendő és tudós Haan Lajos” ősapánknak.

Koren Emil

Haan Lajos és a korabeli Békéscsaba

– kiállítás megnyitása Békéscsabán a Munkácsy Mihály Múzeumban 1991. szeptember 6. –

Elmondta: D. Koren Emil

A békéscsabai Nagytemplom monumentális oromzatán a tetőszék magasságában két pilaszteren nyugvó s timpanonszerű ívet tartó falon latin felírás olvasható. „Gloria sit Coeli Domino, sit gratia terris, Heus orate pii paecanaque psallite gentes”. (Dicsőség legyen az ég urának, legyen áldás a földön, Imádkozzatok hívek s dicsőítő éneket zengjétek, népek.) Ezt az epigrammát Haan János lelkész (1779-1855) szerezte s festette fel a templom magas parkányára, Békéscsaba népének messze világitó jelmondatul.

Rásugárzott ez a mondata hétgyermekes lelkész középső fiára, Haan Lajos Augustra is, aki később apja örökébe lépett s felment az ugyancsak apja által tervezett hatalmas oltárépitményt megkoronázó, iradatlanul magasan álló szószékre, hogy népének ígét hirdessen, velük imádkozzék s énekeljen. Születtek pedig szívhez szóló szavak, buzgó imák és olyan énekek, amelyek meghatározták ennek a népnek hitbéli éneklését, születvén szívéből tucatszám az új énekek.

Feje fölött, a szószék záró motívuma-

ként nem ősi keresztény szimbólumok látszanak, hanem a táj hűségese képét mutatja a nád és sás között felkelő nap.

Ezt a felkelő napot látta meg Haan Lajos, amikor ott szemben, a kistemplom kapujában faggatta serdülő korában a templomból kijövő népet: hogyan élnek, mik a vágyaik, munkájuknak mi az értelme, s egyáltalán hogyan dolgoznak, laknak, töltik napjaikat. Később a hallottak nyomán rendszeresen kutatni is kezdte az életüket, s születtek meg a tájat, az embereket feltáró etnográfiai írásai, amikkel szinte megalapozta a maga korában a tájak, települések monografikus irodalmát.

Jó etnográfusként, kutatóként mélyen ásott a múltba. Felfedezte népe múltjában a felkelő napot. Kései autodidakta régész társa, Móra Ferenc azt írta erről az egykor mocsaras, szűnyogfelhővel borított tájról, hogy „itt nincs történelem, itt csak fáradt emberek vannak”. Ő a felkelő napot látta meg a tájban is, népe történetében is. A múltat és népet vizsgálva próféta lélek kelt benne, amikor híres csabai könyvét így fejezte b: „fölvirul, mint a folyóvíz

mellé ültetett életfa”.

Tudós nyugtalansága és kutató kedve tágabb tájakra is vitte. Tanulmányai egykori helyén, Jénában, megírta az egykori jénai magyar diákok történetét (1249 élet-történet!), fogalkozott a magyar egyház- és közigazgatás történetével, alapvető munkaként megírta Bél Mátyás élettörténetét – hogy csak néhány Békésen kívüli kutatásterületét említsük.

Csodálatos a táj és a közösség vonzó, formáló ereje! Mindig csodáltam, hogy miként tudja a táj a maga gyermekeit alakítani.

A sziklás árvai tájakról a földbirtokos Országh család fiát Miskolcra, majd Eperjesre küldi tanulni, s kedvenc költő Petőfi és Arany, mégis a szlovákok legnagyobb költője, Hviezdoslav válik belőle. Pedig milyen szép magyar arca volt!

A szász telepítésű Korponán – ahonnan a Haan család is származik – született Braxatoris András. Selmezbányán szívtott magába magyar kultúrát, majd Pozsonyban és Halleban teológiát végezve, Horhát-on (Hronsek), később Radványban lett lelkész. Sladkovics néven írta meg a szlovák költészet egyik legszebb gyöngyszemét, a hárfahurozású Marinát, amit Pesten nyomtattak ki.

Azonos vidékeken és iskolákon vándorolt, míg Aszódon az öt nyelven beszélő, de szlovák anyanyelvű Koren István keze alatt növekedett Alexander Petrovics Petőfi Sándorról. Róla írta az erdélyi költő Reményik Sándor: „A vér a semmi, a Lélek a minden” (Petrovics itéli).

A mi századunkban József Attila a Duna pesti partjain mereng: „anyám kun volt, apám félig székely, félig román, vagy talán egészen az.” (A Dunánál) S az Illyés-Gyula-felfedezte Váci Mihály a nyíregyházi tírják költő a sívó homokon írta az akácról, a megkötő erőről: „Gyökereit összekulcsolva a szíknak, lenn, imádkozik” (Akác).

Ebben a millióban, a Kárpát-médecében, a mi kis hazánkban, békési tájainkon, városunkban kell értékelnünk „tisztelendő és tudós Haan Lajos” életét, tevékenységét, műveit és írásait. A család Korponáról származott. Tanító, köztisztviselő, jogász, lelkész elei innen szívárogtak mindig lefelé, de mindig tót településeken: Abelova, Sámsonháza, Békéscsaba, Nagylak, s ismét Békéscsaba. Elődei is, ő is jobbára tótul prédikáltak, s részben írtak is. De ő izzó magyar szívet hozott magával az eperjesi kollégiumból.

Gyökereit mélyen eresztette a csabai humuszba. A békés megyei rögöt imádkozva fogta össze és róla az ismereteit hallatlan tudással dolgozta fel.

A nád és sás mögött felkelt a nap.

Koren Emil

A teológia szomszédságában

Dél-Koreában jártam

Hiszem, hogy Isten nem véletlenül adta nekem azt a különleges lehetőséget, hogy néhány napot tölthettem ebben a távolkeleti országban. 1990. július 17-22-ig Szöulban volt a Keresztyén Orvosok és Fogorvosok Nemzetközi Társaságának 9. világkonferenciája, ezen képviseltük a hazai társaságot egy kollégánommal.

Most azokról az élményeimről számolok be, amelyek a dél-koreai keresztyénekkal kapcsolatosak. Látva a különböző keresztyén felekezetek és intézmények működését és hatásukat az ország mindennapos életére, azt kívánom, bár mi is jobban belekapaszkodnánk az értünk meghalt, de feltámadott Jézus Krisztusba, engednénk, hogy életet és bővülkedést adjon. Írások nem teológiai szakdolgozat, nem vitaindító, hanem imádságindító számom. Adjon Urunk az Ő Szentlelke által a mi evangélikus egyházunkba, és egész hazánkba igazi megújulást, ébredést, új életet.

Az indiai költő, Tagore Koreát a reggeli nyugalom országának, Kelet-Ázsia fényének, mások Kelet-Ázsia Itáliájának, vagy Izraelének nevezték. Első találkozásom a dél-koreaiakkal a vizumintézés során a budapesti követéségen volt. Pazar egyszerűség, nyitottság, kedves ügyintézés fogadott.

Felejthetetlen a hosszú és mégis békés repülőút a mintegy 400 dél-koreai utassal. A Szovjetuniót kikerülő Frankfurton és Alaszkán át, tehát mindig nyugati irányban repülve egy nap alatt értünk a távol-keleti Szöulba. Végig verőfényes napsütésben utaztunk, csak megérkezésünkkel kezdett sötétedni, amihez az erős monszuneső is hozzájárult.

Egyik koreai útítársunk, amikor megtudta, hogy magyarok vagyunk, örömmel közölte, hogy akkor rokonok is vagyunk, mert ők az Ural keleti oldaláról vándoroltak a Koreai félszigetre, a magyarok pedig a nyugati oldalról a Kárpát medencébe. Megérkezésünk után gondoskodott, hogy a repülőtérről eljussunk a konferencia helyére. Menet közben meglátogattuk a családját. Padlón ülve, ginzeng teát szüröcsölve tudtuk meg, hogy a család keresztyén, az apa még nem. Útköz-

ben feltűnt, hogy a városban sok helyen van nagy, világító neonkereszt. Megtudtuk, hogy ezek az épületek templomok, egyházi kórházak, missziós létesítmények. Külsőségek csupán? Nem gondolnám. Egyre inkább azt tapasztaltam, hogy csodálatos keresztyén országban járok. Információink szerint az ország lakosságának 1/3-a keresztyén, ez több, mint 10 millió ember, ebből kb. 1,5 millió a római katolikus. A protestáns felekezetek megbecsülik egymást, „az egy másik ág” világosítottak fel, amikor rákérdeztünk. Mindegyik felkezetre jellemző az óriási bel- és külső missziós tevékenység. Minden szinten missziós iskolák, missziós egészségügyi és egyéb intézmények működnek. Az országra egyébként is jellemző a tanulás, a lakosságnak több mint 1/3-a tanul vagy tanít.

A konferencia vendéglátója a *Chog Hyun presbiteriánus gyülekezet* volt. 3-4 ezer embert befogadó neogót templom mellett épült missziós központban folytak az előadások és megbeszélések. Ésszerű, jól kihasznált, modern épületcsoportban kifogástalan gondoskodást tapasztaltunk. Fogadást is tartottak számunkra, de úrvacsorás istentisztelet is. A gyülekezeti munkával egyszer volt programütközésünk, amikor a nemzetközi estet be kellett fejeznünk, mert jöttek a gyülekezet tagjai az éjjeli imádságos virrasztásra.

A vasárnapi istentiszteletre mindenki oda mehetett, ahova akart. Meglepődtünk, amikor sok kollégával a város másik felében a *Yoido Teljes Evangéliumi Gyülekezet* templomában találkoztunk. Aki olvasott már Paul Yonggi Cho írásából, vagy hallott a robbanásszerűen növekvő gyülekezetéről, méltán lett kíváncsi, esetleg gyanakvó. Én az evangélikus teológia levelező tanfolyamán szerzett ismeretimmal és saját hittapasztalataimmal az Úr nevében mentem. Az istentiszteletre özönlő emberek közül az idegennek látszókat elkísérték a templom hatnyelvű tolmácskészülékekkel ellátott szektorába. Így történhetett, hogy az óriási tömegben az egymástól függetlenül érkező kongresszusi társak-

kal váratlanul találkoztunk. A tolmácsolás kitűnő volt, még az énekeket is fordították és így együtt tudtunk ünnepelni. A többemeletes épületben van egy 3500 embert befogadó templom, de egyidejűleg több nagy teremben TV-képernyő segítségével folyik az istentisztelet. Ezen az alkalmon 25000 ember vett részt. Vasárnaponként 4 istentisztelet szokott lenni 7, 9, 11 és 1 órákor, általában mindegyiken P. Yonggi Cho prédikál.

Az óriási gyülekezet lelkipásztora végtelenül egyszerűen és meggyőzően beszélt a II Kor 17,7-10 alapján arról, hogy Isten csak a megtört emberen tud segíteni és csak az ilyen embert tudja felhasználni az Ő csodálatos munkájában, az Ő ereje erőtlenség által ér célhoz. A gyülekezet a lelkész kötetlen szövegű imáját is együtt mondta nagyon fegyelmezetten, behunyt szemmel, kissé meghajtott fővel, kicsit előre-hátra hajladozva, maximálisan koncentrálna az imára. Buzgó, métóságteljes, őszinte, Krisztushozragaszkodó kegyességi életet tapasztaltam ezen az istentiszteleten. Egy momentum volt, ami szokatlan a mi templomainkban. A főimádság előtt a lelkész azt mondta, akinek valamije fáj, vagy beteg, az imádság közben tegye kezét arra a testrészére és együtt fognak imádkozni gyógyulásért, enyhülésért. Nem éreztem eretnekségnek, olyan volt, mint amikor a gyermek megmutatja szülőjének, hogy mije fáj. Itt is, de szinte mindenütt, ahol jártunk, imádkoztak a két Korea békés egyesüléséért. Istentisztelet után gyorsan kiürült a templom, hogy helyet kapjanak a következő istentiszteletre. Hasonló korú gyermekek csoportjai saját foglalkozásaikra a nagy épület különböző termeibe mentek. A külföldieket rövid ismertetőre hívták, ott tudtuk meg, hogy ez az óriási gyülekezet hét közben 20-25 fős házcsoportokban találkozik. Naponta van műsoruk a televízióban, 60 és 30 perces evangélikáció. Napilapjuk van. Missziót folytatnak szinte minden területen, pl. színészek, sportolók, rendőrök, katonák között. A katonaság 50 %-a megtért keresztyén.

A konferencia után elutaztunk az ország közepén fekvő *Chonju-ba*, egy presbiteriánus orvosi központot látogattunk meg. Koreába egyszerre jött a keresztyénség és a modern medicina az 1880-as években. Különös története van ennek. A király lányát életveszélyesen megsebesítette egy merény-

lő. Az amerikai követség orvosa, Allan megoperálta, meggyógyult. Hálából a király modern kórházat alapított és benne megengedte a keresztyén missziót. Azóta sok ilyen kórház működik az országban. Ez, amelyiket mi láttunk, jól felszerelt, nagyon kihasználta, nagy területet ellátó kórház volt. A gyakorlathoz szorosan kapcsolódó tudományos munkát is végeznek és egészségügyi misszionáriusokat is képeznek. A kórház dolgozói reggel a kápolnában áhítatra gyűltek, mi is részt vettünk rajta, a betegek ezalatt türelmesen vártak. Megszervezték a legrosszabb közlekedésű hegyes vidék egészségügyi gondozását is. Számunkra érdekes volt, hogy a kórház statisztikai adataiban a betegségi diagnózisokon kívül a keresztyénné válások száma is szerepelt.

Alkalmunk volt az ország déli csücskén a *Wilson lepraközpontot* is meglátogatni. A gyógyszerrel kezelt, torzulásokkal gyógyult leprások különböző mértékben segítségre szorulva vagy gazdálkodnak (nagy anyagi segítséggel), vagy öregotthon-félékben laknak kettesével, vagy kórházi részlegben kapják a szükséges ellátást. Krisztus jó híre ezekhez az emberekhez is eljutott, énekeinket csillogó szemmel, ütemes tapsal kísérték, jelezve, hogy értik kiről, miről énekelünk.

Lengyel kollégáinkkal együtt kénytelenek voltunk a csoporttól elválni, hogy időben visszaérjünk szülőbá a repülőtérré, így az utolsó napon magánprogramunk volt. Bementünk egy kis falusi presbiteriánus templomba. Kedves, fiatal, 4 gyermekes lelkész fogadott, aki jogot végzett, majd teológiát tanult, tanulmányait Amerikában fejezte be. Most egy 150 lelkes gyülekezet pásztora. A vasárnapi istentiszteleteken „csak” 120-an, a minden nap tartott hajnali könyörgéseken kb 25-en szoktak részt venni.

Az orvoskonferencia előadásából és a dél-koreaiak mindennapos életéből is kitént, számukra fontos, hogy harmóniába jussanak Istennel és harmóniában éljenek az emberekkel, a családban a fel- és lemenőkkel. A konfucionista tanítás egyik fontos elve a felelősség a következő generációért és a tisztelet az ősök iránt. A keresztyén koreaiak hangsúlyozzák, hogy ők a Bibliából is ezt tanulták. Egyik koreai előadó felvetette a kérdést, megengedhető-e olyan emberi élet kicsikarása spermabankok, génmanipuláció se-

gítségével, melyben ez a harmónia az ősök felé eleve hányzik, hiszen apjukat nem ismerhetik meg. Elgondolkodtató, hogy nálunk mennyire elszakadtunk ettől a szemlélettől. Hősként tiszteljük azokat a sokszor gyermekek nevelésével megbízott pedagógus lányanyákat, akik önállóan „vállalkoznak” gyermekük nevelésére. Tévédés ne essék, nem azt kifogásolom, hogy nem „vétették el” magzatkorban a gyermeküket, hanem a kifícámodott, házasságot kikerülő életszemléletet.

Mondják, hogy a lakosság számához viszonyítva Koreában volt a legtöbb keresztyén mártír. A jelen században, az 50 éves japán hódoltság alatt sok keresztyént azért öltek meg, mert nem hódoltak a bálványok előtt. Később, a polgárháború alatt is sokan szenvedtek mártírhálált. A leprakórháztól nem messze egy dombon láttuk a kórház volt koreai misszionáriusának és családjának sírjait. A polgárháború alatt ölték meg őket, mert nem akarták elhagyni a betegeket. A misszionárius gyilkosa éppen az egyik keresztyén volt.

Úgy vélem, a Szentlélek Uristen nagy hatalommal munkálkodik Dél-Koreában a keresztyéneket és ők öskeresztyéni örömmel tanúskodnak az örömhírről. Meggyőződésem, hogy a Dél-Koreában bekövetkezett gazdasági csoda alapja is itt keresendő. Valóban nagy nyereség az istenfélelem megalapozásával. Lebontott ház törmelékeire, amíg az átépítés nem kezdődik, gyorsan termő növényt, pl. tököt ültetnek, az árokpartot is kihasználják, hiszen kevés a termőföld, sok a hegy. Ha Krisztustól kapott szeretettel, bölcsességgel folyik a tervezés, a munka és az elosztás, meglátszik az eredmény.

Az államelnök, Ro Te Vu fogadást tartott nekünk, sokszoros biztonsági szűrőn át jutottunk a Kék Házba, az ünnepségre. Beszéde alapján azt gondoltam, ő is keresztyén, de kiderült, hogy ő nem, csak a felesége az. A só és kovász hat a családokban és a társadalomban.

Kérem Istent, tegyen csodát velünk is.

Dr. Gyóriné Dr. Drenyovszky Irén

Lelki megújulás a Szentlélek által

„Tartsatok bűnbánatot, és térjetelek meg, hogy eltöröltessenek a ti bűneitek, hogy eljöjjön az Úrtól a felüdülés ideje, és elküldje Jézust, akit Messiásul rendelt nektek.” ApCsel 3, 19-20

Érdeklődéssel olvastam ifj. Ferenczy Zoltán írását (Lp 91. 7-8.). Mindig érdekelt, amikor valaki személyes lelki átéléssel beszélt hitének születéséről vagy megújulásáról. Nem is szoktam reagálás nélkül hagyni. Ugyan nem nyilvánosan, hanem magánjellel. Fokozottan megragad, ha lelkész szájából vagy tollából ered ilyen vallomás, hiszen az kihatásában is jelentősebb.

A karizmatikus mozgalom is érdekelt kezdettől fogva, és lehetőségeimhez mérten igyekeztem is tájékozódni róla irodalmi eszközök és személyes kapcsolatok által (főleg finn források és ismeretség útján). Tudom, hogy mi történik egyesekben, egyházakban és világszerte ennek a mozgalomnak az áldásaként. Ezért Zolinak is örömet fejezem ki a karizmatikus istentiszteleten nyert áldás felett, és kívánom, hogy az tovább elevenítse érdeklődését a Biblia iránt, erősítse hitét Jézus Krisztusban, gazdagítsa szolgálatait, és növelje felelősségét a gyülekezetek, az egyház megújulásáért.

Mivel megnyilatkozásával eszmecserét is kívánt elindítani, azért teszek néhány megjegyzést az általa frottakhoz. (Tudom, hogy cikkébe nem fért bele minden, amit szeretett volna elmondani, s ezért több dolog hiányolásával nyitott kapukat is döngethetek.)

Először is a LP-ban eddig megjelent tájékoztatások kritikájához. Legtöbbünknek ugyan nincsen lehetőségünk „a mozgalom világméretű megfigyelésére”, de hazai formái előttünk vannak. Amiket eddig a LP elénk tárt, azok a valóságot mutatják be (pl. Pintér Károly közlései). Sőt ezeken kívül más különös vonásokkal is találkozunk (egyes csoportok versengése, kizárólagosságuk hangoztatása – egy egyházon belül is, stb.) Egyesekről tudjuk, honnan indultak, de azt nem sejtjük, hogy hol kötnek ki. Részt vettem egy karizmatikus lelkész-csendesnapon (nem evangélikus volt), ahol a jelenlevők rémtörténeteket tudtak elmondani olyanokról, akik korábban közéjük tartoztak.

A cikkből könnyen nyerhető az a benyomás, hogy a karizmatikus mozgalom a régebbi pünködsdi gyülekezetek kiteljesedése. Viszont hazai tapasztalatból és az irodalomból is úgy tudom, hogy a mozgalom a korábbi pünködsdi gyülekezetek részéről szinte erősebb ellenzést váltott ki, mint a történelmi egyházak részéről. Persze magyarázható ez missziói szemléletük különbözőségével, de tény az, hogy még a római katolikus vagy az anglikán egyház is könnyebben tár ajtót a mozgalomnak, mint a pünkösdiek.

Zoli idézi az amerikai John Wimbert, akinek a kifejezése szerint a Szentlélek a 20. században eddig három hul-

lában látogatta meg világunkat. Véleménye szerint az első hullám a pünködsdi mozgalom volt, a második hullám a karizmatikus mozgalom volt, a harmadik hullám pedig a megújult gyülekezetekre áradt ki. Nagyon mederbe szorított hullámok ezek. Figyelmelen kívül hagynak minden egyéb eszközt és területet, amelyek felhasználásával a Szentlélek a 20. században munkálkodott. (Az időhatárok századunkra történő lerögzítése – gondolom – azzal magyarázható, hogy a kivetkőzött mozgalmak csak a 20. sz.-ban jelentkeztek.) Világméretben lehet más a kép, de a mi hazánkban, akármelyik egyházban több történt a gyülekezetek megújulása terén, mint az említett mozgalmak által. Hadd említsem itt meg azt is, hogy az evangélikus egyházi sajtó Stanley Jones: *Krisztus a világ országútján c. könyvét* már a század első felében két kiadásban is megjelentette, ami a mai napig igen jelentékeny teológiai munka pünködsről, a Szentlélek munkája és az egyház tényleges szolgálata eltérhetetlen kapcsolatáról.

Az általam ismertebb finnországi helyzetben is a történelmi ébredési mozgalmak erőtelji hatásával többet nyertek a gyülekezetek (a finn keresztyénség vagy a finn nép), mint az említett mozgalmakon keresztül. Hadd hívom fel a figyelmet arra, hogy mindegyik ébredési mozgalom indulásától kezdve letagadhatatlan a Szentlélek munkája, mellyel betört a racionalizmus egyházának megkövesült életébe. Itt csak kezdeti eseményeket említék, de ezek folyamata hol nyilvánvalóbb, hol rejtettebb erővel tart egészen a mai napig.

Történelmileg legmesszebbre az *imádkozók mozgalma* nyúlik vissza (Lauri Ulstadius, Pietari Schaefer, 1680-90. Abraham Achrenius, 1728, Liisa Eerikintytar, Anna Rogel, 1756) olyan extatikus kísérelésekkkel, melyek állásvesztést, várfogságot és száműzetést vontak maguk után.

A Ruotsalainen nevéhez fűződő *felébredtek mozgalma* is úgy kezdődött, hogy 1796-ban egy júliusi napon Savu-jarviben Asikkala és Heikkila-családok népe szénát gyűjtött a Telpas-réten. Egyszerre valami láthatatlan erő földresújtotta a szénagyűjtőket. Egyrésziük extázisba esett, és látomásokat látott, másrésziük idegen nyelven érthetetlen dolgokat beszélt. Abbahagyták a munkát, hazamentek, és sírva mondták mindenkinek, hogy el fognak kárhozni hitelenségük miatt. Elvették a Bibliát és szorgalmasan kezdték kutatni Isten akaratát. Hamarosan kiterjedt az ébredés (Zoli is használja ezt a kifejezést az általa tapasztalt eseményre). Az emberek összegyűltek házanként, énekeltek, Bibliát olvastak. Sírtak és örültek a szerint, hogy Isten igéje bűneikre vetett világot, vagy kegyelemet hirdetett. Paavo Ruotsalainen is közéjük kezdett járni 16-18 évesen. (Auk. Oravala: Paavo Ruotsalainen, 1918. 16.lap.)

Wilhelmi Malmivaara, a felébredtek második nemzedékének vezetője, így vall élete döntő fordulatairól: „Anyám nálunk volt a Kiuruvesi paplakban, 1881-ben, egy napsugaras tavaszi napon. A paplak nagy szobájában konfirmándusokat oktattam. Különös levegője volt ennek a konfirmációi előkészületnek. Már csak másfél hét volt hátra a konfirmációig, s feleségemmel úgy terveztük, hogy utána

anyámat Nivalába visszük, ahonnan Ó Lapuába szándékozott utazni. Az Úr áthúzta ezt a tervet. Az asznapi oktatás befejezése után pünkösdi csodát éltünk át. Megrendülten jöttem ki az óráról, a tanulók mind helyükön maradtak a nagyszobában. Én leültem a veranda padjára gondolataimba merülve. Előbb csendes sírás, majd szívtetűzök zokogás hallatszott a nagyszobából, s több konfirmandus feldúltan futott felém. Ezek most azért jönnek – gondoltam – hogy tanácsot kérjenek a megtérés dolgában, amiről magam se tudok semmit. Sietve beléptem a dolgozószobámba, s csak annyi időm volt, hogy belülről magamra zárjam az ajtót. Az odaérkezők kívül sírtak az ajtó előtt, én pedig belül hulltam térdre az Úr előtt. Ezt az órát tartottam mindig annak a fordulathoz, amikor az Úr kegyelme szívemet összetörte. Amint a konfirmandusok elmentek az ajtótól, én is erőst tudtam venni magamon, kijöttem, feleségem és anyám mellém ült. Anyám váratlanul megszólalt: Holnap indulok Lapuába. Itt már nincs semmi teendőm. Az Úr megadta, amit kértem tőle. Elmegyek Laupába meghalni. – Ezután nem is találkoztunk vele életében.” (Wilh. Malmivaara: Puoli vuosisataa Heranneiden keskuudessa, 1936.40.1.)

Laestadius Lörinc több évi ébresztő igehirdetése alatt sokan jutottak bűntudatra és törtek össze a törvény kemény ítélete alatt. 1845. december 5-én ragadta meg hittel az első egyszerű lapp asszony a kegyelmet. Enyhe földrengést is éreztek. A hitre jutott asszony magasra szökdelt a mennyei örömtől, és szavakkal nem tudta kifejezni, amit érzett. *Laestadius* naplójában is megöröklítette a dolgot. (Kaarlo Castren: Lars Levi Laestadius, 1934. 78.1.) Ezek a jelek is megmaradtak a mozgalomban mindmáig. De hadd közöljek egy istentisztelet-részletet is.

„Jőjjetek bátran, ti lelki szegények és megterhelt lelkek! Ne törődjete velem, hogy a világ bölcsei azt mondják, hogy Mária fia zabigyerek, mások, hogy József fia. Hiszen Mária, a tiszta szűz, mindenképpen jobban tudja, honnan van a gyerek, és Isten sokkal jobban tudja, mint a világ, hogy az ő egyetlen, szerelmes, szent Fia. Ne törődjete velem, hogy sokan nevetnek rajtatok, bolondnak tartanak, és kigúnyolnak benneteket. Hozzátok csak terheiteket, bűneiteket, egész beteg lelketeket, és meg fogjátok látni, hogy az a jászolban fekvő Gyermek átveszi minden terheteket, megbocsátja minden bűnöket és meggyógyítja minden betegeségeket...”

Egyszerre zokogás hangja szakadt fel valakinek a szívből és belehasított a templom csendjébe. Előkerültek a kendők, és itt-ott feltörték a sírás hangjai. Előbb csak ritkán, majd mint egy hullám átcsapott az egész templomon...

Azonban minden síráson, panazon és zokogáson túl egy erős és meleg hang felülről a szószékről drága, vigasztaló szavakat, minden szegénynek és nyomorultnak szóló karácsonyi evangéliumot hirdetett. Az ének és az imádság alatt a megindultság lassan elcsitult, és végül egészen csend lett.

Mikor a szószéki szolgálat után *Laestadius* az oltár elé igyekezett, elállták az útját és megmozdult az egész templom. Mindenki hozzá akart férni. Takargatás nélkül kiáltották ki bűneiket, s a lelkész hirdette nekik a bocsánatot. Áldó kezét igyekezett kiterjeszteni mindenkire. Végül is csak egy öreg lapp mamóka csüngött nyakában. Amikor a lelkész neki is hirdette a feloldozás ígét, kendőjébe temetett arccal ő is a helyére indult.

Az úrvacsoránál már nem ők zárandokoltak el Betle-

hembe, hanem a jászolban született Gyermek jött hozzájuk megtörtént testében és kiontott vérében, letagadhatatlanul valóságos találkozóra. Az Oltár vendégei szinte összecsupoltak. Egyik a másik után borult az oltárrácsra sírva. Sín az egész gyülekezet. Annyira valóságos volt a bűnnek a terhe és átka, amiért Isten szent Fiának mindent oda kellett adnia a kereszten. Egészen valóságos lett Isten szeretete, aki még ilyen árat sem sajnált a bűnös megmentésére.

Mikor felhangzott a hálaének, felszáradtak a könnyek, a dicsőítő ének hangjai is áttörtek az öröm kitöréseit. Egymás nyakába borultak és hangosan áldották a názáreti Jézust, aki nekik életet és üdvösséget hozott.

Sokat lehetne még írni, de néhány hazai példával folytatom.

1940-ben Gyenesdiáson tartott lelkészevangélizáció morzsaszedésén mondta el egy jónevű budapesti lelkész: „Az evangélizációban megértettem, hogy a világ és az egyház között lehet éles határvonal, de nem lehet szakadás az egyházon belül. Hazaérkeztem után első dolgom lesz, hogy levelet írok püspökömnek a köztünk levő többéves, megromlott viszony rendezésére.”

Ugyancsak 1940-ből gyülekezeti evangélizáció gyümölcse: „Mikor beléptem a templomba, egy kedves nő hang énekelte: Megbékéltem az Úristennel! Kitört belőlem a sírás: bárha nekem is lehetne bűntől tisztán, szabadon megbékélni az addig ismeretlen Istennel. Jó volt ez a sírás. Egy éjszaka alatt a büszke, önző emberből *nyomorult bűnös lettem, aki emberek előtt is kész elvállalni szegényét.* A legnehezebben kezdtem, volt irodafőnökömön, aki nagyra tartott. Elmondtam neki, hogy visszaéltem bizalmával, anyagilag megkárosítottam. Egy unokatestvéremnek elmondtam, hogy háta mögött megvádoltam. Mindenkihez elmentem, akivel rossz viszonyban voltam. Egyvalakire csak gyűlöletel tudtam gondolni, de az már elköltözött városunkból, címét se tudtam. Ezt az egyet megspórolhatom – gondoltam. De egyik napon Mt 5,23-24 olvasása szíven talált. Ezt is el kell intéznem. Imádkozva nyúltam a telefonkönyv után, s szinte első tekintre előttem volt haragosom neve... A záróösszjövetelel sírva, dadogva tettem bizonyosságot arról, hogy az én örömtelen, üres életembe Jézussal öröm és béke költözött.”

Zoli beszámolóját olvasva elének lopakodik az a kép, amit világszerte „*sikerkereszténységnek*” szoktak nevezni. S legyen ez bármilyen csábító, sok hívő szemében nem érződik hitelesnek. A mi Bibliánk nemcsak erről szól, s talán igazában nem is erről. Különbösen miért érezte volna Jézus szükségesnek, hogy bántásokra, szenvedésre, keresztordozásra készítse fel híveit. „Most mondom ezt nektek. Mielőtt megtörténik, hogy ha majd megtörténik, higgyetek!” Jn.14,29. „Sok nyomorúságon keresztül kell bennünk az Isten országába.” ApCsel 14,22. Sok bizonyítékot lehetne a Bibliából erre felsorakoztatni, de ezt itt feleslegesnek tartom. A magam és sorstársaim erősítésére inkább az üdvözültek Jelenések könyvében adott ábrázolásával fejezem be gondolataimat: „Ezek azok, akik jöttek a nagy nyomorúságból, és megmosták ruháikat és megfehérítették a Bárány vérében. Ezért vannak az Isten trónusa előtt, és szolgálnak neki éjjel és nappal az Ő templomában.” 7,14-15.

Csepregi Béla

Szentháromság ünnepe utáni 23. vasárnap

Mt 22,15-22

I.

A textusunkat megelőző 3 példázat ugyanúgy, mint az azt követő vita beszédekből álló egység a farizeusi kegyesség ellen irányul. Bevezeti az írástudók és farizeusok elleni feddő beszédet.

Miután a nagytanács emberei Jézust a népre gyakorolt nagy hatású beszédei, tanítása miatt nem tudták elfogni, az látszik legalkalmasabbnak, hogy éppen ezen a ponton csalják tőrbe. Megfelel az akkori hivatalos eljárás rendjének, hogy az eretnesség gyanújába keverteket titkos megbízottakkal provokálják. Kettős céljuk van: le akarják jártni Jézust, és olyan nyilatkozatot akarnak kicsalni tőle, amely döntő bizonyíték lehet az ellene irányuló perben. Az a hűzég, mellyel Jézushoz fordulnak megfelel a nép véleményének. Ha Jézus rosszul válaszol, nagy a megszegyenülés is, és nagy veszélybe sodorja magát. A farizeus tanítványok a farizeus tábor álláspontját képviselik. Ők a nemzeti eszme hívei. A zélótákkal ellentétben azonban nem fogadnak el semmiféle erőszakot, ótestamentumi alapon a felsőbbség iránti engedelmisség parancsát hirdetik. Nem tiltják az adófizetést. De az egész helyzetet negatív módon értelmezik, mint Isten ítéletes intézkedését és szívből vágyakoznak a pogány hatalom alól való felszabadításra. A Heródes pártiak a nemzeti királyság hívei, de feltétlen barátságra töreksznek Rómával. Az adó kérdésében minden vallási szempontot mellőznek. A farizeusokkal ebben a kérdésben egyek tudnak lenni, mert Jézus Messiási programjában nagy veszélyt látnak Izraelre nézve. Ki akarják küszöbölni személyét a nép életéből. Így várják együttesen Jézus véleményét azt a benyomást keltve, mintha Jézus jó válaszában reménykednének.

Az a „szabad-e adót fizetni a császárnak vagy nem” kérdés, mint csapda van nagyon jól kiszámítva. Ha ugyanis Jézus igent mond a kérdésre, a tömeg szemében nem Messiás. mert a tömeg a Messiási program tartozékának tartja a census elleni tiltakozást. A census az alattvalók személyére ill. birtokára kivetett egyenes adó. Kulcskérdése ez az egész népnek. Az adóbevállásra jelentkezés és az adó megfizetése a császár hatalmának elismerését jelentette. A kérdés tehát kiélezetten nemzeti, politikai és vallási kérdés volt.

Ha Jézus nemet mond a kérdésre, az egész ügy átkerül a római hatóságok elé és ezzel a szinedrium ugyancsak eléri célját. Jézus átlát a kérdezők szándékán. Nem válaszol a kérdésre igennel vagy nemmel. Nem akarja azonban válasz nélkül hagyni, mert tudja, hogy ez a kérdés valóban fennáll. A farizeusi álláspont ugyanúgy nem ad megoldást, mint a Heródes pártiaké. Ezért úgy folytatja a kérdést, mintha az valóban a legtisztább indulatból fakadt volna. Nem megy

bele a csapdába, hanem ettől kezdve maga határozza meg a párbeszéd menetét.

A vita lehetőségét elvágja és olyan módszerhez folyamodik, mely szokatlan egy rabbitól vagy frástudótól. Olyan pénzdarabot kér ellenfeleitől, amellyel az adót szokták megfizetni. A nomisma tou kensou a pénz megnevezését közelebbről nem tartalmazza. Jézus ellenfelei azonban tudják, miről van szó. Van is náluk ilyen pénz és azonnal átadnak neki egy dénárt. A denarion a birodalom egyik legelterjedtebb és legjobb pénzérme. Ezen a pénzérmen a római császárnak ugyanaz a felségjele látható (signum), amelytől a zsidók annyira borzadtak a császári jelvényeken. Pilátus hivatali idejének elején a halál vállalására is készekké tette volna őket. Az viszont nem zavarta őket, hogy ezt a pénzt használták minden anyagi ügyük lebonyolítására. Zavaróvá csak az adófizetésükkel való kötelezettségükkel kapcsolatban lett.

Jézus egyszerű kérdése ellenfeleitől feleletet követel. A válasz csattanós. Kié a kép és a felírás? A császáré. Kaisaros, melyben meg van nevezve a pogány birodalom istenként tisztelt uralkodója. Érvényes és elfogadott rend volt, hogy egy uralkodó hatósága addig terjed, amíg pénzét érvényesnek tekintették. Ha a császár pénzerméjét fogatják és használják, akkor máris elismerték fennhatóságát. A pénz használata mutatja, hogy hétköznapi életükben hasznélvezői a a római birodalom közlekedési, gazdasági és jogi (rendszerének) rendjének. A Jézus kérdésre adott feleletükkel végső soron felelnek saját kérdésükre. Meg kell adniuk a császárnak, ami a császáré!

Kétségtelenül igaz, hogy erre a kijelentésre nem lehet egy egész keresztyén államhatalmat felépíteni. (V.ö. Pröhle: Lukács ev.) S talán közvetlenül nem is igazolja a világi hatalom isteni eredetét. Közvetve azonban mindenképpen mögötte látom Jézus szavainak azt az ótestamentumi gondolatsort, melyet Jeremiás 5. és köv. fejezeteiben, mint isteni ítéletet hirdet a próféta, t.i. hogy a nép bűneivel vonja magára Isten haragját és ítéletét. Jézus kimond egy olyan tényt, melyet a gyakorlatban ellenfelei is elismernek, sőt gyakorolnak. Amit a császár követel, az a császáré. Az adóban csak visszaszolgáltatásról van szó. Az ember vallásos önistenítését leplezi itt le Jézus. Ez az alapja Izrael Róma elleni lázadásának. Ebből kitűnik, hogy ez a magatartás Isten elleni lázadás egyúttal. „Ezért megragadó a válasz két felének szorosan kapcsolódó párhuzamos szerkesztése (az imperativusban lévő állítmányt meg sem ismétli). Az ember élete túl földi életének hatalom alá vetett voltán, egy magasabb összefüggésben is adós élet, és ebben a magasabb összefüggésben helyes és igaz csupán az előző is.” (Jub. kommentár, Debrecen)

Jézus hallgatóit megdöbbeneti, mennyire beelát lelkükbe. Ha értik is a kérdésekre adott feleletet: a világi dolgokhoz való viszonyulás az ember és Isten kapcsolatán, tehát az Istenbe vetett reménységen múlik, nem akarnak változtatni megszokott életmódjukon. Magára hagyják Jézust.

II.

A demokrácia küszöbén remélhetőleg nem fenyeget semmiféle külső elnyomás veszélye. Textusunk alapján ér-

demés két tekintetben felülvizsgálni szívünket. Az egyik: hogyan emlékezünk vissza az elmúlt 40 esztendő eseményeire? A másik: hogyan gondolunk a holnapra? Nem mintha a jelen nem lenne fontos. De azt gondolom, valóban most vagyunk a küszöbön. Természetesen ma senki nem akarja Jézust számonkérni. A baj az, hogy feleletet, eligazítást is kevesen várnak tőle. Fontosnak tartom a textus kapcsán is és egyébként is Isten elé állva megvizsgálni, hogyan tudtuk feldolgozni az elmúlt évtizedek eseményeit. Nem tudok egyetérteni azzal a fajta kollektív bűnbánattal, miszerint mindnyájunknak szégyelnünk kell magunkat, de leplezzük le, kérjük számon azokat, akik megítélésünk szerint nálunk szégyenletesebben viszonyultak az uralkodó rendhez. Elég lenne, ha mindenki önmagát vizsgálná: Isten szerint való módon adta-e meg a császárnak, ami a császáré, és megadta-e Istennek, ami Istennek jár? Ha pedig valaki ezt nem akarja elvégezni, mások ezt nem tehetik meg helyette. Nem könnyű az embernek erre elhatározni magát, mert Isten nem ember. Előtte sem mentegetőzni, sem magyarázkodni nem érdemes.

Amit érdemes megtenni, az mindenki számára ugyanaz: bűnvallást kell tenni a gyávnak, bűnvallást a korruptnak, a hatalomratörőnek, a sértődöttnek, a gáncsoskodónak. S mindezek után reménységgel várni nem azt, hogy eljön a boldog demokrácia korszaka, hanem azt, hogy az irgalmas Isten Krisztusért minden bűnt bőven megbocsát.

A jövő felé tekintve szintén nem vagyunk könnyű helyzetben. Örülhetünk a járt tanuló polgári demokráciának. Lehetőségünk is van arra, hogy sajátos eszközeinkkel támogassuk. Lehetnek azonban vele szemben elvárásaink, melyeket nem hivatott teljesíteni. Az egyház egész belső megújulásának kérdése nem ezen múlik. Külső lehetőségeink lehetnek sokkal nagyobbak. Nem lehetetlen azonban, hogy a másfél évvel ezelőtt elindult és fellángolt egyház iránti szimpátia gyors lelohadása és esetenként már ellenséges magatartás megnyilvánulása helytelen elgondolásainkra adott feleletet.

Megadni ma a császárnak, ami a császáré – igényekre tekintettel mindenekelőtt a megcsonkítatlan adót jelenti, figyelemmel kíséren az eseményeket, tisztelettudóan nyilatkozni kormányzatról, parlamentről, hatóságokról akkor is, ha magunk is látjuk, olykor helytelenül nyilatkoznak vagy döntenek. Megadni Istennek, ami Istené: a teljes bizalmat, beleértve személyes anyagi helyzetünket, az egyház jövőjét, anyagi és hitbeli tekintetben egyaránt. Megadni Istennek, ami Istené azt jelenti, alázattal meghajtom magam ítéletei előtt és reménységgel várom a feloldozást. Így építhetem helyesen a jövőt.

Bozorády Zoltán

Szentháromság ünnepe utáni 24. vasárnap

Kol 1,9-14.

1. A város és polgárai

Kolossé jómódú vidéki város a Kadmosz hegy lábánál. Délkelet-Frigia gazdag részén, a Lükosz folyó völgyében,

Laodicea és Hierapolisz szomszédságában. Epafrász, a Kolosséból származó előkelő görög, szolgálatának fontos állomásai ezek a pezsgő életű városok, hisz ő a környék apostola. Pál lelki gyermeke. Később viszont barátja és munkatársa is, akinek szolgálatát szépen minősíti (Kol 1,7.) Epafrász később a fogságot is megosztotta az apostollal Rómában. Lehet, hogy általa szövődött a barátság Pál és Filemon között, aki gazdag kolosséi polgár lévén a házat istentiszletli használatra bocsátotta. Később Filemon bemutatta Pálnak Arkhipposzt, akire majd, mint „küzdőtársára” bízta a papi hivatalt Kolossében. (Kol 4,17.)

2. A szellemiség

Frigia veszélyes viharok. E vulkanikus, vad, szakadékos tájék tele kénés gőzök áradatával, gyakori földrengéssel. Szinte melegágya a szellemi, vallási erjedésnek is. Az ott élő emberek számára a világ fölötti és világ alatti szellemek csatározásának színhelye. Úgy látják Lükosz völgyének lakói, hogy a világ tele van démonokkal, fejedelemségekkel, hatalmaságokkal és erősségekkel. (Kol 2,5.) Úgy tűnik, mintha a vulkanikus talaj nemcsak a földet rázná meg minduntalan, hanem a gondolkodásmódot is. Az apostol rövid utalásaiból nem tudjuk igazán megállapítani az akkori tévtanok körvonalait. Amikor Epafrász Páltól kér tanácsot és segítséget, világos, hogy a szellemi zűrzavar nyugtalanítja. Pál tisztában van a jelenséggel.

Biztosnak látszik, hogy a zsidó és hellenisztikus álmódásokból származó egyfajta zsidó korai gnoszticizmusról van szó. A Nagy Antiochosz óta Frigiában letelepedett zsidóság így akarta „eladni” zsidó világnézetét. Tudtak anyagokról és szellemekről, akik már a Sinai hegyen közvetítettek volna a Törvényt. Babonás angyal-tisztelet, határtalan szellem-hit jellemezte őket. Sőt azt is állították, hogy Krisztus is csak egyike a közvetítő angyaloknak. Ezért állt Krisztus a törvény szolgálatában, és a keresztyéneknek is ezt kell tenniük... mondták. A tévtanítás most még viszonylag ártalmatlan, de később óriási veszély lesz az egyház számára. A majdani sok komponensű veszedelmes varázssitalt évszázadokon át „kortyolhatja” a vallástörténet. Pál ebben a szellemi „kotyvalékban” egyértelműen felfedezi a tiszta krisztusi hitet fenyegető veszélyt. Intése határozott: „Vigyázzatok, hogy rabul ne ejtsen valaki titeket olyan bölcselkedéssel és üres megtévesztéssel, amely az emberek hagyományához, a világ elemeihez, és nem Krisztushoz alkalmazkodik.” (Kol 2,8.)

A szellemi „földrengések” dacára Frigia Pál tanítványainak előmunkálatai nyomán, hamar a keresztyénség fellegvára lesz.

3. Gondolatok

Kolossétól nem messze, Hierapolisz közelében mutogatták a pokol torkát, ahol a szellemek garázdálkodtak. A környék szülötte, Thalész is azt mondta: „Démonokkal megtöltött élőlény a világ.” Az erdélyi „bűdösgödrök” hasonló természetűek, mint a kisázsiai Lükosz völgyében található kengőzörs kráterek. Aki előírászerűen használja, a gyógyító hatását élvezheti. De aki a kelletnél többet tartózkodik benne, súlyos betegség, mitöbb halál leselkedik rá. Mesélik, sok öngyilkos-jelölt érkezik ezekbe a nyitott, gőzölgő sírokba...

Az élet szellemi „bűdösgödrébe” sok-sok belelegezhető anyag keveredik. A megváltó irányzatok, lebilincselő életfi-

lozóiák, a jó kondíciót, hosszú életet ígérő, sokszor gyanús életvezetési utasítások. A vallásos dömping e fojtásától már-már zihálunk... Pál apostol olyan fajta szűrőt, „gázálarcot” kínál, a mindig friss levegőt enged át. Ez a szűrő Isten alapos megismerése. A hamis tanok, a sötétség hatalmának fullasztó szmogjában is az Úrhoz méltó életrendet ajánl az apostol. Ennek a keresztyén életmódnak az alapja az, amit Isten tett Jézusban a világgal.. Isten fékezi a gonosz szellemek táncát. Csendesíti a dühödt hangokat az Ő egyre mélyebb és teljesebb megismerése útján. A felfedezett ismeret, a hit semlegesíti, gyengíti a „szellemi mérgezőgázok” hatását. A megismert „Út” sétára csábít. Nemcsak gyönyörködésre, a róla való sok-sok csodálatot keltő beszédre. Az Istent ismerő, Jézusban szabad ember a mindennapok sodrában adjon rangot, méltóságot a felismert igazságnak. Így a páli keresztyén életrend védelmet nyújt, eligazít, célba juttat a bennünket körülvevő és bennünk levő lelki-szellemi zűrzavarban. A szentek öröksége a miénk. A hajnal gyermekeiként a sötétség uralmát megtörő jézusi fény csodáját zenghetjük...

L.-né Sztankó Gyöngyi

Az egyházi év utolsó előtti vasárnapja

Mt 24, 15-28

Az alapigéről

Textusunk az un. „szinoptikus apokalipszis” része. Jézus Krisztus eljövételéről és a „világ”, pontosabban a jelenlegi világkorszak végéről szól, az apokaliptikára jellemzően, vagyis rejtélyesen. Sajátos módon keverednek benne általános eszkatológikus vonások a Jeruzsálem pusztulására vonatkozó próféciával.

Jézus nem hagyott kétséget afelől, hogy Jeruzsálem pusztulása be fog következni. Lukács feljegyezte, hogy Jézus előre megsiratta a várost, annak romlását. (Lk 19.41.) Az őskeresztyénség meg volt győződve arról, hogy Krisztus diadalmos visszajövetele és a jeruzsálemi templomban végbemenő gyalázatos események egymástól elválaszthatlanul összetartoznak.

A „pusztító utálatosság” mibenléte rejtélyes. Egyesek úgy vélik, hogy itt Jézus olyasmiről szól, ami megtörtént Kr. előtt 168 telén, amikor is Antiochus Epiphanes Jeruzsálemben felállította Zeus szobrát, s a templom égő áldozati oltárát pogány oltárrá változtatva azt meggyalázta. Lehetséges azonban, hogy a Kr.u. 39/40 telén történt események jövőbeni gyalázatos ismétlődésére utal Jézus. Ekkor akarta felállíttatni Caligula császár saját szobrát a jeruzsálemi templomban a zsidók legnagyobb felháborodására.

Pál apostol is beszél a „törvénytípróról”, a „kárhozat fiáról”, aki „beül az isten templomába, azt állítva magáról, hogy ő isten.” (2 Thessz 2,3-4).

Hogy valójában kiről, vagy miről szólt Jézus, nem tudjuk. Az kétségtelen, hogy valamilyen gyalázatos, felháborító

tó eseményre kell gondolnunk.

Az apokaliptikus idők velejárója, hogy sok megpróbáltatás, nagy nyomrúság vár Isten népére. Ezek mértéke minden elképezlést meghalad. Olyan nagy lesz az, amilyen még nem volt soha. Szinte elviselhetetlen. De hogy voltaképpen miben nyilvánul meg, nem tudjuk, mert Jézus sem mondta meg. A legfontosabbat azonban kijelentette: A nagy nyomrúság nem tart örökké. A választottakért Isten megrövidíti a nehéz napokat.

A végső időkben sajnálatosan megsaporodnak a hamis próféták, és az álmessiasok. az ő fellépésük, tevékenységük megtévesztheti a hitben gyengéket.

Igehirdetési vázlat

„Bizony betelik az idő és Isten Fia eljő...”

Az egyházi esztendő végéhez közeledve gyakran csendül fel ajkunkon Celanoi Tamás (1190-1255) és Ringwaldt Bertalan (1530-1599) ismert éneke, melynek első két sora jól összefogja az alapige legfőbb üzenetét.

1. „Isten Fia eljő...” – valljuk mindazokkal, akik komolyan veszik az Úr Jézus kijelentését és az azt tartalmazó Szentírást.

Keresztyén hitünk sarkalatos tétele az Úr Jézus Krisztus visszajövetele. Az Apostoli Hitvallás idevonatkozó részében azt mondjuk Jézusról: „Fölment a mennybe... onnan jön el itélni élőket és holtakat...”

A paruzia nem kétséges, mert maga Jézus ígérte, hogy visszajön. Az ő szava hiteles. Ígétét valóra váltja. Mikor? Ezt nem tudjuk. De nem is szükséges, hogy tudjuk. A mi dolgunk, hogy felkészüljünk Urunk visszajövetelére. Ez annál fontosabb, mert bármikor eljőhet.

2. A visszatérő Jézust „meglátja minden szem”, akár akarja, akár nem. (Jel 1,7) Azok is meglátják, akik átszegezték, akik kigúnyolták és megvetették. Akik nem akartak tudomást szerezni róla, és még kevésbé akarták követni őt.

Előle senki sem rejtőzhet el. Őt senki ki nem kerülheti. Vele szembeülni kell. Akkor majd lehull mindenkiről minden lepel. Nyilvánvaló lesz minden cselekedetünk, minden mulasztásunk, minden vétünk. Akkor mentségünk csupán az ő irgalma, kegyelme lehet.

3. Jézus visszajövetele előtt számolnunk kell nehézségekkel. Olyan nagy nyomorúság lesz, amelyet el sem képzelhetünk. Hamis próféták, hamis krisztusok is előállnak, hogy sokakat megtéveszsenek – mondta Jézus. Komolyan kell vennünk Urunk szavait, annál is inkább, mert a Jézus által jelzett jelenségek napjainkban is fellelhetőek már.

Nem kell különös figyelem, hogy észrevegyük, egyre több a szenvedés, a nyomorúság földünkön. Milliók éheznek, miközben sokan dúsok a földi javakban. Emberi környezetünk romlik, hábók is pusztítanak. A perspektíva sem megnyugtató, sőt nyugtalanító. Erőszak, romlás mindenütt észlelhető. Tapasztaljuk, hogy napjainkban sok ámitó, hamis próféta garázdálkodik már közöttünk és igyekszik megnyerni az embereket. Szerzeágazó a tevékenységük és nagyon változatos a módszerük. Céljaik érdekében minden eszközt felhasználnak, többek között a sajtót is.

4. A keresztyén egyház az Úr Jézust visszavárók közössége. Anyyiban, és csak addig igazán egyház, amennyiben

és ameddig várja Urát. Hogyan várja? Hogyan várjuk? Várjuk-e egyáltalán? Számolunk-e tényleges, esetleg nagyon közeli visszajövetelével? Ezek nagyon lényeges kérdések, amelyekről sohasem feledkezhetünk meg.

Órizkedjünk a hamis prófétáktól. A különféle szektáktól, akik Krisztus visszajövetelének idejét, napját tudni vélik. Ezek megfelelnek Jézus szaváról, mely szerint „Azt a napot, vagy azt az órát senki sem tudja, sem az angyalok az égben, sem a Fiú, hanem csak az Atya. Vigyázzatok, legyetek ébren, mert nem tudjátok, mikor jön el az az idő.” (Mk 13, 32-33). Ne akarjunk többet tudni mint az angyalok és Jézus.

Várjuk Urunkat!

Reménységgel, tudván, hogy a reménység meg nem szégyenít, beteljesül.

Türelemmel. A különféle megpróbáltatások idején azzal a bizonyossággal, hogy Isten hűséges és nem hagy bennünket erőnkön felül kísérteni, sőt a kísértéssel együtt el fogja készíteni a szabadulás útját is. Könyörgésünket meghallgatva megrövidíti a nyomorúság idejét.

Hűséges szolgálatban. A Krisztus-várással összeegyeztethetetlen a tétlenség. Nem nyugodhatunk sem a „kegyelem párnáin”, sem vélt érdemeink „babérjain”. Az irgalmaság, a szeretet jó gyümölcsseit kell, hogy teremje életünk.

Készenlétben. Miként őrszem a vártán, tűzoltó a laktnyáiban, mentő az állomáson, úgy kell figyelni, ügyelni, éberren várni, míg „betelik az idő és Isten Fia eljő...”.

Táborszky László

Szentháromság ünnepe utáni utolsó vasárnap

2 Pt 3,8-14

A pásztori felelősség dokumentuma az egész levél és benne az egyházi esztendő utolsó vasárnapjára szánt részlet is. Pásztori, de most feledjük el a pásztori jelző édeskegiccses depravációját. Itt a „tisztá gondolkodás” ébresztgetése (3,1.) jelenti a pásztrolást. De nem pusztán a józan észre utal, hanem arra, hogy a keresztyén ember gondolkodásmódja attól tisztul, hogy azt a próféták és Jézus Krisztus apostolainak szava, végeredményében az „Emberszerető Uralkodó” (talán szabad ezzel az orthodox terminológiával fordítani az „Úr és Üdvözítő” titulust) szava deríti.

Dokumentum, de nem a lezárt és beporosodásra ítélt irat értelmében. Dokumentum, vagyis olyan, a tanítást soha meg nem unó készség jele, amely újra meg újra mozgásba lendül. „Ez már a második levél...” Nyoma sincs itt az „egyszer már megmondtam” türelmetlenségének. Annyiszor kezdi újra, ahányszor a szükség kikényszeríti az ismétlést. Az egyházi esztendő utolsó vasárnapján így nem a lekerekítésnek, a bekeretezésnek a nyugalmával prédikálunk, hanem újra nekilendülünk a nagy nap felől való tiszta gondolkodás ébresztgetésének.

I. Lesz-e egyáltalán utolsó nap? Visszajön-e Jézus Krisztus Urunk? Ez a kérdés emészti a 2. század keresztyéneit. A próféták, az apostolok és Jézus Krisztus szavahihetősége és egyúttal a Krisztushit értelme a tét. Ha kimarad a parúzia, mi lesz az elhunytakkal és mi értelme van a keresztyén életnek? Mit ér az a híd, amelynek az egyik pillére talán nincs is? Ha a cél ködbe vész, mi értelme van futni?

Számunkra ez a kérdés másként izgalmas. Először is úgy, hogy a gyülekezet számára nem egyértelmű, hogy Jézus Krisztus előttünk van és nem mögöttünk. Erősítgetjük Jézus történetiségét és besoroljuk az idő menetébe. Még ez a fajta besorolás sem egyértelmű: van, aki Dániel könyvéből próbálja a pontosnak vélt dátumot kiolvasni. Van, akinek az evangéliumok „pontatlansága” is elég.

De hogyan van előttünk? Hogyan viszonylik egymáshoz a „veletek vagyok minden nap, a világ végezetéig” bátorítása és az esküvel fogadott „eljövök hamar” ígérete. Úgy tűnik azonban, hogy ezt a történeti egyházakban élő kérdést mintha lesöpörné az egyre nagyobb számban és egyre nagyobb elánnal jelentkező „boldogság-vallások” ajánlata az asztalról. Ha a nyelveken szólás közvetlenül Istenhez kapcsol, ha a Krisztushit természetes és szükséges velejárója a gyógyítás és gyógyulás, ha a megtérés a bűnbánaton és bűnbocsánaton túl a büntelenség hiedelmével csábít, akkor már nem annyira az izgalmas, hogy lesz-e utolsó nap, hanem sokkal inkább az, hogy „itt van már a Kánaán”. Ne tűnjék blaszfémiaának, se keserű, rosszindulatú gyanúsításnak, ha nem lepődnek meg túlságosan, ha híre jönne, hogy valahol, valaki – folytatva a megkezdett sort – halottat kívánna támasztani. Egy biztos: az Úr nagy napja nem a mi napunk. Nincsen a rendelkezésünkre bocsátva. Se anticipálnunk, se visszaparancsolnunk nem lehetséges. Az Úr napjának az Úr a gazdája.

II. A pásztori segítség pontosan itt érzékelhető: Jézus órája felhúzásához nem alkalmaz emberi segítséget. Az úgy jár, ahogy hatalma és irgalma diktálja. És a mi textusunkban az utóbbira esik a hangsúly. Az „egyesek” és „némelyek” szűk körét hallatlan, csak Tőle telhető módon robbantja szét a „mindenek” számára nyújtott idői lehetőség is. De ismételn szeretném: a levél számára nem Jézus Krisztus időszámításának a mássága a hangsúlyos, hanem a türelem minden emberi mértéket semmibe vevő mértéke. Ő olyan, akinek telik a türelemre. Van, mire türelmes legyen. Türelmének magyarázata: Ő maga. Kedvét leli a türelemben. Itt derül ki, hogy textusunk nem taktikát változtat, amikor „tisztá gondolkodásra” próbál rávenni az Úr napra vonatkozásában, nem a helyzetet akarja menteni, hanem igaz imádatl hajjtérdet Jézus Krisztus előtt, Aki a parúziával is irgalmas. A „tisztá gondolkodás” itt egészen szemléletes formát ölt: Isten, Jézus Krisztus kritizálásából kigyógyulni, úgy, hogy a kérdőre fogó hang Jézus Krisztus türelmes irgalma dicséretére újul meg.

III. Az Úr napja vonatkozásában „tisztá gondolkodásra” érett keresztyént nem érdekli túlságosan a nagy nap „módja”. Még akkor sem, ha egyesek a Péter-levélben megírtak felől akarnák időzíteni és a módját is meghatározni az Úr napjának. Víz és tűz? Özönvíz és atomkatasztrófa? És ha még félelmetesebb „jelek” is támadnak, amíg az Úr türelmes? A levél szándéka nyilván az, hogy a módot teljesen kivegye az ember és az emberi fantázia hatásköréből és meghagyja Jézus Krisztus hatalma körében. Az elemek Ura,

a Pantokrator felségterülete ez. A keresztyének lehetnek erről feltételezései, de ezek soha meg nem köthetik az Ur Jézus Krisztus hatalmában is irgalmas szabadságát. Ne a mód, hanem a tény az izgalmas a keresztyének számára: Jézus Krisztus előttünk és nincsen kitérő a számunkra!

IV. Az Úr napja eljövételének ténye a mi napjaink felé fordít bennünket. Minden napunk valóságosan és potenciálisan az Úr napja. Nem az a bajunk, hogy a nagy nap törpévé zsugorodott hitünkben, lelkiségünkben, hanem az, hogy a mindennapunk nem jut elég fényhez. Nem az elemek szörnyű égésének a lángjaitól, hanem Jézus Krisztus ígéreteinek vonzó fényétől. „Szent és kegyes” nem az életidegenség terminusai az ÚT-ban, hanem a Jézus Krisztus vonzáskörébe került élet gyertyalángnyi fénye ennek az életnek a gondjai, bajai, aggodalmai, dermedtsége közepette.

Ez a lelkiség nem kikényszerít, nem ide hazudja a mennyet, hanem hálásan, tevőlegesen hálával várja nemcsak a napot, hanem az idők Urát.

Fehér Károly

Gyülekezeti munkaterv az 1991/92. évre Fóton

1. „Dogmatikai” év következik. Mögöttünk újszövetségi esztendő van, előttünk etikai.

2. Egyházunk tanításából a Szentlélekkel foglalkozó részekre figyelünk. Erre akkor is gondoljunk, ha az egyes alkalmak témája ettől eltérőnek tűnik.

3. A gyermekbiblikori munkában „aranymondások” helyett a Hiszekegy magyarázatát tanuljuk meg a Kis Kátéból. Az egyes foglalkozások témája a megtanulandó részlet.

A. Gyülekezeti bibliaórák – Hiszek Szentlélekben...

1. Isten Lelke és az emberi lélek
Róma 8, 12-17.
2. Értelmünk: kiváltság és kísértés
1Kor 2, 6-16.
3. Az értelem távlatai
Róma 1, 19-21.
4. Az értelem korlátai
1Kor 1, 18-25.
5. A Lélek által megvilágosított értelem
Kol 2, 1-7.
6. Amiben erőtlenekek vagyunk
Róma 7, 21-24.

7. Lélekből fakadó erő
2Kor 12, 1-10.
8. A megszólítás
1Thessz 1, 5-10.
9. A megvilágosítás
1Thessz 4, 1-8.
10. A megerősítés
Ef 3, 14-21.
11. A megszentelés
Gal 5, 16-26.
12. A törvény jelentősége
Gal 3, 23-29.
13. Az evangélium ereje
Fil 1, 18-30.
14. A keresztség alapján valósuló új élet
Róma 6, 1-11.
15. A bűnbánat üdvösséges szomorúsága
2Kor 7, 8-12.

16. A gyónás
1TIm 1, 12-17.
17. A bűnbocsánat ígérete
Kol 2, 12-17.
18. Az úrvacsorában jelenlévő Krisztus
1Kor 10, 15-17.
19. Az anyaszentegyház
Ef. 4, 7-16.
20. A gyülekezet
1Kor 11, 17-22.
21. A közösség
1Kor 12, 12-27.
22. A reménység
Ef 1, 15-23.
23. A szeretet
Róma 12, 9-21.
24. A szolgálat
1Kor 9, 19-23.
25. A feltámadás
1Kor 15, 35-49.
26. Az ítélet
Fil 1, 3-10.
27. Élet-örökélet
2Kor 5, 1-10.
28. A betű és a Lélek
2Kor 3, 4-11.
29. Lélek által megújított teremtettség
Róma 8, 19-23.
30. Isten előtti csend
Ef 5, 18-20.

B. Gyermekbiblikörök, ifjúsági órák – Hiszek Istenben, Jézus Krisztusban, Szentlélekben

1. Isten teremtett engem minden teremtménnyel együtt...
1Mózes 1, 26-29.
2. Ő adta testemet, lelke-met... minden érzéke-met...
1Mózes 2, 4-8. 18-25.
3. Ezeket most is fenntartja
1KIr 5, 1-14.
4. Ad nekem ruhát és lábbelit...stb...
1KIr 4, 38-44.
5. Megoltalmaz minden veszedelem ellen
1Mózes 19, 12-22.
6. Megvéd és megőriz minden gonosztól
4Mózes 21, 4-9.
7. Én arra sem érdemes, sem méltó nem vagyok
1Mózes 32, 4-22.
8. Mindezért neki hálával...tartozom
1Mózes 35, 1-15.
9. Az Atyától öröktől fogva született
Máté 22, 41-46.
10. Valóságos Isten
János 1, 43-51.
11. Szűz Máriától született
Máté 1, 18-23.
12. Valóságos ember
János 4, 3-9.
13. Az én Uram
János 4, 46-53.
14. Engem...megváltott
Lukács 2, 25-38.
15. Karácsony estére próba, előkészítés
16. Minden bűntől megszabadított
Lukács 7, 36-50.
17. A haláltól megszabadított
János 11, 17-44.
18. Az ördög hatalmából megszabadított
Lukács 8, 26-39.
19. Drága vérével, ártatlan szenvedésével
Lukács 23, 32-34. 39-43.
20. Hogy egészen az övé legyek
Máté 9, 9-13.
21. Az Ő országában Ő alatta éljek
Máté 22, 1-14.
22. Neki szolgáljak
Máté 25, 31-46.
23. Örök igazságában, ártatlanságban és boldogságban
Máté 25, 14-30.
24. Feltámadott a halálból
Márk 16, 1-8.
25. Él és uralkodik örökké
János 20, 19-29.
26. Saját eszemmel...nem tudnék J.Kr-ban...hinni
Máté 19, 16-26.
27. Sem Őhozá eljutni
Márk 10, 46-52.
28. A Szentlélek hívott el engem
ApCsel 10, 1-24.
29. Az evangélium által
Lukács 5, 1-11.
30. Ő tartott meg az igaz hitben
Lukács 22, 24-34.
31. Az egész Anyaszentegyházat is elhívja
Máté 10, 1-9.
32. Naponként minden bűnt bőséggel megbocsát
Lukács 19, 1-10.
33. Az ítélet napján feltámaszt
Lukács 7, 11-17.
34. Örök életet ad
János 21, 15-19.
35. Ez így igaz!
János 20, 30-31.

Bohus Imre

†Ponicsán Imre 1917-1991

„A reménységben örvendezők, a küzdelemben kitartók, az imádkozásban állhatatosak legyetek!” Rm 12,12

Csupa pozitívum! Éppen temetésén, amikor mindenki új státuszba került: a feleség özvegy lett, 47 évi házasság után, a négy gyermek édesapát, a nyolc unoka hangulatos nagyapát sirat.

Ponicsán Imre Albertin született 1917. június 21-én tanító családban. Heten voltak testvérek. Békéscsabán érettségizik 1936-ban. 1940-ben avatja lelkésszé Raffay Sándor püspök. Szolgálatának első, s egyben utolsó szolgálati helye is Kiskőrös. Az ország egyik legnagyobb gyülekezete segédlelkészét választja meg rendes lelkészéül, akit 1943. február 7-én iktatnak be állásába. Ötvenegy éven át végezte itt a lelkeszi munkát segédlelkész, lelkeszi, majd nyugdíjas státuszban. Nyugdíjas csak papíron volt, hisz élete végéig szolgálatot mindig készségesen vállaló társunk maradt.

Különös, hogy abban a városban hal meg – Szeghalom – 1991. augusztus 24-én, ahol megismerte Sziráczky Katalin tanítónőt, akivel 1944. február 7-én Orosházán házasságot köt.

Ponicsán Imre olyan lelkesz-generációnak a tagja, aki 1944-ben táborig lelkész lesz, s 1946. október 16-án tér vissza hadifogságból.

74 évet él, azaz ennyi éven át részese volt a történelemnek. Ebben a történelmi időben sokmindenki szóhoz jutott. Olyan is, akinek szavára építeni lehetett, de olyan is, akinek szava nem is vitt előre. Az ötvenes években így kezdte egyik prédikációját: „engem valaki figyel!” Majd így folytatta: „ahogy ma elindultam éreztem, engem valaki figyel! Itt a szószéken is érzem – engem valaki figyel!” Közben a szószékről látta, ahogy visszacsúszik a zsebbe a papír, s kicsúszik az illető kezéből a ceruza.

Különös egyéniség volt. Színe volt igehirdetésének, hangulata beszédének. Egyetlenegy célja volt, hogy az Ige és az igehirdetés hallgatói hitre jussanak. Legyen olyan az ember, mint a Biblia, mondja „a reménység-

ben örvendező, a küzdelemben kitartó és az imádkozásban állhatatos.” Tehát, nem egy tett erejéig, hanem mindvégig!

1991. augusztus 27-én délután 4 órakor nemcsak a templom, hanem a tér is zsúfolásig megtelt, mintegy hat-ezer emberrel. Olyanokkal, akiknek hirdette, hogy „vasárnap legyen üres a határ és tele a templom.” Olyanokkal, akik sokszor énekelték igehirdetése után:

„Jézus a Te beszéded,
teremjen jó gyümölcsöket,
Szent Igéd és Szent Lelked
ítélje meg bűneinket,
Vigasztaljon bánatunkban,
Bátorítson halálunkban!”

Ezt az éneket mi lelkeszek is énekeljük, azaz nemcsak másoknak prédikálunk, hanem nekünk is ugyanarra az evangéliumra, vigasztalásra és bátorításra van szükségünk, mint amire hűveinknek.

Bács-Kiskun Evangélikus Egyházmegye legnagyobb tapasztalattal rendelkező lelkészét tettük el. Kérjük Istent, hogy Jézus Krisztusban legyen Ponicsán Imre lelkészársunk kegyelmes bírója, nekünk pedig őriző Pásztorunk.

Káposzta Lajos

Megalakult a Magyarországi Evangélikus Külmissziói Egyesület

Nagyapámmal, Bárdy Ernő mezőberényi lelkésszel évtizedekkel ezelőtt egyszer a külmissziói munkáról, egyesületről beszélgettünk. Soha nem felejttem, szinte ragyogó arccal, örömmel mondta: „annak a bölcsőjénél én is ott voltam.” S most nekem, az unokának megadatott, hogy jelen lehessen egy újabb „bölcsőnél”, a Magyarországi Evangélikus Külmissziói Egyesület 1991. szeptember 7-i születésénél, vagy ujjászületésénél. Ez a

„bölcső” nagyon egyszerű, lehetne erősebb, díszesebb is, látszik rajta, hogy gyorsan készült, benne sok imádságnak, reménységnek a gyümölcse is.

A keretet a norvég rádiós missziói nap adta. Ezen a napon a kelenföldi gyülekezetben sokan voltak együtt, akiknek az éter hullámain sugározott evangélium, vagy a televízió képernyőjén megjelentett örömműzenet szívügyük. Ez az alkalom adta a gondolatot, amelyet tett követett: ideje a külmisszió ügyét nálunk újra feleleveníteni. Ez a gondolat Brebovszky Gyula lelkésztestvérünkben és feleségében Radnóti Ilonában született meg. Ők voltak a fáradhatatlan szervezők, az alkalom előkészítői, a „Bölcső”, a terv, az alapszabály elkészítői természetesen mások segítségével is. Kicsiny, de lelkes csapat jelentkezett azonnal, mintegy negyven személy lépett be helyben, és a megajánlás is kb. 30.000.- Ft volt percek alatt.

Az előzményekről is beszélünk kell. Magyarhoni evangélikus egyházunknak misszionáriusa soha nem volt. Voltak misszionáriusok, akik országunkból indultak el, de nem a mi kiküldetésünkben jártak. Feltétlen előzménynek tekintjük az említett 1909-es évet, a Külmissziói Egyesület megszületését Scholz Ödön vezetésével. Az 1937-es Törvénykönyvünknek is van egy missziói törvénye, s ez mint alap ott van mostani zsinatunk előtt is egy új missziói törvény megalkotásához. Előzmény feltétlenül a negyvenes évek végén megszületett „Evangélikus Misszió”, amelynek intézete először Nagytarcsán volt a növendékekkel, majd Budapesten a Gyarmat utcában. Mindennek felderítése, feldolgozása, publikálása közös feladatunk. Az „előzményekhez” tartozik az állam általi megszüntetés is. De előzmény mindenképpen Jézus missziói parancsa, amely mindig érvényes volt, ma is az.

A feladatokról is szólni kell. Kis egyház még kisebb missziói közössége vagyunk. Egyházunk megigérte a támogatást, lelki és ha kell, anyagi segítséget is. Idetartozik, hogy nem is jegyeztetjük magunkat az egyesületek közé, egyházon belüli egyesület szeretnénk lenni és maradni. Egyhamar misszionárius küldetésére nem gon-

dolhatunk. Bár nem szabad elfeledkezünk *Bálint Zoltánék* útjáról, ez az út misszió is volt. Feladatainkat is szerényen kell fogalmaznunk. Első feladat a missziói ima- és munkaközösség megalkotása, bővítése. Idetartozik a mai missziói munka ismertetése, szeretnénk testvéregházainktól információt és anyagot kérni. Szeretnénk évente missziói konferenciát, és gyülekezetekben missziói napokat tartani. S jó lenne csatlakozni egy testvéregház missziói egyesületéhez, így a mi kis támogatásunkkal és imádságunkkal talán mégis hamarabb gondolhatnánk egy általunk is hordozott misszionáriusra. Szolgáltatunknak valljuk a külföldön élő magyarok lelki segítségét és a hazánkban élő külföldieknek való szolgálatot is.

Mindehhez tesvéreket hívunk és várunk.

Ide kell írnom, hogy tikárunk Szentpéteri Péterné, Balogh Mariann (1142. Bp. Rákospatak u. 9.) akihez kérdésekkel, kérésekkel lehet fordulni, akinél jelentkezni is lehet egyeseknek, gyülekezeti közösségeknek. Idetartozik az is, hogy anyagi támogatást „misszió” megjelöléssel a kelenföldi gyülekezetnek lehet küldeni, akik voltak szívesek ebben segíteni. Tagdíjat, támogatást, alapítványt is várunk szeretettel.

Amikor erről a „bölcsőről” és újszülöttről” örömmel adok jelentést, az a reményem, hogy egykor erős, egészséges felnőtt lesz belőle, olyan aki majd hordozni tudja valóban a misszió ügyét.

Néhány sorba igyekeztem belesűríteni hálaadásomat, bejelentésem, hívásomat, abban a tudatban, hogy ez a feladat újabb teher is nehéz eszendőkben, de talán világos, hogy Jézustól kapott és minden időkre szóló teher, ha erről hallgattunk is sokáig kényszerűen, vagy „alkalmazkodva”. Így viszem a misszió ügyét a lelkésztestvérek elé, segítségüket, az ügy kihirdetését, imádságukat kérve, egy volt missziói növendék és az egyesület „nagyon ideiglenes” elnöke.

Keveházi László

Megnyílt a soproni Liceum

Egyháztörténelmi jelentőségű nap. Fasori gimnáziumunk után megnyithatta kapuit Sopronban Ősi liceumunk is. A 435. tanév kezdetén – több mint 40 éves egyházi szolgálat kiesés után ismét használatba vehette az Északi Egyházkerület a gimnáziumot. Ez alkalommal szeptember 1-jén vöröfényes vasárnapon, megtelt nemcsak a Berzsényi udvara ill. bejárata, hanem soproni templomunk is. Vitathatatlan tény, amit Szebik Imre püspök a tanévnyitón így fejezett ki: „Történelmi jelentőségű ez a nap magyar evangélikus egyházunk életében. Olyan új kezdet a több mint négy évtizedes kényszer-kiesés után, melyért egyedül Istené a hála!”

Szeretném a Liceum pecsétjét magunk elé állítani és beszédessé tenni. Hadd szóljon nemcsak azok számára, akik a vele hitelesített leveleket olvassák, vagy akik bizonyítványába majd az osztályzatok végén rákerül, ha nem tudjon beszélni a múlttól a jelenben a jövőt is meghatározva. Ez a pecsét a történelmi jelentőségű napot is elénk állítja, egyházunkat is jellemző módon.

A nap ragyogásában

Új lehetőség napja ragyog fel egyházunk életében az ifjúság nevelése terén. Többen utaltak a templomban tartott tanévnyitó ünnepen, hogy milyen áldást jelentett a most újra megnyílt liceum az elmúlt négy évszázadban végzett egyházi szolgálatával. A nap a pecséten éppen azt akarja jelképezni, hogy Krisztus a világ világossága és senki sem marad a sötétségben, aki Őt követi. Ezért mondja Jézus tanítványainak hogy ti vagytok a világ világossága. A liceum Krisztus nyomdokában járó fiatalokat nevelt a múltban és most sem teheti lejjebb a mércét. Imádságunk ez lehet: Krisztus ki vagy nap és világ, minket sötétségben ne hagyj..., azokat, akik az első osztályba iratkoztak és vállalják az egyházi háttért.” Azokat se hagyja Urunk, akik ezt a pecsétet kapják bizonyítványukba, de még keveset tudnak és éltek át Krisztus evangéliumának napfényéből. De ebből a napfényből jut a tanároknak is, hogy szellemük tudásuk világosságát ragyogja át

Krisztus szeretetének fénye, hogy vele tudják átölelni tanítványaikat. Jusson el a szeretet fénye a szülőkhöz, hogy elszakíthatatlan „aranyfonállá” legyen templom és iskola között. Az évnnyitón átéléssel szavalta egyik licista Reményik Sándor: Templom és iskola c. versét. Tanulságos, hogy a költő a veresszakok végén visszatérően biztat: Ne hagyjátok a templomot, a templomot és az iskolát. Nem áll meg a templomnál, hanem szorosán kapcsolja az iskolával. Figyelemre méltó, hogy a soproni gyülekezet megszervezését megelőzte az iskola (liceum) létesítése. Mert tudták, hogy az evangélium fényét az ifjúság életében kell ragyogtatni.

A szálláshegyoldalban

A pecsét a gyümölcsstermő életet is szimbolizálja. A hitből fakadó élet gyümölcsei érlelődnek az iskolában is. Teológiánk dékánja, *Muntag Andor* köszöntésében arról beszélt, hogy a liceum gyümölcsként milyen sok fiatal nevelt a lelkészképzés számára évszázadok során. *Lamperth Gyula* gimnáziumunk igazgatója, amikor szolgálatában döntőnek tartja az élő hitre való eljutást, azonnal hozzáteszi a gyümölcsöket: a tiszta erkölcsöt, a családi élet tisztaságát, a hazaszeretetet... Elénk tódul a hit és erkölcs szoros kapcsolata Jézus szavaiban: Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők... aki én bennem marad, az terem sok gyümölcsöt!

A harmadik kép a pecséten a hajó képe

Megy a cél felé. Az egyházat a hajó szimbolizálja, melyben ott vannak a fiatalok is. Nem véletlen, hanem tudatos, hogy az évnnyitót is a templomban tartottuk fegyelmezett ifjúság jelenlétében. Hisszük, hogy miközben Licistáink az egyház hajójában sajátítják el az ismereteket, a hajó kormányosában, Jézus Krisztusban bíznak, aki tartalmassá teszi földi céljaikat, de a végső cél felé viszi, viharokon át is, a túlsó révpartra.

Lelkészttestvérek! Imádkozzunk a megnyílt Soproni Liceumért, diákokért és tanároknak, hogy betölthesse szolgálatát. Kerüljenek ki olyan fiatalok, akik egyházunkban és hazánkban élő hittel Jézust követve a tanultakat megélik tiszta erkölccsel, mely nemezünknek is „talpköve”!

Szimon János

Evangelikus kisnemesi családok genealógiája a Répcemelléken a soproni országgyűlés és a türelmi rendelet közötti időszakban. 1681-1781

Payr Sándor volt az első, aki a Répcemellék kiemelkedő artikuláris helyével Nemeskérrel foglalkozott. Összegyűjtötte a gyülekezet keletkezéséről kezdődő adatokat és egészsé kerekítette ki a 32 filiával bíró egyházközösséget.

Novák Elek nemeskéri parochus hangya szorgalommal állította össze az Evangelikus Egyházi Múzeumnál lévő kéziratában a kiemelkedő nemeskéri és filiabeli családok leszármazását a 19. század végéig, sőt a 20. század első feléig.

Herényi István az első két legregibb nemeskéri anyakönyv alapján kísérelte megrajzolni a nemeskéri artikuláris gyülekezet társadalomtörténetét a történeti segédtudományok igénybevételével. A Történelmi Társaság Országos pályázatán e mű második díjat nyert és a kézirat a Történelmi Társaság könyvtárában olvasható.

A munka bevezetésében az alapfogalmakat tisztázza. (Genealógia, családtörténet, Répcemellék.)

A második fejezet az előzményekkel foglalkozik a reformáció előtt és a reformáció után. Rámutat a legregibbről ismert családokra a mohácsi vész előtt és a változásokra a mohácsi vész után. Itt ismerkedünk meg Nemeskérrel a filiáival. És már itt tárgyalja a mű az egyes filiákban lévő családokat is. Felöleli azokat a falvakat, amelyek nem tartoztak ugyan Nemeskérhez és filiáihoz, de ide hozták a fiatal szülők más vidékről is keresztelendő gyermekeiket.

A harmadik fejezet a soproni országgyűléstől a türelmi rendeletig címet viseli.

a.) *Egyházi vezetők*

b.) *Nemesek*

1) *Kurialista nemesek (Genealógi-*

ával és címerekkel)

2) *Aramalista nemesek (Genealógiával és címerekkel)*

c.) *Nemtelenek (jobbágyok, zsellérek)*

a) *Magyar nevélek (165 család)*

b) *Idegen nevélek (275 család)*

A negyedik fejezet az összefoglalás

A répcemellék 33 falvának evangelikusága 1681-1781 között Nemeskéren anyakönyveztetett. Ha azonban teljességre törekszünk, fel kell még deríteni a vadosfai, nemesdömölki és nemescsói anyakönyvek adatait is. A környékbeli plébániák anyakönyvei sem hagyhatók figyelmen kívül.

A munka alapját a genealógiai táblázatok képezik. Ezek nemcsak egyháztársadalmi, de történeti statisztikai szempontból is értékelhetők. Összegzésül még annyit, hogy volt 158 kurialista, 286 armalista nemes család. A nem nemesek közül 165 magyar nevű, 275 nem magyar nevű családot találunk. Mint kuriózum jelentkezik hat evangelikus cigánycsalád is. Balogh, Banula, Horváth, Karlóczy, Miksó és Tóközi család.

Az idegennevű családok közül 66 a szláv, 167 a német nevű.

A foglalkozásokat is tükrözik az anyakönyvi adatok. Nagyrészt földműves foglalkozásúak voltak, de azért található asztalos, bognár, csizmadia, disznópásztor, gombkötő, iskolamester, katona, lelkész, mészáros, orgonista, posztómetsző, szolga, szakács, szűcs, takács és vendégfogadó is.

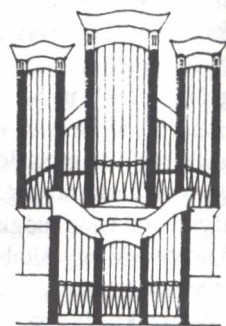
Velem, 1991. április 15.

Herényi István dr.



SZEKSZÁRD

1991



Isten iránti hálával és örömmel tudatjuk, hogy

a szekszárdi evangelikus templomban
- a külső, majd belső tatarozás után -
személyes és közösségi támogatással,

a közel kétszáz éves

**orgonánkat
felújítottuk!**

* * *

**Ünnepi alkalmainkra
ezúton is nagy szeretettel
meghívjuk és várjuk.**

1991. október 26.

10 óra Ünnepi istentisztelet,
orgonaavatás
Igét hirdet:
DR. HARMATI BÉLA püspök
Utána közgyűlés keretében
az orgona bemutatása
Az orgonát bemutatja:
TRAJTLER GÁBOR
orgonaművész lelkész,
egyházzenesi igazgató

12 óra Vendéglátás
a Babits Mihály Művelődési Ház
márványtermében a gyülekezet
tagjai és vendégeink részére

17 óra Orgonaavató hangverseny
Orgonál:
ZÁSZKALICZKY TAMÁS
orgonaművész

Az ünnepi istentisztelet rendje

1. Köszöntés

- Dr. Németh Pál, a gyülekezet kántora
- Dr. Frankl Robert orsz. lelkigyelőd

2. Ének 254, 1-2.

3. Liturgia (9)

- Dr. Harmati Béla püspök
- Lacinér Aladár esperes
- Németh István lelkész

4. Ének 64, 1

5. Igehirdetés

- Dr. Harmati Béla püspök

6. Kodály Zoltán: Sík Sándor tedeuma

Előadja a Szekszárdi Madrigalkórus, vezényel Jobbgy Váler

7. Orgonaszentelés

- Dr. Harmati Béla püspök
- Hafenschner Károly lelkész

8. Az orgona megszólal

- Dr. Németh Pál

9. Ének 57, 1

10. Hirdetés

11. Orgonaszóló Bach: g-moll fantázia és fuga

Előadja: Zászkaliczky Tamás orgonaművész

12. Imádság, áldás

- Dr. Harmati Béla püspök
- Lacinér Aladár esperes
- Hafenschner Károly lelkész

13. Händel: Halleluja (A Messiás c. oratóriumából)

Szekszárdi Madrigalkórus, vezényel Jobbgy Váler.
Orgona: Losányi Tamás

Orgonaavatató hangverseny

Egyházzenei áhítat

október 26-án, 17 órakor

J. S. Bach műveiből orgonál

Zászkaliczky Tamás

orgonaművész

PROGRAM:

C-DÜR PRELÜDIUM ÉS FÜGA

Nun kommt der Heiden Heiland
(Jöjj, népek Megváltója) – korálélfjáték

H-MOLL PRELÜDIUM ÉS FÜGA

O, Mensch bewein' dein' Sünde gross
(Ó, ember sirasd nagy bűnödöt) – korálélfjáték

Wir glauben (Mi hiszünk mind egy Istenben) – korálélfjáték

IGEHIRDÉTÉS

Wer nur den lieben Gott lässt walten
(Ki dolgát mind az Úrra hagyja...) három korálélfjáték

C-MOLL PASSACAGLIA ÉS FÜGA

Igét hirdet:

Hafenschner Károly, a gyülekezet lelkésze

Nagybocskai Vilmos leveléből részlet

Nagyatád, 1991. aug. 30.

Kedves Károly Barátom!

Köszönöm cikkem leközlését a Lelkipásztorban. Köszönettel kézhez vettem a cikkért járó díjat is.

Szövebeli kérdésekre válaszolva, frásban is megerősítem, hogy tudtomon és akaratomon kívül, családom útján került Bartis Ferenc kezébe a Pályám emlékezete c. kéziratom. Családom mentességére szolgáljon, hogy tőlem ők csak azt tudták, hogy a Lelkipásztor részére elküldtem ugyan a kéziratot, de mivel frásom a kértnél jóval nagyob terjedelemben készült el, megjelenése a Lelkipásztorban bizonytalan.

Azt telejesen megértem, hogy a cikk hosszúsága miatt Neked vámi kellett arra az időre, amikor más sürgős közlendők után alkalom és hely adódott a leközlésre.

Bartis Ferenc éppen e hét végén látogat Nagyatádra, így személyesen kérhetem őt, hogy a CÉH-ben a következőket közölje: A pályám emlékezet c. cikket Nagybocskai Vilmos a Lelkipásztor c. ev. lelkézi szakfolyóirat számára írta. A CÉH-ben megjelent frás a lelkészek részére írt emlékekezés rövidített változata. (Egyben kérem fogom a rövidítést).

Nagybocskai Vilmos

Az orgona diszpozíciója

1. Manuál

(Főmű – Hauptwerk)

1: Gedackt	8
2: Flöte	8
3: Principal	8
4: Octav	4
5: Flöte	4
6: Quint	2 2/3
7: Superoctav	2
8: Quint	1 1/3
9: Mixtur	3 x

2. Manuál

(Pozitívum – Positiv)

10: Gedackt	8
11: Principal	4
12: Octav	2
13: Scharf	2 x 1

3. Pedál (Pedal)

14: Subbas	16
15: Offenbas	8
16: Quintbas	5 1/3
17: Choralbas	4

Kopulák (Koppeln)

Forte
I + II
P + I
P + II

Az orgona története

A szekszárdi evangélikus templom orgonája a 19. század kezdetén épült a bonyhádi templom számára, valószínűleg két részben, Marschall József (Bonyhád) és Márcz Ádám (Kistormás) orgonaépítők műhelyében. 1805-től való az első adat, amely már javításról árulkodik. Komolyabb felújításra s egyben átépítésre 1857-ben került sor Unger Miklós munkájával.

1931-ben a bonyhádi gyülekezet új hangszert vásárolt, s így ajándékként került az orgona Szekszárdra, ahol kis átalakítással állították fel, alkalmassá téve énekkéséretre. Művészi játékra azonban alkalmatlan volt.

Az orgona eredeti, barokk diszpozíciója feltehetően az átépítéskor, illetve az első világháború idején változott. Az eredeti, orgonafémből készített (önötözött) sípok egy részének helyére értékeltenebb anyagból úgynevezett vonós regiszterek készültek (Dolce, Salicional, Cello, Gamba). A homlokzatba is más méretű és anyagú sípok kerültek.

A felújítás Szekszárdon is váratott magára. A hangszer oly mértékben leromlott a '80-as évek végére, hogy egyszerű énekkéséresre sem volt már alkalmas.

Az egyházközség presbitériuma 1989 őszén határozta el, hogy segítséget keresve megpróbálja megmenteni a ritka értékes, de már-már romos állapotú hangszert. A munkához nagy lendületet adott a Paksi Atomerőmű Vállalat jelentős támogatása, melyhez sok vállá-

Die Orgel

in der Ev. Lutherischen Kirche von
Szekszárd (Ungarn)

Die alte Spätbarock-Orgel (fast 200 Jahre alt), die einst in der Bonnhardter Kirche stand, dient in unserer Kirche seit 60 Jahren der heiligen Musik. Das Instrument ist von Orgelbauer Josef Marschall und Adam März gebaut worden. Die Bonnhardter Gemeinde hat die Orgel in 1931 der Szekszárdi Kirche geschenkt.

Die Rekonstruktion fing im Jahre 1989 an. Die Kirchengemeinde hat die Orgel bei der Firma Aquincum (Budapest) restaurieren lassen.

Der Festgottesdienst und die Einweihung findet am 26. 10. 1991 um 10 Uhr statt. Predigt: Bischof Dr. Béla Harmati. Nach dem Gottesdienst laden wir unsere Gäste zum Treffen ins „Babits Mihály“ Kulturhaus ein. Am Nachmittag des Tages gibt es ein Orgelkonzert um 17 Uhr. (Es spielt: Tamás Zászkaliczky.)

Wir sind sehr dankbar denen,
die diese Arbeit unterstützt haben.

LELKIPÁSZTOR



Evangélikus
Lelkési
Szakfolyóirat

Felelős szerkesztő:

Dr. Hafenschner Károly

Felelős kiadó:

Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában
a szerkesztőbizottság vesz részt.
Technikai szerkesztő: *Kondor Péter*
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

☎ 163-6451

Eng. sz.: EL/11/1976

Készült az Evangélikus Teológiai Akadémia
offset gépen. Eng. sz.: 4335

Felelős: Dr. Nagy István

Előfizetés havi 70.- forint, fél évre 420.- forint
egy évre 840.- forint
Nyugati terjesztésben: DM 6

ISSN 0133-2821

lat. közösség, magánszemély és egyházi csoport csatlakozott. Egyházközségünk tagjai nem lehetnek eléggé halásak nekik. Természetesen a sok külső segítség szárnyakat adott a gyülekezeti adakozásnak, amelyben az evangélikus hívek erejükön felül vettek részt.

A munka alapos kutatással kezdődött. Hónapok fáradsága, levelezések, tárgyalások nyomán készült ez a terv. A következő fázis anyagbeszerzés, és kivitelezőkeresést jelentett. Az orgona lebontását követően elkezdődött a karzat rendezőhatárolás, a rendezett körülmények megteremtése, majd az orgonaszekrény restaurálása. Ezzel párhuzamosan készültek az új, illetve a pótlendő sípok. S végül a szerkezeti felújítás, sipjavítás és az új intonáció.

A FELÚJÍTÁS

TRAJTLER GÁBOR

orgonaművész lelkész, egyházzenei igazgató irányításával

KOVÁCS GÁBOR

vezetésével az

AQUINCUM ORGONAÉPÍTŐ KFT.

üzemében készült

Tervező: POUR LÁSZLÓ

Intonáció: VARGA LÁSZLÓ

Az orgonaszekrény művészi restaurálását

THEISZ LÓRINC

és

PÁSZNER JENŐ

végezte